

Delovni načrt ZRVS uspešno izpolnjen

Dne 31. januarja je bila v Beogradu četrtja seja zveznega odbora Zveze rezervnih vojaških starešin. Dnevni red je zajemal kar deset točk. Seje se je udeležil tudi Veljko Vlahović, član predsedstva Zveze komunistov Jugoslavije. Kot vedno so tudi tokrat prejeli udeleženci že prej tiskano gradivo, med drugim tudi bilten predsedstva zveznega odbora o vlogi in nalogah Zveze rezervnih starešin Jugoslavije v družbi.

Letos ZRVS slavi svojo dvajsetletnico, oziroma bo preteklo 20 let, kar je bila ustanovljena Zveza rezervnih oficirjev in podoficirjev kot predhodnica in zamelek sedanje ZRVS. Zaradi tega so na seji razpravljali o tem, kako naj bi proslavili to obletnico.

Glavna slovesnost naj bi bila v Beogradu na sedežu ZRVS s svečano sejo Zveznega odbora. Razen tega naj bi na podoben način proslavili obletnico po sedežih republiških in občinskih odborov ter z raznimi drugimi proslavami. Za izvedbo teh proslav bodo organizirali pripravljalni odbor. Po predlogu naj bi bila svečana seja zveznega odbora 29. aprila, na obletnico ustanovnega kongresa. Ob tej priložnosti naj bi ZRVS prejela tudi odlikovanje, če bo predlog sprejet. Vse leto naj bi zbirali zgodovinsko gradivo o dejavnosti ZRVS ter objavljali po časopisih in radiu ter televiziji razne sestavke.

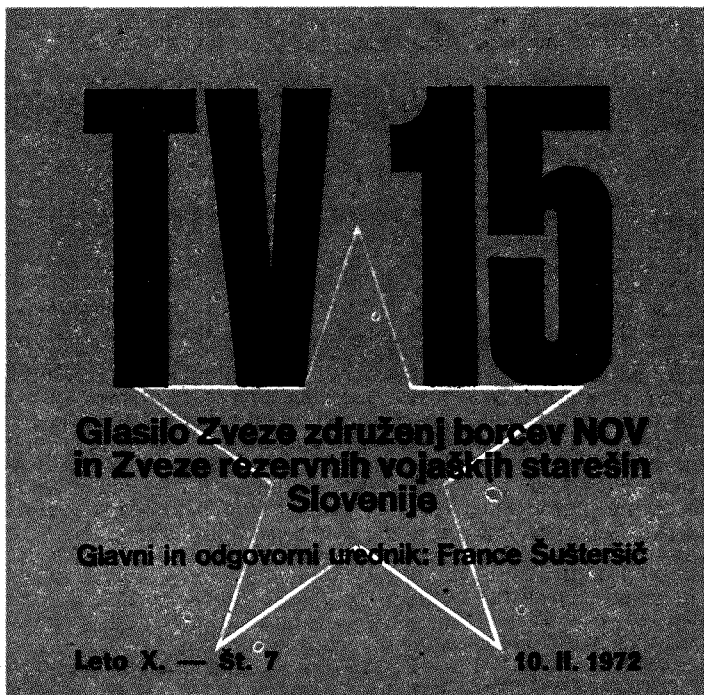
TRADICIONALNO SREČANJE REZERVNIH VOJAŠKIH STAREŠIN

S tem v zvezi so razpravljali tudi o letošnjem že tradicionalnem julijskem srečanju rezervnih vojaških starešin. To naj bi bilo letos v Sloveniji, udeležilo pa naj bi se ga okoli 1000 gostov iz vseh naših republik. Kot je znano, gre za srečanje ob dnevu borca pod geslom »Razvijajmo in krepimo bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov«. Letošnje srečanje naj bi trajalo tri dni, začelo naj bi se že 2. julija. Kje se bodo zbrali, še ni sklenjeno. Z zbornega mesta naj bi šli v več kolonah obiskat kraje, znane iz osvobodilne vojne in revolucije, kjer naj bi jih občine sprejemale kot goste; to bi se zgodilo drugega dne srečanja, oziroma 3. julija. Organizirali naj bi manjše proslave s tabornimi ognji ter srečanje z domačimi borci in rezervnimi starešinami. Naslednjega dne, 4. julija, pa naj bi se udeležili osrednje slovenske proslave, za katero pa, kot je znano, še ni določen ne datum ne kraj. Srečanje naj bi imelo tudi poudarek na sodelovanju z mladino in delavci.

Med organizacijskimi zadevami je zanimiv tudi sklep, da ne bo več zveznega tekmovanja za najboljšo organizacijo ZRVS, to pa zaradi tega, ker so razmere v raznih krajih Jugoslavije tako različne, da je težko najti enotno merilo in zaradi tega tudi skoraj ni mogoče biti pri ocenjevanju uspehov zadosti stvaren. Pač pa bodo ostala tekmovanja po republikah in pokrajinah.

Razpravljali so tudi o načrtih za delo v letošnjem letu in o opravljenem v lanskem. Za lansko leto je rečeno, da je ZRVS uspešno uresničila vse najvažnejše točke delovnega načrta. Predvsem pa je važno to, da je v večini organizacij zmagalo prepričanje, da ZRVS ni stanovska, ampak tudi družbenopolitična organizacija z veliko odgovornostjo in možnostmi za koristno delovanje v vsej naši družbi. Zatorej so tudi vsesplošno spoznali, da je zelo važno za člane

Nadaljevanje na 2. strani

Ranjence nosijo (Petkov posnetek s pohoda 14. divizije 1. 1944. Prvi na levi je skladatelj Svetozar Marolt—Špik, za njim v sredini pesnik Kajuh; čez nekaj dni sta oba padla.)

Dosledno proti negativnim pojavom

VSESTRANSKA AKTIVNOST ZZB NOV ŠIROM PO JUGOSLAVIJI

Organizacije ZZB NOV širom po Jugoslaviji ne držijo križem rok, po 21. seji predsedstva ZKJ pa je njihova dejavnost še posebno živahna in odločna. Ogledimo si nekaj njenih najznačilnejših potez.

MAKEDONIJA

Predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Makedonije je na svoji seji 24. januarja obravnavalo program idejnopolitične aktivnosti ZK Makedonije pri izvajanju sklepov 21. seje predsedstva ZKJ in sklepe predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije. Ugotovili so:

Negovanje tradicij NOB in revolucije je ena od temeljnih in bistvenih aktivnosti ZZB NOV Makedonije. Toda negovanje teh tradicij sodi v področje dela mnogih družbenopolitičnih — vzgojnoizobraževalnih ter kulturnoumetniških ustanov in organizacij. Zato ZZB sodeluje z vsemi temi ustanovami.

Naglasili so, da je bratstvo in enotnost vseh narodov in narodnosti Jugoslavije temeljna ovira vseh sovražnih pojavov proti naši socialistični izgradnji samoupravne družbe, neopravičenemu bogatstvu in proti vsem kvarnim pojavom, ki se skušajo uveljaviti v raznih oblikah.

Člani ZZB NOV Makedonije in njihove organizacije sodelujejo v vseh družbeno političnih dogajanjih, v politični, gospodarski, kulturni in vseh drugih dejavnostih, ki vplivajo na razvoj družbe in njene opredelitve. Organizacijam ZZB NOV so povsem tuji pojavi, kot so nacionalizem, šovinizem, separatizem, hegemonizem in podobno. Borijo se tudi proti najnovejšim pojavom korupcije, podkupovanja, privilegijev in neupravičenega bogatstva.

Na tej seji so sprejeli tudi program dela za prihodnje obdobje.

HRVATSKA

Na nedavni seji republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske so ugotovili, da so dogodki pred 21. sejo ZKJ in po njej ter po 23. seji CK ZK Hrvatske pokazali, da je organizacija borcev pomemben politični dejavnik in da se je najbolj upirala pojavom nacionalizma in protirevolucije. Seveda so obstajali poizkusi, da bi organizacije borcev v Hrvatski vpregli v protirevolucionarno gibanje, oziroma, da bi z njimi lahko manipulirali. Zato je sedaj treba storiti vse, da se omajano zaupanje v predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske povrne in da odstranijo vse tiste, ki so v organizaciji zgubili ugled.

Za novega tajnika republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske so izvolili Zvonka Bradoša, ki ga je pred kratkim organizacija borcev v Biogradu na Moru izvolila za člana republiškega odbora.

Na seji so obravnavali še akcijski program za prihodnje obdobje, katerega osnutek bodo pred dokončnim sprejetjem dali še v javno razpravo vsem organizacijam ZZB na svojem območju. Določili so tudi čas sklicanja skupščin občinskih odborov in skupščine republiškega odbora ZZB NOV.

VOJVODINA

Na seji predsedstva pokrajinskega odbora ZZB NOV Vojvodine so razpravljali o delu v letu 1971 in o programu dela v letu 1972.

Iz razprave je bilo razvidno, da so v svojem lanskem delu posvečali največ pozornosti dograditvi družbenopolitičnega sistema, izvajanju sklepov 21.

seje predsedstva ZKJ, razvoju sistema splošne ljudske obrambe, negovanju in razvijanju tradicij NOV ter urejanju mnogih problemov iz invalidskega in borčevskega varstva.

Celotna aktivnost organizacij borcev v letu 1971 je v Vojvodini pripomogla k nadaljnjemu uveljavljanju ZZB NOV kot pomembne napredne družbenopolitične sile, pripravljene in sposobne boriti se za uveljavitev politike ZKJ za razvoj samoupravne socialistične ureditve naše družbe.

Sprejeli so tudi program dela za leto 1972 in predloge za plan srednjeročnega razvoja Vojvodine v letih 1971—1975.

KOSOVO

Ker so na seji predsedstva pokrajinskega odbora ZZB NOV Kosovo razpravljali predvsem o ustavnih dopolnitvah, so v tej zvezi še posebno naglašali, da je Kosovo enakopravna skupnost Albancev, Srbov, Črnogorcev, Turkov in drugih etničnih skupin. To je jasen in nedvoumen odgovor vsem tistim, v prvi vrsti nacionalistom in šovinistom, ki govorijo, da je Kosovo albansko, in obratno. Borci pa morajo biti odločni v boju proti takim in sličnim parolam, ki ogrožajo bratstvo in enotnost narodov in narodnosti v pokrajini.

Na seji so se pogovorili tudi o skupščinah v združenjih, ki bodo spomladi in o skupščinah občinskih odborov ZZB, ki jih skličejo jeseni. Menili so, da je prav na teh skupščinah dovolj priložnosti za obravnavanje in uveljavljanje nalog in sklepov 21. seje predsedstva ZKJ.

POPRAVEK

Pojasnilo k sliki na 1. strani 6. številke »TV 15« se pravilno glasi: Komemoracija pri Prešernovem spomeniku pred 30 leti (8. II. 1942) — namesto (8. II. 1941).

besede in dejanja

NAPREJ IN NAZAJ

Nekateri pravijo, da se z našo dejavnostjo v zadnjem času vračamo v preteklost. Da, vračamo se k sklepom IX. kongresa, so dejali delegati v razpravi na drugi seji konference ZKJ. To je potrdilo, da v temeljnih idejnopolitičnih stališčih ZKJ ni treba ničesar spreminjati. Odpraviti je treba nepravilnosti, oportunistično, površnost in okrepi vez med Zvezo komunistov in delavskim razredom. To so naloge, ki nas bodo popeljale naprej, ne nazaj.

Komunist — 4. II. 1972

OVRŽENO NAPAČNO MIŠLJENJE

S posebno anketo so ugotovili, da je največ upokojenih borcev še pri polnih močeh.

Podatek, da je 72 odstotkov prvoborcev imelo srednjo, višjo ali visoko šolsko izobrazbo, ko pa je hkrati bilo med zaposlenimi samo 24 odstotkov ljudi s tako izobrazbo, npr. v Zagrebu — pravilno osvetljujejo napačno mišljenje, da so borci neizobraženi.

VUS — 26. I. 1972

NA POLOŽAJU

O direktorju poslovnega združenja v Veliki Plani pravijo:

Ima nižjo strokovno izobrazbo, je na delovnem mestu inženirja, prejemal plačo doktorja znanosti, a najbolj se uveljavlja s krepkim brezkompromisnim in načelnim stališčem za izboljšanje kvalifikacijske strukture kadrov.

Večernje novice — 4. II. 1972

KJE JE OPIJ?

Več kot 65.000 kilogramov surovega opija so v zadnjih petih letih pridelali v Makedoniji. Toda od pridelovalcev so ga odkupili le 26.000 kilogramov, kar pomeni, da je več polovica te, za farmacevtsko industrijo dragocene surovine v skladiščih pridelovalcev. Kilogram predelanega opija prodajajo na tujih tržiščih tudi po 320 dolarjev.

NIN — 30. I. 1972

IZGINILO 5000 KAMIONOV GRAMOZA

Kam je izginilo 53.000 kubičnih metrov gramoza, ki so ga v dveh letih (1969 in 1970) odpeljali iz gramoznice zagrebskega podjetja »Hidrotehnica« v Županji na gradbišče istega podjetja v Vinkovcih? Vrednost gramoza skupaj s stroški prevoza so ocenjeni na približno 3 milijone dinarjev.

V teh dveh letih so iz gramoznice odpeljali 106.000 kubičnih metrov gramoza, toda posebna komisija je ugotovila, da so v ceste in asfaltno baze vgradili le polovico te količine. Za drugo polovico vedo le, da ni ostala v Savi.

Vjesnik — 31. I. 1972

NEDOSTAVLJENE BRZOJAVKE

O počasni dostavi brzojavk najzgovorneje govorijo tale dejstva:

Od 1.444.140 brzojavk, kolikor jih je lani prispelo v Beograd, jih 58.934 ni bilo dostavljenih.

V republiški poštni inšpekciji smo zvedeli, da lani v Srbiji, brez avtonomnih pokrajin (vključno z Beogradom) ni bilo dostavljenih okoli sto tisoč brzojavk.

Politika ekspres — 2. II. 1972

● V akcijskem programu Izvršnega sveta Slovenije in republiških upravnih organov, je poudarjeno, da je mogoče učinkovito poseči na področje odpravljanja socialnih razlik predvsem z doslednim zavzemanjem za uveljavljanje poglobitvenih ciljev gospodarske in družbene reforme, stališč IX. kongresa ter prve in druge konference ZKJ. Zato bodo izvršni svet in republiški upravni organi v mejah svoje pristojnosti aktivno izvajali načrtano politiko ZK in se posebej zavzemali za njeno uresničitev na vseh področjih, ki lahko prispevajo k skladnejšemu razvoju družbe.

● Po razgovorih zveznega sekretarja za zunanje zadeve Mirka Tepavca in avstrijskega zunanjega ministra dr. Rudolfa Kirchschlaegerja so v Zagrebu izdali skupno sporočilo, ki pravi, da sta se ministra pogovarjala v prijateljskem ozračju in da sta precej časa posvetila tudi razpravam o vprašanjih, ki se nanašajo na narodne manjšine. Ministra sta se strinjala, da je na tem področju možen nadaljnji napredek. Ko sta obravnavala mednarodna vprašanja, je prišlo do izraza obojestransko zanimanja, da bi sklicali konferenco o varnosti in sodelovanju v Evropi.

● Egiptovski predsednik Anvar el Sadat se je mudil na uradnem obisku v Moskvi. To je bil že tretji obisk Anvar el Sadata v Moskvi, kjer se je, kot menijo, pogovarjal predvsem o povečanju sovjetske vojaške pomoči, vendar pa tudi o drugih možnostih za rešitev krize na Bližnjem vzhodu. Poglavitni namen obiska pa je bilo posvetovanje s sovjetskimi voditelji o določitvi roka za začetek vojne z Izraelom. — Na povabilo predsednika Tita je predsednik arabske republike Egipt Anvar el Sadat obiskal tudi Jugoslavijo. Oba predsednika sta se pogovarjala na Brionih in preučila aktualna vprašanja sodobnega sveta, še posebej pa položaj na Bližnjem vzhodu ter egiptovska prizadevanja in pobude za rešitev na tem področju.

● Uradni statistični podatki o prometnih nesrečah kažejo, da je lani izgubilo življenje v prometnih nesrečah na slovenskih cestah 644 ljudi. Vseh nesreč je bilo lani 37.121. Največ sta jih zakrivila prehitra vožnja in alkohol. Vsekakor precejšnja smrtna žrtev!

● Po odloku ZIS znaša letošnji znesek dodatka nosilec »Partizanske spomence 1941« 1740 dinarjev. Višino tega dodatka, kot je znano, vsako leto usklajujejo z gibanjem življenjskih stroškov.

● V Skopju so s slavnostno akademijo proslavili 100-letnico rojstva velikega revolucionarja makedonskega, narodnega gibanja Goce Delčeva. O njegovem življenju in delu je govoril predsednik sobranja Makedonije Nikola Minčev. S to akademijo so se začele osrednje slovesnosti, posvečene spominu na Goce Delčeva, ki bodo trajale vse leto.

● Članice Evropskega skupnega trga so sklenile, da priznajo novo državo Bangladeš. Baje bodo države članice EGS posamično sporočile svoj sklep o priznanju Bangladeša že v prihodnjih dneh.

● Na Dunaju se je končal šesti krog sovjetsko-ameriških pogajanj o omejitvi jedrskega strateškega oboroževanja (SALT). Predstavnik SZ in ZDA so baje storili vse, kar so mogli, tako da je sporazum tako rekoč že na pragu. Pogovori se bodo verjetno nadaljevali konec marca ali v začetku aprila v Helsinkih. Dotlej bodo lahko sestavili besedilo sporazuma, tako da bi ga morda lahko podpisali že med majskim obiskom predsednika Nixona v Moskvi.

● Koroško deželno vodstvo avstrijske socialistične stranke (SPÖ) je na nedavni seji pod vodstvom deželnega glavarja Hansa Sime sprejelo predlog o postavitvi dvojezičnih krajevnih napisov na dvojezičnem področju Koroške. Predlog, ki ga je izdelala pisarna koroške deželne vlade, so poslali avstrijskemu zveznemu kanclerju dr. Brunu Kreiskemu. Predlog o postavitvi dvojezičnih napisov na narodnostno mešanem ozemlju je zasnovan na kriterijih, ki jih je doslej slovenska manjšina odločno odklanjala. Pogoji za postavitev

dvojezičnih krajevnih napisov naj bi bilo načelo »pripadnosti k narodu«. Z drugimi besedami: če je v kakšnem kraju vsaj 20 odstotkov prebivalcev, ki izjavljajo, da je njihov materin jezik slovenščina, ali da je v kraju ravno tak odstotek otrok prijavljenih k dvojezičnemu pouku, dobi tak kraj pravico do dvojezičnega krajevnega napisa. Po predlogu koroške SPÖ bo največ dvojezičnih napisov v okraju Velikovec, in sicer v okoli 22 krajih šestih občin.

● V Pragi je prišlo do novega vala aretacij. Po nepotrjenih vesteh so aretirali filozofa Kosika, zgodovinarja Bartoška, časnikarja Neprosa in Rudolfa Slanskega, sina bivšega generalnega tajnika KPČ, katerega so obesili 1952. leta in kasneje rehabilitirali. Pred kratkim so obsojili na dve leti zapora časnikarja Ledererja. Med drugim tudi za članek, ki ga je napisal maja 1968. leta, ko je predvidel, da bo Gierak zamenjal Gomulko na mesto generalnega tajnika KP Poljske.

● Irski zunanji minister Hillery je izročil poslanico svoje vlade generalnemu sekretarju OZN o najnovejšem razvoju položaja na Severnem Irskem. Tu ti Velika Britanija je ostro protestirala pri vladi irske republike, ker so v Dublinu, glavnem mestu republike Irske, demonstranti požgali britansko veleposlaništvo. KP Francije je ocenila uboj trinajstih civilistov v Londonderryju kot zločin, za katerega je odgovorna vlada premiera Heatha.

● Ameriški predsednik Nixon je izjavil, da je leto 1972 »prineslo s sabo upanje na mir, kakršnega Amerika še ni imela v vsej svoji zgodovini«. Nixon je še dejal: »Dejstvo, da se odpravljamo v Peking in Moskvo, ne pomeni, da bo takoj zavladal mir, saj je filozofski prepad med ZDA in komunističnimi silami velikanski in bo takšen tudi ostal. Naučiti pa se moramo, da bomo znali skupaj živeti, ker bomo drugače skupaj umrli.«

● Samo v dveh dneh so ameriški bombniki dvanaajstkrat napadli ozemlje DR Vietnam; tako je rečeno v sporočilu ameriškega poveljstva v Saigonu. Vojaški predstavniki ne omenja uspehe teh najbolj silovitih napadov, odkar so leta 1968 nehali bombardirati Severni Vietnam.

● Začasna revolucionarna vlada Južnega Vietnam je objavila nove predloge za rešitev vietnamskega vprašanja. Predlogi zahtevajo, da saigonska administracija spremeni sedanjo politiko, razpusti aparat, s katerim zatira vietnamsko ljudstvo, razpusti koncentracijska taborišča in opusti politiko »pacifikacije«. Izpustiti mora tudi vse politične jetnike.

Otoški Vietnam

Ko je ameriški senator Edward Kennedy označil Severno Irsko za »britanski Vietnam«, je dvignil v otoškem časopisu val prahu. A že to, da se neke dvigne prah, je dokaz, da je bilo tam že dlje časa nakopičenega nekaj zastelelega, zadušljivega, neprijetnega: skratka nekaj, kar se je skrbno skrivalo, da ne bi izzvalo zgražanja in obsojanja.

Velika Britanija svoje sramote je ni mogla povsem skriti pred svetom, če tudi jo je skušala prikazati v bolj ali manj skrivljeni podobi: na Severnem Irskem naj bi prihajalo do občasnih prask med katoličani in protestanti, ki so si že od pamtiveka v laseh, sem in tja kakšni razboriteži podtaknejo bombo, zažgejo kakšno hišo, razbijejo kakšno izložbo, zgodi se, da je kdo kdaj ranjen in da kdo tudi podleže, navsezadnje pa stvar ni tako resna, da bi se bilo treba vznemirjati.

Resnica je bila kajpada povsem drugačna. In dokaz za to je bila »krvava nedelja« v Londonderryju, ki je zahtevala trinajst nedolžnih žrtev.

Zgodilo se je med demonstracijo nekaj deset tisoč meščanov tega severnoirskega mesta, v katerem živi katoliška večina, zapostavljena od protestantov, ki držijo v rokah vse ključne politične in gospodarske oblasti na Severnem Irskem. Britanski padalski polk, ki je prišel iz Londona na Severno Irsko »delat red«, je nenadoma usul na mirne demonstrante ogenj iz brzostrelk. Sredi vsesplošnega streljanja je obležalo na ulici trinajst smrtno ranjenih prebivalcev Londonderryja, med njimi tudi otroci, ter nekaj desetih ranjenih.

Svet je obnemel. V Evropi, tej zibelki kulture in civilizacije, v Veliki Britaniji, ki se je od nekdaj ponašala s strpnostjo in treznostjo, je prišlo do pokola, ki spominja na najbolj nečloveške kolonialne obračune. Nekaj gnilega mora biti v tej deželi britanski, ki je tolikokrat ponujala svoj zgled demokracije in svobode.

In nenadoma je Velika Britanija morala priznati, da ima doma, v lastni hiši, svoj Vietnam: severni del irskega otoka, ki je potem, ko je nastala neodvisna republika Irska (leta 1949, po dolga leta trajajočih srditih bojih za neodvisnost) ostal pod britansko krono. Tu živi na trinajst in pol tisoč kvadratnih kilometrih poldrugi milijon ljudi, deloma katoličanov, ki se imajo za prave Irce, deloma pa protestantov, priseljencev z britanskega otoka. Med njimi vlada dolgoletni spor, ki ga po eni strani neti prepovedana »irska republikanska vojska«, IRA, sestavljena iz katoličanov in s svojimi oporišči na ozemlju republike Irske, po drugi strani pa protestanti, s podporo rednih britanskih čet. Ne mine dan, da ne bi spopadi in atentati zahtevali smrtno žrtev (doslej jih je bilo že več sto), število stalno prisotnih britanskih vojakov pa je naraslo že na 16.000.

A četudi se na prvi pogled zdi, da gre zgolj za razplamtevanje verske mržnje, so vzroki dosti globlje v sami severnoirski družbi. Dejansko je vsa oblast na Severnem Irskem v rokah protestantov, ki si režejo najdebelejše družbene rezine, medtem ko katoličani se

stavljajo najrevnejše družbene sloje, brez moči vplivanja in upravljanja. Katoličani se torej borijo za pravičnejši prostor pod soncem, ne pa za verske pravice. V tem boju pa se je London pristransko postavil na stran protestantov. Zakaj? Če britanska krona izgubi Severno Irsko, bo pred svetom dokončno izgubila svoj mogočnj imperialni obraz. Zato mora svoj obraz rešiti, pa naj velja, kar hoče.

Pravljica o mogočnem britanskem kolonialnem imperiju, ki obvladuje morja in kontinente, pa gre neogibno h koncu. Velike afriške in azijske kolonije so se osamosvojile, ostalo je le nekaj koscev, v katerih čedalje bolj vre. Takšen kos je, denimo, Rodezija, ki jo je britanska bela manjšina samovoljno razglasila za »neodvisno« in kjer ravno v zadnjem času skuša Velika Britanija reševati svoj ugled, s tem da z rodezijskim samozvanim predsednikom Smithom sklepa sporazum, ki naj bi britanski vpliv in belo vladavino nad večinskimi in brezpravnimi črnimi prebivalstvom podaljšal za novih 50 ali 60 let. Pri tem prihaja do odpora, ki ga dušijo z grobim policijskim terorjem, ki je doslej zahteval že več desetih žrtev med Afričani. Tudi po britanski zaslugi.

Ne samo na zunaj, tudi na znotraj se čedalje bolj kaže, kako slabi moč nekoč mogočnega britanskega imperija, ki je bil v preteklosti navajen živeti na žuljih drugih, pa je zdaj, ko je ostal praktično sam s svojimi vsakdanjimi otoškimi skrbmi, nenadoma začel odkrivati težka notranja družbena neskladja. Število brezposelnih je doseglo že dober milijon, sledijo si množične stavke na raznih področjih britanskega gospodarstva — lani so stavkali poštarji, letos rudarji in drugi. Vsa ta pereča notranja nasprotja skuša britanska vlada deloma ublažiti s tem, da se je, skupaj z Dansko, Norveško in Irsko, pridružila Evropski gospodarski skupnosti: velika, deseterina Evropa naj bi bila nadomestilo za nekdanji imperij, povrnila naj bi Veliki Britaniji nekdanjo politično moč in gospodarsko trdnost. Prav zato se britanski premier Edward Heath v zadnjem času tako zelo zavzema za konfrenco »velike Evrope«, ki naj bi na mednarodnem prizorišču bolj povzdignila svoj glas in torej ne bila več v senci dveh velikih sil, ZDA in Sovjetske zveze: tako zdaj Velika Britanija že očitno kaže svojo željo, da bi prevzela Francijo v vodilno vlogo v Evropi — zaradi česar se je svojčas De Gaulle tako upiral britanskemu vstopu.

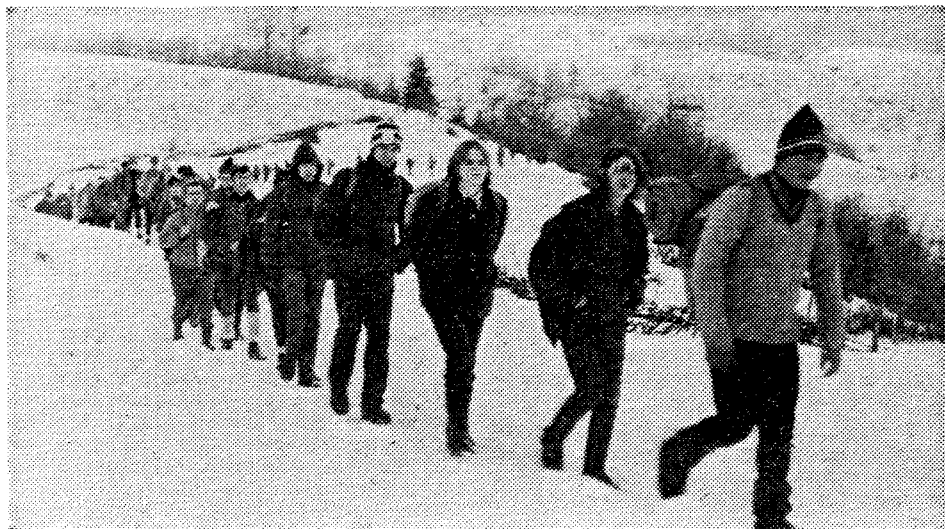
Britanija se torej na zunaj postavlja na noge, navznotraj pa doživlja težke socialne pretrese, med katerimi postajajo nekateri, kot denimo Severna Irska, že krvava nacionalna tragedija, pred katero nihče ne bi smel več zapirati oči. Najmanj pa Britanci sami — če hočejo iz lažne pravljice o kolonialni svetovladni kdaj stopiti na trdna tla normalnih, urejenih in pravičnih človeških odnosov. Ne gre za to, da bi morali reševati obraz pred svetom — reševati bi ga morali sami pred sabo, zaradi lastne varne in zglajene poti v prihodnost.

KOMENTATOR

VSATK TEDEN ENA...

»Da je predrago? Veste, toplo kosilo in zamrznjene cene — to ne gre vkup...«

V počrtitev spomina na legendarni Igmanski marš prireja planinska zveza BiH že vrsto let množične spominske pohode. Med 260 udeleženci letošnjega pohoda je bila tudi desetčlanska skupina mladih slovenskih planincev, ki jih vidimo na sliki. O pohodu samem več v prihodnji številki. Fotovest: Stane Škrabar ml.

Kako je z brezplačnimi potovanji?

Članek »brezplačna potovanja« je natekel med našimi bralci na različne odmeve. Bralci se pisмено in ustno obračajo na naše uredništvo in na upravo Združenega železniškega transportnega podjetja Ljubljana z raznimi vprašanji kot na primer kakšna potrdila so potrebna za uveljavitev pravic do brezplačnih potovanj, kako je s popusti za vožnje z vlaki za borce NOV in podobno. S tem v zvezi smo naprosili železnico za dodatna pojasnila.

Odgovorili so nam:

»Na pobudo Združenega železniškega transportnega podjetja Ljubljana je Skupnost jugoslovanskih železnic odobrila letno 6 brezplačnih potovanj z vlaki po Jugoslaviji španskim, koroškim in solunskim borcem, ker le-ti vse doslej niso imeli nobenih ugodnosti za potovanja z vlaki. Koroški borci so dobili šele leta 1968 z republiškim zakonom o borcih pravico do 1. brezplačne vozovnice in do dveh s 75-odstotnim popustom na leto za potovanja z vlaki po vsej Jugoslaviji.

Za borce NOV pa veljajo z republiški mi in zveznimi zakoni predpisane vozne olajšave za potovanja (spomeničarji, narodni heroji, vojni invalidi). Razen tega pa velja omeniti, da je Združeno železniško transportno podjetje Ljubljana priznalo upokojencem za vožnjo z vlaki na svojem območju.

JUNIJA PRISPE KARAVANA BRATSTVA

V dneh od 6. do 9. junija letos bo s karavano bratstva in prijateljstva pripelo iz Srbije okrog 650 ljudi. Tako bodo vrnili obisk Slovincem, ki so bili v Srbiji meseca septembra leta 1970. Pripeli bodo s posebnim vlakom.

Poleg ljudi, ki so leta 1941 tako gostoljubno sprejeli pod svojo streho pregnane Slovence ter z njimi delili vse dobro in hudo, bodo v letošnji karavani tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij, mladina, pripadniki JLA kot tudi nekatere kulturne in športne ekipe, ki bodo izvajali svoj program po občinah v severovzhodni Sloveniji. Obiskali bodo tudi številne delovne kolektive ter tako še bolj utrdili medsebojne prijateljske vezi.

Nekdanji še živeči gostitelji se bodo najprej napotili k svojim prijateljem, pozneje pa bodo skupaj s predstavniki družbenopolitičnih organizacij obiskali nekatere zgodovinske zanimivosti, zlasti prizorišča bojev iz časa NOV, ter se ustavili tudi v nekaterih delovnih kolektivih.

Omeniti velja, da so se v nekaj zadnjih letih kar številne občine iz Slovenije pobratile s srbskimi občinami; med zadnjimi slovenskimi obiskom sta se pobratili tudi mesti Kraljevo in Maribor. S karavano bodo prišli letos ljudje iz sedemnajstih srbskih občin, ki so leta 1941 sprejeli slovenske izgnance pod svojo streho.

FRANJO HOVNIK

Zavod »BOREC« obvešča, da ima na razpolago knjigo »NARODNA JUNAČKA MILAN MAJČEN IN JANCÍ MEVŽELJ«. Znatel del knjige je posvečen delovanju predvojnega Društva kmečkih fantov in deklet. Knjiga ima 150 strani, opremljena je s številnimi slikami, našteva veliko imen članov omenjenega društva in stane samo 10,— dinarjev.

ju, to je po Sloveniji in Istri, še poseben 50 odstoten popust.

IN KAKO BODO ŠPANSKI, SOLUNSKI IN KOROŠKI BORCI UVELJAVLJALI PRAVICE DO BREZPLAČNIH VOZOVNIC?

Upravičenci do brezplačnih potovanj, ki žive na območju Slovenije, so že ali pa bodo dobili obrazce naročilnice za brezplačne vozovnice na dom po pošti. Izpolnjene naročilnice bodo vrnili na naslov: Združeno železniško transportno podjetje Ljubljana (Splošni sektor), Moše Pijade 39, Ljubljana. Brezplačne vozovnice pa bodo dobili pri šefih najbližjih železniških postaj. Upravičenci do brezplačnih potovanj iz Slovenije, ki stalno žive v drugih republikah, pa naročajo vozovnice neposredno na najbližjih železniških postajah v teh republikah.

Združeno železniško transportno podjetje Ljubljana je poslalo borcem — upravičencem obrazce na domove po seznamih, ki so mu jih posredovali: Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo, Republiški odbor Zveze združenj borcev NOV — sekcija španskih borcev in Društvo slovenskih vojnih dobrovoljcev iz vojn 1912 — 1918 (solunski borci). Za borce, ki niso dobili naročilnice, velja torej, da se obračajo po potrebne informacije in urejajo status borcev pri omenjenih organih ali pa pri občinskih referentih za vprašanje borcev.

Uredništvo »TV 15« pripominja: če komu zadeva še vedno ne bi bila povsem jasna, naj se obrne naravnost na Združeno železniško transportno podjetje Ljubljana!

PRVE NAGRADE ZA NAŠE NAROČNIKE

Ker obljuba dela dolg — da našim zvestim naročnikom podelimo vsak mesec po štiri ročne ure — sporočamo, da smo z žrebom 2. februarja letos podelili le-te sledečim:

Moško ročno uro prejmeta: BOŽIČ LAZAR, Pošteljska 11, 62000 Maribor, in PELKO GÄSPER, Dolenjske Toplice 38, 68350 Dolenjske Toplice. — Žensko ročno uro pa prejmeta PEČNIKAR JOŽE, Karla Marxa 14, 65000 Nova Gorica, in JURMAN SILVO, Cesta Gorenjskega odreda 12, 64260 Bled.

Našim prvim nagrajencem iskreno čestitamo in obljublamo, da jim bomo ročne ure kmalu poslali. Obenem se vsem tem nagrajencem prav lepo zahvaljujemo kot dolgoletnim naročnikom našega lista.

Februar bo kaj kmalu naokoli, saj je za cela dva dni krajši od januarja — torej bomo kmalu spet izrezali štiri naše naročnike in jih razveselili z ročnimi urami.

Uredništvo in uprava lista

S SEJE KOMISIJE ZA VPRAŠANJA BORCEV PRI SKUPŠČINI SRS

V ospredju invalidski in borčevski dodatek

Kazno je, da se postopoma že urešnjujejo stališča, ki jih je glede ureditve invalidske problematike sprejelo predsedstvo ZZB NOV Slovenije na svoji seji 25. oktobra lani in jih dostavil vsem pristojnim dejavnikom.

Ze konec leta 1971 je bilo z republiškim zakonom uveljavljeno določilo, da so vojaški vojni invalidi oproščeni prispevka k stroškom za zdravila.

Dne 3. februarja letos je skupščinska komisija za vprašanje borcev NOV obravnavala proračunske postavke za borce in vojaške vojne invalide v predlogu proračuna SR Slovenije. V tej razpravi je še posebej prišlo do izraza to, da so se člani komisije strinjali s stališčem republiškega odbora ZZB NOV Slovenije glede invalidskega dodatka, ki ga prejema tisti osebnosti in družinski invalidi, ki nimajo razen invalidnin nobenih drugih dohodkov, oziroma, ki ga delno prejema, če njihovi dohodki, razen invalidnin, ne dosežejo določenega cenzusa. Sklenili so namreč, da je treba invalidski dodatek povečati do višine minimalne pokojnine v republiki, kar naj bi bilo omogočeno s sprejetjem proračuna SR Slovenije.

V obravnavi nadaljnjih proračunskih postavk so ugotovili, da je borčevski dodatek za leto 1972 določen v smislu zakonskih predpisov na temelju poprečja osebnih dohodkov iz preteklega leta. Ta dodatek za zaposlene borce naj bi v smislu predloga proračuna, v letu 1972 znašal 1917,50 dinarjev.

Borčevske pokojnine so po istih predpisih določene za leto 1972 na temelju osnove 1625 dinarjev, kar ustreza višini lanskega borčevskega dodatka, zvišanega za 5 procentov. Se pravi, da bodo spomeničarji in španski borci, ki prejema borčevsko pokojnino, dobivali v letu 1972 polno pokojnino 1625 dinarjev, drugi borci pred 9. 9. 1943, ki tudi prejema borčevsko pokojnino, pa

bodo prejimali mesečno 1381 dinarjev (to je 85 odstotkov od navedene pokojninske osnove).

Člani komisije so se s tem strinjali, in ko bo zakon o proračunu sprejet, bodo borčevske pokojnine prilagojene tem določilom. Razlike med sedanjo akontacijo pokojnin in na novo določenimi pokojninami pa bodo izplačane od 1. I. 1972 dalje.

Na seji so prisotne seznanili še z informacijo o nadaljnjem urejanju stanovanjske problematike udeležencev NOB. To problematiko bo komisija obširno obravnavala skupaj s predsedniki občinskih odborov ZZB NOV na seji, ki bo sredi februarja.

V. M.

»INVALID« PREJEL BLOUDKOVO PLAKETO

Zveza za telesno kulturo Slovenije je letos že sedmič zapored podelila Bloudkove nagrade in plakete, najvišja republiška družbena priznanja za uspešno delo in dosežke v telesni kulturi. Na pobudo komisije Zveze za šport in rekreacijo invalidov Slovenije je žirija letos sklenila, da je športno društvo »Invalid« iz Ljubljane za svoje dvajsetletno športno rekreacijo invalidov častno zaslužilo »Bloudkovo« plaketo.

Če analiziramo športno dejavnost športnikov invalidov, lahko ugotovimo, da so invalidi iz Ljubljane prvi v Sloveniji zaorali ledino, in tako se je šport vojaških vojn invalidov pričel razvijati širom po Sloveniji, pa tudi po drugih republikah. Pobudnik in organizator je bil Franc Taurer-Plahum s svojimi sodelavci, ki so neumorno delali vsa leta in veliko prispevali k razvoju in organizaciji invalidskega športa Slovenije.

Športno društvo »Invalid« je v tem razdobju doseglo pomembne uspehe. Tako je bilo štirinajstkrat prvak Slovenije v različnih športnih panogah, a štirikrat je osvojilo prvenstvo Jugoslavije v tekmovalju vojaških invalidov. V stekleni vitrini društva je danes 170 raznih priznanj in pokalov, ki pričajo o aktivnosti in uspehih naših športnikov. Predsednik Pavle Kir in tajnik Leopold Kos sta v imenu članstva prejela zaslužen Bloudkovo plaketo. Želimo, da bi invalidi športniki iz Ljubljane še nadalje krepili športno dejavnost na vseh področjih.

Vsem invalidom športnikom, ki so s svojo vztrajnostjo in požrtvovalnostjo pripomogli, da je SD »Invalid« prejelo to priznanje, iskreno čestitamo.

VINKO

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO

PODJETJE

Ljubljana, Tišova—Likožarjeva—

Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA

TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

M. KOCIČ

OBISK V MARIBORU BO USPEŠEN, če boste obiskali lepo urejeno in bogato založeno novo blagovnico

zanja
maribor

KUIK
GLAVNI TRG

dopisniki nam poročajo

TOLMIN

SREČANJE INTERNIRANCEV

Dne 26. januarja so se v Tolminu zbrali bivši interniranci, politični zaporniki in deportiranci na srečanju, ki je postalo že tradicionalno.

Zborovalce sta pozdravila zastopnika komisij za interniranje pri občinskem odboru in republiškem odboru ZZB NOV Slovenije. Poudarila sta pomen tradicionalne prireditve in gojitve tradicij NOB. Omenila sta, kako zgledno je bilo razvito tovarštvo med interniranci, kar je značilno in potrebno še dandanes.

Posamezne skupine internirancev so dobile tudi pojasnila o svojih zadevah. Po tovariški razpravi so zborovalci sklenili, da bodo skupinsko obiskali kraj nesrečnega imena, nekdanje taborišče Mauthausen. V

tem taborišču je bilo največ prebivalcev tolminske občine; mnogo jih je tudi zgorlo v taboriškem krematoriju. — Zborovalci so se zavzeli, da je treba pospešeno zbirati spomine in gradivo o uničevalnih taboriščih, saj je tega gradiva v tolminskem muzeju še zelo malo. Sklenili so tudi, da je treba tradicionalnem srečanju v prihodnje dajati še večji poudarek; 27. januar naj ostane spominski dan internirancev z območja tolminske občine.

Značilno za naše internirance, politične zapornike in izgnance je, da so še zmerom v pravem pomenu besede tovariši, pripravljeni vselej tovariško pomagati drug drugemu, kakor je to bilo v najhujših dneh.

V. P.

SENOVO

PROTI PRETIRANEMU LOVU NA DEVIZE

Združenje borcev v Senovem je imelo 29. januarja letni občni zbor. Udeležba je bila lepa. Povabljeni so bili tudi zastopniki drugih družbeno političnih organizacij — ZRVS, SZDL, TVD Partizan, sindikalne organizacije premogovnika itd.

Odbor je izčrpno poročal o delovanju združenja lani. Združenje je bilo zelo delavno, kar kaže med drugim, da so se člani udeležili več proslav, obiskali spomenike NOB, bili navzoči pri odkritju spomenika narodnim herojem Majcnu in Mevžiju v Sentjanžu itd.

Razprava je bila zelo živahna. Zborovalci so izrazili veliko ogorčenje nad ravnanjem avstrijskih oblasti proti Marjanu Sturmu. Sprejeli so protestno resolucijo in jo

poslali republiškemu odboru ZZB NOV Slovenije.

Člani so se tudi pritoževali nad neprijetnim klimatskim zdravljenjem, češ da jih pošiljajo na zdravljenje v toplice pozimi, medtem ko so poleti na počitnicah v zdraviliščih posamezniki, ki so med vojno kot okupatorji teptali našo zemljo. Prednost imajo, ker pač prihajajo z devizami. To dokazuje, da ponekod pri nas pozabljajo na borce. Ali je za tem še kaj drugega, ne le lov na devize?

Zborovalci so končno sprejeli delovni načrt za letos. Med drugim se bodo skupaj s člani ZRVS, TVD Partizan in lovcev udeležili pohoda po poteh XIV. divizije; pohod sta pripravila TVD Partizan in ZB NOV.

KK

LJUBLJANA-SAVSKO NASELJE

NA SKUPŠČINI ZB NI MANJKALO KRITIČNIH BESED

V domu krajevnne skupnosti Savsko naselje je bila 31. januarja t. l. redna letna skupščina ZB NOV Savsko naselje. Predsednik Ožbolt je podal dobro pripravljeno poročilo in številne prisotne seznanil z delom organizacije, še posebno pa z delom odbora od zadnje skupščine. Kot je poudaril predstavnik občinskega združenja ZB NOV Ljubljana-Bežigrad, je združenje borcev Savsko naselje ena najaktivnejših organizacij v občini. Zlasti je razveseljivo, da to združenje ni le »stanovskega« značaja, temveč postaja vpliven politični dejavnik v družbeno političnem življenju naselja. Iz izvajanj številnih govornikov je bilo živo zanimanje za vsa dogajanja v državi. Ni manjkalo tudi ostrih besed na račun negativnih pojavov v naši družbi, kot so šovinizem in nacionalizem, sumljive bogatitve, kriva pota mladine, delovanje klerikalizma itd. Neki govornik je med drugim ugotovil, da so občani bežigradske občine kljub glasilu »Občan« premalo seznanjeni z delom občinskih organov. Prav gotovo smo z »bitjem in žitjem« republiške in zvezne skupščine in njihovih organov v dnevnem tisku, radiu in te-

leviziji bolje seznanjeni, kot pa z delom naše občinske »vlade«.

Govorniki so obsodili tudi mrtvilo v SZDL in ZK Savskega naselja, hkrati pa opozorili na nekatere hibe v delu ZB. Prav gotovo bi bili rezultati še boljši, če bi na primer poverjeniška mreža brezhibno delovala. Tako pa se zgodi, da je marsikatera akcija sicer izpeljana, kar pa je zasluga le nekaterih poštvalnih odbornikov s predsednikom in tajnikom na čelu. Popolnoma na mestu je bila ugotovitev nekaterih govornikov, da morajo vsi člani z delom podpreti prizadevanja odbora.

Skupščina sta pozdravila tudi zastopnik ZVVI Savskega naselja (s katero borčevska organizacija tesno sodeluje) in predstavnik občinskega komiteja ZKS, ki je ugotovil, da so govorniki načeli probleme, o katerih razpravlja tudi komite, kar pomeni, da so istovetna stališča v podporo komiteju.

Iz sklepnih besed delovnega predsednika Kutina je treba omeniti kritične pripombe na račun tistih članov ZB, ki so se popolnoma pasivizirali in jih tako za ZB kot za druge družbeno-politične organizacije pravzaprav ni več.

STRNAD

POSTOJNA

PLODNA RAZPRAVA NA ZBORU ZRVS

Pred dnevi je bil v domu JLA v Postojni letni občni zbor ZRVS postojnske občine. Udeležilo se ga je nad 50 delegatov krajevnih organizacij.

Poročili predsednika Zdravka Smrekarja in tajnika Djura Vrkljana sta bili bogati ter sta vsebovali mnogo koristnih napotkov za nadaljnje delovanje. Poudarek je bil na tem, da je treba več storiti pri vzgoji prebivalstva za vseljudsko obrambo, dalje, da mora članstvo vneto sodelovati pri pripravah na volitve v družbenopolitične skupnosti in da se mora zveza še bolj povezati z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami ter z JLA.

V razpravi so sodelovali tudi gostje, zastopniki republiškega in obalnega odbora ZRVS, predsednik občinske strelske zveze in zastopnik mladinske organizacije.

Med razpravo so poudarili, da bi bilo nujno potrebno pritegniti v vrste ZK več mlajših starešin, dalje, da morajo mlajši in starejši starešine enotno sodelovati, kar si mlajši tudi želijo. Treba bi bilo več delati pri obrambni vzgoji prebivalstva na šolah, pri delovnih organizacijah in drugod. Kar pa zadeva tekmovanja, bi jih naj v prihodnje ne prirejali le v okviru ene same posamezne organizacije, marveč bi naj kar največ organizacij tekmovalo med seboj, zlasti še letos ob 20-letnici ZRVS.

Tudi strelske organizacije so izrazile željo, naj bi se boljše povezali z ZRVS in z JLA ter da bi storili še več pri vzgoji mladine.

PTUJ

ZRVS RAZVILA SVOJ PRAPOR

Pred kratkim je občinska zveza rezervnih vojaških starešin ptujske občine na svoji letni konferenci razvila svoj prapor ter hkrati izvolila nov odbor združenja. V njem je dve tretjini novih članov, za predsednika pa so ponovno soglasno izvolili Karla ZMAVCA, ki je že do sedaj dokaj uspešno vodil to organizacijo.

Konference se je med drugim udeležil tudi predsednik ptujske občine Franc Rebernak, ki je predsedniku ZRVS izročil tudi prapor. Konferenci so prisostvovali tudi predstavniki ptujske vojaške garnizije. Na njej so podelili kar 36 priznanj, ki so jih med drugim dobila tudi nekatera društva in organizacije. Med drugim so prejeli

Mlade strelce, ki jih je mnogo pri strelskih družinah, je treba učiti ravnati ne le z orožjem, ki ga imajo same strelske družine, marveč tudi z drugim. Strelci so se obrnili na ZRVS, naj bi jim pomagala v prizadevanjih, da bi strelska organizacija dobila sredstva tudi iz naslova za namene splošnega ljudskega odpora.

V razpravi so večkrat poudarili, naj bi ZRVS v prihodnje storila več, da bi se člani seznanili z orožjem in bi sproti spremljali razne novosti. Nasploh pa si člani želijo več stikov z JLA; več jih je povedalo, da so mnogo premalo poučeni in da se na tekmovanjih dogajajo večkrat neprijetni prizori, ker ne znajo ravnati z orožjem. Sicer pa so precej razpravljali o strokovnem pouku članstva (postojnska organizacija ima okrog 600 članov) v minuli mandatni dobi. Uveden je bil strokovni in splošni pouk članov. Nadalje so se člani udeleževali strelskih vaj, ki so bila prirejena v okviru zveze, pa tudi drugih tekmovanj. Prav tako so opravljali izpite. V letih 1970 in lani je delalo izpite nad 630 članov. Grajati pa je bilo treba, da so bili nekateri člani premalo disciplinirani in so neopravičeno izostajali od izpitov.

Lani je kar 174 starešin napredovalo (med njimi 126 podoficerjev).

Nasploh je bila razprava živahna in plodna. Izvolili so novo vodstvo, ki ga čaka veliko nalog.

EDVARD PROGAR

priznanje planinsko društvo Ptuj, ZMS Ptuj, taborniki z gimnazije Dušana Kvedrata-Tomaža in taborniki osnovne šole Toneta Znidariča v Ptuj.

Na konferenci je podal poročilo predsednik Karel Zmavc, sledila je živahna razprava; predvsem pa so se navzoči pogovorili o letošnji osrednji proslavi, ki bo v Mostju, nedaleč od Ptuja, kjer je 8. avgusta 1942, to je pred tridesetimi leti, južnoško izkrmavala prva slovenjgoriška četa. Tu bo tudi letošnja osrednja proslava ptujskega občinskega praznika. Zvedeli smo, da bodo še pred praznikom modernizirali cesto iz Ptuja do Mostja.

FRANJO HOVNIK

imeli smo ljudi

Štefan Prezelj

Dne 28. januarja letos so na pokopališču v Novakih pri Cerknem pokopali Štefana Prezla iz Novakov.

Štefan je bil rojen leta 1904 v Gorenjih Novakih. Doma ni bilo za vse kruha, zato je šel iskat delo drugam. Pod italijansko okupacijo ga ni našel, zato je odšel v Jugoslavijo, vendar se je po treh letih težkega dela vrnil domov.

Junja 1942 mu je gostilničar Peternej Metod v Logu zaupal naloge OF. Prvo sejo so imeli na neki žagi, ki jo je upravljal občinski »podesta«. Na tej seji so formirali prvo trojko, katere član je bil tudi Štefan.

Dne 14. februarja 1943 je odšel v partizane, bil je v raznih enotah, nazadnje pa kurir na karavli P 35. Nekoč, ko je čakal na vozo, ves prepoten in premočen od dežja, se je hudo prehladil. Od takrat se mu zdravje ni več povrnilo.

Kljub boleznim je bil po osvoboditvi več let v raznih odborih in večkratni delegat. Poleg drugih priznanj, je leta 1970 prejel tudi priznanje OF. Krajevna organizacija ZB v Novakih je zopet izgubila enega najstarejših borcev v tem kraju...

ing. Adolf Tavčar

Konjčani smo decembra minulega leta spremlili do mnogo prezgodnjega groba uglednega političnega delavca in častnega občana občine Slov. Konjice ing. Adolfa Tavčarja. Tudi ZB NOV je z njim izgubila veliko; bil je član predsedstva občinskega odbora ZB NOV Slov. Konjice

In član komisije za zadeve borcev. — Rodil se je leta 1921 v Jaršah pri Ljubljani v delavski družini. Že leta 1941 je bil sprejet v KP. Kmalu potem so ga Italijani zaprli. Sprva je trpel v Italiji, potem pa so ga odgnali v Buchenwald, kjer je ostal do konca vojne. Mnogo je pretrpel, vendar se je po vojni z vso vnemo vrnil na delo. Ko je diplomiral na agronomski fakulteti v Zagrebu, je nastopil službo pri zadrudni organizaciji v Slov. Konjicah. Konjčani so kmalu spoznali njegovo sposobnost in ga izvolili za predsednika občine. Zadnja leta je bil republiški poslanec. Ob petdesetletnici so mu podelili častno občanstvo. — Bil je zelo priljubljen med vsemi plastmi prebivalstva, kar je pokazala tudi množična udeležba na pogrebu. Njegovo čuteče srce je obmirevalo, spomin nanj pa bo še dolgo kreplj neomajano zaupanje v njegova prizadevanja za naš lepši jutrišnji dan.

Franciška Fajdiga

Dne 25. januarja so ob veliki udeležbi borcev in drugih prebivalcev pokopali 75-letno Franciško Fajdigo iz Sodražice. Pokojna Fajdigova je začela sodelovati z NOB že v letu 1941, ko je zbiral hrano in orožje za 1. ribniško četo, ki je tabornila na Travnici gor. V njeni hiši so bili tudi sestanki OF, kar je bilo za tiste čase zelo pogumno dejanje, saj je bila v kraju sovražna postojanka. Njena otroka Ivan in Mica sta med prvimi v kraju prišla za orožje, skratka vsa Fajdigova družina je dala med zadnjo vojno ogromen delež za osvoboditev domovine. Fajdigov dom so Italijani leta 1942 požgali, Fajdigova dva — mater in očeta — pa internirali na Rab, od tam pa v Gonars. Ko sta se vrnila domov, nista bila varna življenja. Vse do konca vojne sta živela v ilegali. Fajdigova mama je tudi po vojni aktivno delovala v družbenopolitičnih organizacijah v svojem kraju. Za zasluge v NOV je prejela dve odlikovanji. Naj v miru počiva v domači zemlji!

brest

SALON POHIŠTVA CERKNICA

☎ 791 080

ŠE POMNITE, TOVARIŠI?

Iz Lucije pri Portorožu pošilja nekdanja aktivista Francka Makovec neimenovanim tovarišem pozdrave v zelo dolgem pismu. Po imenih jih ne more poznati, a dobro se jih spominja po tedenjih dogodkih, hudih preskušnjah in številnih srečanjih, ko so se oglašali na njenem domu, kjer so našli vselej zavetje, pomoč in razumevanje.

Francki je pismo očitno narekovala za grenjenost, ker je prepričana, da se je več nihče ne spomni ali da je celo noče poznati, saj nikogar več ne srečuje izmed nekdanjih kurirjev, obveščevalcev, borcev... ki bi se je pač morali spominjati. Upa, da jih je vendar med njimi še precej živih, čeprav ji ni nikdar nobeden napisal kakšne prijane besedice ali voščila ob praznikih.

Tako ji s temi vsticami izpolnjujemo željo, da bi tovariše dosegli njeni pozdravi, ki so pa hkrati tih opomin marsikomu: Še pomnite, tovariši?

PRIPOMBA H »KUPČIJI OB MORJU«

V Delu sem prebral članek z naslovom »Kupčija ob morju«. Članek govori o tem, kako je ugleden, zdaj že upokojen direktor na lepem »zaslužil« šest milijonov din — brez dela. Toda imena in primka tega zaslužkarja dopisnik ni omenil.

Dan za dnem beremo in poslušamo, da moramo udariti po takšnih koritarjih, ki se ne menijo za moralo, človečnost in so daleč od vsake socialistične miselnosti — toda vselej ostajajo — neimenovani. Prilezli so na površje, se razbohotili in zagospodarili, a nihče drug, razen tovariša Tita, ne pokaže nanje naravnost s prstom. Ali se bomo tako zamere, ali sodnijskih pregonov? To ni prav!

Kot borec premišljam, da je bil tudi tisti zaslužkar morda kdaj borec, najbrž celo komunist — a nihče zadeve ne razčisti do konca. Dopisnik je omenil, da bodo zadevo držas obravnavali v sodnih in pravnih krogih. Ta »bržčas« mi ni prav nič všeč. Tako se uestne vse zavleče v nedogled, končno pa bomo brali, češ da ni bilo tako hudo. Zaslužkarju bo seveda ostal denar in nadalje bo užival ugled.

Zato vas prosim, da skušamo skupno razsvetliti to zadevo in ožigosati nepridiprava, kakor zasluži!

IVAN POZENEL

PREŠERNOVA PROSLAVA V RADOVLJIŠKI OBČINI

Poleg številnih manjših proslav po raznih krajih radovljiške občine ob slovenskem kulturnem prazniku, je bila pomembna prireditev »koroški večer« v Radovljici.

V soboto 5. februarja je zvečer v graščinski dvorani nastopil moški pevski zbor SPD Kočna iz Sveč na Koroškem. Recitacijska skupina delavske univerze pa je pripravila celovečerni recital poezije in proze sodobnih koroških ustvarjalcev: Minke Hartmanove, Gustava Januschke, Andreja Kokota, Florjana Lipuscha, Janka Messnerja in Valentina Polanška. Nekateri izmed njih so se prireditve tudi sami udeležili.

Osrednja proslava slovenskega kulturnega praznika pa bo v petek 11. februarja ob 19.30 v festivalni dvorani na Bledu. Prirejata jo občinska konferenca SZDL in kulturna skupnost Radovljica. Tudi ta prireditev, ki ima obsežnejši program kot radovljiška, ima naslov »Koroški večer«. Potekala bo v znamenju kulturnih dosežkov in ljudske pesmi koroških rojakov ter ob prikazu težkega boja Slovencev za narodnostne pravice, ki jim jih še vedno krnijo.

Natopili bodo poleg recitatorjev delavske univerze in pevcev z Ribnega tudi pevci pevskega zbora »Zarja« iz Železne Kaple in »Jepa« iz Loč pri Baškem jezeru. Občinstvu bodo predstavili koroške umetnike in predstavnike kulturnih organizacij, ki bodo kot gostje sodelovali na proslavi.

Prireditelji pričakujejo, da se bodo prireditve udeležili prijatelji koroških Slovencev v večjem številu.

JR

POPRAVEK

V članku »Živahna dejavnost odbora 2. prekomorske brigade«, objavljenem v 6. številki »TV 15« je v drugem odstavku ena vrstica preveč in ena premalo. Začetek prizadeta stavka se pravilno glasi:

»Skupno s komitejem obalne konference zveze mladine, štabom splošnega ljudskega odbora in Socialistično zvezo bodo v letu 1972 neposredno in aktivno sodelovali...« Napako je zakrivil tiskarski skrat

in družino in veljal za izredno skrbnega moža in očeta. Tudi v krajevnih organizacijah je bil zelo delaven. Bil je izredno dober človek in pripravljen vsakomur in vedno pomagati. Vedno je bil vesel in šegav ter zato v družbi zaželen. O njegovih priljubljenosti je pričala množica ljudi, ki ga je spremljala na zadnji poti.

Marija Erker

Na ljubljanskih Zalah smo minulo soboto pokopali Marijo Erker-Lojzko. Tako kot vsak dan je tudi v četrtek dne 3. februarja 1972 prišla v svojo delovno sobo, da bi kot sekretarka krajevnih skupnosti Poljane opravila vrsto nalog. Toda komaj je pričela z delom, so ji nenadoma popustile moči in omahnila je za vedno... Zaprepačeni nad nelzproso resnico so onemeli tako njeni najožji sodelavci, ki so bili ob smrti navzoči, kot drugi občani Poljan.

Marija Erker se je rodila pred 48 leti v Prvačini na Primorskem kot hči zavedne slovenske družine Furlani. Tam se je že v zgodnji mladosti soočila s fašizmom. Zato so ji starši izpolnili njeno vročo željo, da bi se najprej šolala v Ljubljani. Tako se je leta 1934 vpisala na žensko realno gimnazijo — Mladiko v Ljubljani in tam tudi maturirala. Kot zavedna Slovenka se je v Ljubljani vključila v napredne vrste in se tako ob okupaciji v letu 1941 takoj vključila v osvobodilno fronto slovenskega naroda. Bila je intendantka na šoli in mladinska sekretarka na terenu. Po osvoboditvi se je kot aktivistka vključila v obnovo porušene domovine in z možem, gozdarskim inženirjem, odšla na Koroško, kjer je delala med gozdnimi delavci. Leta 1947 se je vrnila v Ljubljano in dalj časa delala kot dispečerka na ministrstvu za komunalne zadeve. Ves čas pa je bila vključena v politično delo na občini kot ljudski odbornik, član raznih svetov in komisij, SZDL, ZKS in drugih družbenopolitičnih organizacij. Končno pa je pristala tam, kamor je po svojem bistvu tudi spadala — med ljudmi na terenu.

Ko smo se po njeni prerani smrti s sklonjenimi glavami sešli na žalni seji, smo šele dodobra spoznali, kaj nam je Marija pomenila. Njeno delo je bilo tako vsestransko in temeljito, da bomo zanj težko našli nadomestilo.

Tompova mati

Tompova mati je imela pod shrambo v zemlji skrita dva človeka, ki sta zvečer odhajala, ob rani zori pa sta se vračala. Zato je s strahom pričakovala preiskav, kakor sosed. Živela je v napetosti in strahu, če pridejo. In prišli so, kar ni bilo v tistih časih nič posebnega. Novico o preiskavah v vasi je prinesla sosedova Mara, ki je za oba človeka pod shrambo vedela.

»Okrog desetih bodo prišli v našo vas,« je v sapi dejala in si vsa blede in modra okrog ust popravljala po nepotrebnem igle v kitah.

»Kristus predragi, reši nas,« je zasepetala Tompova mati. Dve dekletci, njeni hčerki, sta pritekli s ceste z isto novico in obstali pri materi. Odsekani rezki strelji so se slišali od sosedne vasi in potrdili grozečo novico. Moški so tekli iz vasi in madžarska vojska je streljala po vsakem, ki se je umikal.

»Nič hudega ne bo, samo strahu ne smemo pokazati. To je glavno,« je rekla Mara in je stekla spet domov. Tompova mati pa je dvignila roke, hodila iz sobe v priklet in iz prikleti spet v sobo, ne da bi vedela, kaj dela. Kar naprej je govorila: »Jezus preljubi, reši nas.« Iskala je v mislih moža, ki so ga že pred letom odpeljali v Dachau. Tompova hiša je bila do kraja kompromitirana, ker so starega Tompo zaprli kot komunista, sin pa je bil v odsotnosti obsojen na smrt, ker je pobegnil iz madžarske vojske. Sedaj pa v shrambi v zemlji ždi skrit in čaka, če ga bodo pri preiskavah našli.

Kamor je šla Tompova mati, sta ji sledili deklici. Držali sta jo za krilo in silili vanjo:

»Nič ne bo hudega, ne bodo ju našli.« Tompov Stefan in še neki neznanec z njim spodaj v bunkerju nista vedela, kaj se godi zgoraj. Čutila sta samo korake, katerih je bilo danes nekoliko preveč. Niti Mara niti Tompova mati jima nista povedali, kaj se pripravlja, kajti človek laže preživi čas, če ne ve, da se mu vrti smrt na lasu.

Mara se je čez čas vrnila s hujšo novico. V sosednji vasi trgajo poče, in kjer podov ni, kopljejo po sobah s krampi.

Tompovi materi so noče odgovedale. Spreletel jo je občutek, da je svet nekje daleč od nje in da ona nima tu, kjer je, kaj iskati. Vse se ji je zdelo tuje, mož in sin Stefan, katerega bodo še posebej iskali in ga grozovito prekinjali.

Mara je spravila Tompovo mater s težavo v posteljo, kajti ženska je bila močna in teža.

Obe deklici — eni je bilo deset, drugi dvanaest let — sta ji pomagali. Nista jokali.

Medtem je že madžarska vojska začela obkoljevati vas. Strjen in svetel sneg je pokrival ravnino. Vojaki so kakor redka, umazana veriga oklenili zimsko gnezdece, iz katerega se je tu in tam z veliko počasnostjo dvigal v mrzlo sončno nebo stebel mlečnega dima. Po ulicah pa so na črnih vojaških klobukih zaplahutala črna petelinja peresa. Vse je umolknilo. Od nekod se je zaslišal jok. Strah je bil velik, kajti dezertirjev in skrivačev niso več pošiljali v taborišča, temveč so jih streljali kar doma. Rdeča armada je stala že pri Kanji, torej le okrog trideset kilometrov oddaljena. Ob lepem vremenu so se že slišali sem topovi in minometi.

Se v treh hišah je bilo treba razkopati tla in potem bo prišla na vrsto Tompova. Tompova mati ni bila bolna, samo občutek brezbrčnosti v njej je bil tako močan, da ji v tem hipu ni bila mar ne hiša ne bunker. Samo ležala bi in zaspala, da se ne bi nikdar več zbudila. Mara in obe deklici so se trudili, da bi jo spravili pokonci.

Julka, starejša deklica, je prinesla v razpokani krnici mrzlo vodo. Mara je snela s klina za vrati brisačo, jo namočila in z njo hladila Tompovi materi čelo. Obe deklici pa sta ji pri tem pomagali, brez hrupa, izkušeno, kakor starki. Njuna posinjela, blede lica niso imela na sebi niti sence mladostne svežosti.

Mara, ki je bila Tompovim ob takih prilikah rada pri roki, je rekla: »Smejati se je treba, pa čeprav vrže žandar vrata iz tečajev ali odpre omaro brez ključev. Tudi če strelja v pod ali v seno, se je treba smejati. S strahom mu samo pokažeš, da nimaš pred njim čiste vesti, in to je slabo.«

Obe deklici starki sta to Marino modrost razumeli. Vse tri so se zato mučile, da Tompovo mater spravijo pokonci. Medtem sta počila dva strela iz pištole nekje čisto blizu Tompovih.

Kmalu nato je sunil v vrata znani Pap, podnarednik, žandar, ki je pred petimi dnevi na pokopališču ustrelil dva kmečka fantja, skrivača, pri katerih so našli puške, in tri cigane. Cigane je streljal samo zato, ker je bilo treba dvigniti čimveč hrupa in ker niso mogli več najti.

Mara je skočila k vratom in jih odprla, Smejala se je in vrata držala na stežaj odprta. Po nepotrebnem si je spet popravila igle v kitah. Za Papom so prišli drugi z mitraljezom, krampi in z dolgimi železnimi palicami, na koncu zaostrenimi.

Pap je ob pogledu na Maro spremenil svoj ledeni izraz. Seveda zviška in dostojanstveno. To dostojanstvo je še povečalo petelinje perje za njegovim črnim cilindrom, za katerega je Pap vedel, da v sapi niha.

Mara je še bolj odprla vrata v sobo in rekla:

»Tu je toplo, pogrejte se.«

In Pap je smeje se, z dolgim, mogočnim korakom stopil v sobo, in ko je šel mimo Mare, lepega dekleta, jo je hotel z dvema prstoma uščipniti za lice. Mara je naglavo nazaj in se spet zgrabila za kite.

Enoličnost je vojake izmučila in toplota, ki je puhtela od peči, jih je prevzela. Potreben jim je bil počitek. Plast nad bunkerjem je bila tanka in oba do zob oborožena človeka še nista vedela, da je v hiši madžarska vojska, ki bo vsak čas začela trgati po sobah deske ali pa kopati tam, kjer desk ni.

Medtem ko so se drugi šalili, je imela Tompova mati na obrazu trpek, nedoločen izraz. Ni se smejala ne jokala. Pravzaprav niti vedela ni, kaj se okrog nje dogaja. V mislih je razločno videla le moža in sina. Obeh matih hčerk, ki sta se smukali med vojaki in jim otipavali orožje, sploh ni opazila.

Takrat je v bližnji cerkvi zazvonilo poldan. Mil, ljubeč glas je prodril skozi okna in se ni dal preglušiti. Najprej je vzel Pap cilindar z glave. Prekrižal se ni, ampak je medtem, ko bi bil moral moliti, bobnal s čistimi, na koncu upognjenimi nohti po mizi, na kateri so ležale drobtine. Tudi drugi so vzeli cilindre in kape z glav.

Madžarska vojska je bila verna vojska. Obe deklici sta zlezli k materi in se križali.

Ko je zvon v cerkvi odpel, se je Pap dvignil, razdelil ljudi na več skupin in poslal eno skupino k župniku (s to je šel tudi sam), drugo k biroju, tretjo k učitelju, da pojedjo tam svojo salamo in kruh in opravijo kosilo pri ljudeh, ki pri njih vojaški ugled ne bo trpel.

Ko so odhajali, so se ščipali Maro, da je že nastal smeh in vrisk. Onadva v bunkerju sta bila v zadregi, ko sta poslušala pretrgane tuje glasove in množico korakov. Brž ko so odšli, je hišo zajel len, ubijajoč molk. Mara se je, kakor da bi bila pretepena, sesedla za mizo, spustila je glavo na roke, ki so ji bile padle na mizo. Nihče v sobi ni čutil potrebe, da bi k esemu temu rekel besedo.

Popoldne vojaštva ni bilo. Pap je Tompovo hišo izpustil, češ »saj smo tam že bili.«

Pod večer, ko se je mrak pritihoval, v vas, je rekla Tompova mati, ki si je že opomogla, mali Julki:

»Zlezi k onima v bunker. Pokličič ju k večerji. Zdravomarijo je že odzvonilo. Danes vojakov ne bo več nazaj.«

(V spomin Tompovi materi)

Ivan Tomažič

V nedeljo, 2. januarja, smo v Izoli spremili na zadnji poti in se poslednjič poslovili od borca in tovariša Ivana Tomažiča.

Rodil se je leta 1914 v mali vasi Huje v Brkinih, v tistem kotu naše ožje domovine, ki je med NOV dala veliko število borcev in žrtv. Kot zaveden Slovenec se je že leta 1942 povezal z organizatorji upora in tudi sam razširjal uporno misel v Brkinih. Februarja 1943 je s prvo skupino prostovoljcev iz slovenskega primorja odšel v partizane. Boril se je na slovenskem in hrvaškem ozemlju vse do osvoboditve. Medtem mu je okupator požgal dom in izgnal družino.

Za hrabrost in zasluge med NOV je prejel več odlikovanj, po končani vojni pa se je aktivno vključil v obnovo domovine.

Vsem, ki smo ga poznali, bo ostal v trajnem spominu.

Franc Glavan

Pred kratkim smo se na dobnriškem pokopališču poslovili od dolgoletnega pismonoše Franca Glavana. Strla ga je huda in zahrbtna bolezen. Ni mu bilo dano po trudopolnem delu uživati zaslužen pokoj, katerega je v lanskem letu nastopil.

Pokojnik je bil doma iz Železnega pri Dobrniču. Ze v stari Jugoslaviji je občutil vse krivice delavca in si poiskal kruh v tujini. Ko je našo domovino napadel sovražnik, se je France takoj vrnil in stopil na stran tistih, ki so jo branili. Sel je skozi italijansko internacijo, v partizane, kjer je bil ujet. Iz zaporov je pobegnil in se ponovno vključil v NOB. Za zasluge in hrabrost v NOB je bil odlikovan. Po osvoboditvi se je zaposlil za kratko dobo kot pismonoša na Mirni, a se je kmalu vrnil v rodni Dobrnič, kjer je vse do upokojitve opravljal naporno službo pismonoše. Tu si je tudi ustvaril dom

RIBNICA

ZDRAVSTVENA AKCIJA ZA BIVŠE BORCE

V ribniški občini nameravajo letos organizirati splošen zdravstveni pregled članov Zveze borcev. Tak pregled je bil pred sedmimi leti, ko so med bivšimi borci ugotovili vrsto bolezni. Borci se starajo, zato prihajajo bolezni, ki so si jih nakopali med vojno in po vojni, še bolj do izraza. Umrljivost med člani ZB je razmeroma visoka. Pravočasno odkritje bolezni pa bi marsikomu pomagalo podaljšati življenje. Prav zato bodo, kot omenjeno, organizirali zdravstvene preglede, ki naj bi zajeli čimveč članov ZB. Občinski odbor ZZB NOV

je na zadnji seji, ki so ji prisostvovali tudi predsedniki in tajniki krajevnih organizacij ZB, po temeljiti razpravi sklenil organizirati splošne zdravstvene preglede. V ta namen so imenovali posebno komisijo.

Cilj zdravstvenih pregledov je, da se ugotovi splošno zdravstveno stanje bivših borcev in da se novoodkriti bolniki pošljejo na zdravljenje. Organizatorji zdravstvenih pregledov so prepričani, da se bodo našla potrebna denarna sredstva za to akcijo, saj je zdravje prej kot vse drugo.

m

Pripombe h knjigi Zbrano delo Karla Destovnika-Kajuha

Zelo neprijetno je dajati pripombe h knjigi, kakršna je Zbrano delo Karla Destovnika-Kajuha, ki že v naslovu toliko obeta in že s svojo likovno opremo ter odličnim papirjem priča, da so jo natisnili z vso resnostjo in prizadevnostjo. Ker pa gre pravzaprav za učno knjigo, namenjeno profesorjem in študentom, resnemu in resnicoljubnemu človeku ni mogoče molčati. Pomisleki, strah pred zamero in strah pred očitki o nelojalnosti nasproti založbi in avtorju v takem primeru odpadejo. Ko to pišem, me preveva le ena misel: popraviti, kar je narobe. Le v tem smislu je treba razumeti moj prispevek s pripombami, sodil pa bom le o tistem, kar dobro poznam in kar sem raziskoval; ne lastim si pravice do celovite presoje omenjenega zbranega dela.

N splošno moram zapisati, da je monografija »Življenje in delo«, ki jo je o Karlu Destovniku-Kajuhu napisal urednik Zbranega dela Emil Cesar, nepopolna in pomanjkljiva, kar še zlasti velja za Kajuhovo bivanje pri partizanih. Poglavitna vsebinska pomanjkljivost te monografije je, da ne prikaže Kajuhovega ljubezenskega življenja, da gre mimo silnih Kajuhovih čustvenih vzgibov, ki so prav gotovo odločilno vplivali na vrhunsko kakovost njegovega pesniškega snovanja. Najmanj, kar bi bilo treba v tej zvezi povedati, je sledeče: »V času ljubljanske ilegale je Kajuh doživel svojo največjo in najčistejšo ljubezen. Svetli žarek njegove mladeniške sreče je bila Silva Ponikvarjeva; ta sreča ga je navdala z najplodnejšim in najvrednejšim pesniškim snovanjem...« Seveda se je to globoko doživeto čustvo do ljubljene bitja prepletalo s čustvom do trpeče in bojujoče se domovine, podobno kakor nekoč pri Francetu Prešernu; to pa še ni opravičilo, da gre urednik in življenjepisec molče mimo njega, da ga omenja le obrobno med opombami. Ko sem tiste opombe o silnem Kajuhovem ljubezenskem čustvu do Silve Ponikvarjeve na 421., 423., 424. in 425. strani prebral, sem začutil veliko olajšanje, ker si bodo bralci vsaj sami lahko ustvarili pravo sodbu o Kajuhovih notranjih vzgibih, čeprav ne morem razumeti, zakaj je Emil Cesar zamolčal Kajuhovo oporoko, ki je nadvse pomembno pričevanje ne le o globini pesnikovega doživljanja, temveč tudi o plemenitosti in veličini Silve Ponikvarjeve, ki oporoke zaradi pozornosti do pesnikove matere ni nikoli uveljavljala. Čemu taka »sramežljivost?« Spominjam se Cesarjevega obiska na televiziji pred kakimi desetimi leti. Tedaj sem Emilu Cesarju pravil, da nameravam pisati o Kajuhovem ljubezenskem življenju, pa mi je dejal: »Nikarte, ljudje so še živi in prišlo bo do zamere...« Najbrž je v strahu pred zamero iskati vzroke, da je šel Cesar v svoji monografiji o Kajuhu molče mimo nekaterih pomembnih življenjskih nadrobnotih, ki jih pri orisih življenja pesnikov ne bi smeli zanemariti. Prav tako ne razumem, zakaj v monografiji ni zaobseženo pričevanje Silve Ponikvarjeve o tem, kako je o Kajuhu kot pesniku sodil pesnik Oton Župančič, ki je ob prebiranju Kajuhovih pesni vzkliknil: »Slovenecem se je rodil nov Prešeren...« (ustna izjava Silve Ponikvarjeve 15. marca 1960 v Mariboru avtorju teh pripomb). To liko o vsebinskih pomanjkljivostih monografije.

Drugi del mojih pripomb se nanaša na površnost pri opisovanju Kajuhovega bivanja pri partizanih, oziroma na nezadostno znanstveno natančnost tako glede datumov kot pisave krajevnih imen pa tudi opisa situacij, ki dovoljujejo napačno razlago. Tako

piše urednik Zbranega dela na strani 125: »Posebno mesto v vrsti doživetij zasluži prireditelj v Cerknici. Prvi miting v trgu je pripravila skupina 17. septembra, naslednji dan bi morali miting ponoviti za pionirje in mladino. Namero jim je preprečil nenadni vdor Nemcev z Rakeka...« Po Brininem dnevniku o mitingih je kulturniška skupina 14. divizije priredila 18. septembra 1943 miting v Begunjah, miting, o katerem je govora v gornjem citatu, pa bi moral biti v Cerknici na nedeljo, 19. septembra 1943, torej drugi dan po prvem mitingu skupine v Cerknici, tega dne pa so Nemci s »tigri« vdrli v Cerknico in razbili 3. bataljon Tomšičeve brigade. Ko so tiste nedelje kulturniki v velikem strahu želeli na nekem seniku, ker se s Cerknice niso mogli več umakniti, je bil Kajuh tisti, ki jim je vlival pogum s svojim obnašanjem in ki se je bil pripravljen ustreliti, če bi jih bili Nemci odkrili. Te podrobnosti, o katerih mi je pravila Brina, v opisu Kajuhovega življenja nikakor ne bi smel izpustiti.

Poleg tega da so v nadaljevanju izpuščeni nekateri pomembni mitingi, na primer tisti na Mašunu, ko sta 24. septembra 1943 zaprisegli Serčerjeva in Rabska brigada in se je ob tej priložnosti skupini priključila Vera Hreščakova, nenadoma na strani 126. zasledimo krajevno ime Stara Vrhnika, ki se ponovi še na straneh 129. in 133. Kraj se pravilno imenuje Vrhniko pri Ložu. Ne vem, kje je Cesar iztaknil pridevek Stara. Marta Paulin-Brina, katere citat iz Tovariša povzema v opombi k pesmi »V slovenskih vaseh« na strani 429, jo imenuje Vrhniko pri Starem trgu, kar sicer ni prav, ni pa tako narobe, da bi se ob to veljalo spotikati. Drugače je s Staro Vrhniko. Stara Vrhniko je namreč stari del Vrhniko pri Ljubljani, nikoli pa se ni tako ali podobno imenovala Vrhniko pri Ložu. Podobni napaki sta še na strani 132. »Lešnik« namesto Lačnik in na strani 429. »Racna gora« namesto Racna gora. Krajevne opise se vendar dela s krajevnim leksikonom v rokah ali po karti, če se že raziskovalec na kraju samem ne more prepričati o pravilni pisavi. Ob tem moram povedati, da v Vrhniko pri Ložu ni šlo za »zapuščeni mlin«, ampak je bila to Zakrajškova žaga na vodni pogon, ki še stoji ob izviru Obrha, čeprav ne dela več. Če bi te netočnosti morda lahko opravičil s tiskovnimi napakami, pa tega pri himni »Pesem 14. divizije« nikakor ni mogoče, ker Cesar v tej zvezi uči popolnoma krivo vero.

»Taktat« (mišljen je 5. december 1943, op. avtor teh pripomb) je nastala tudi poslednja večja Kajuhova pesem, že omenjena Pesem 14. divizije. Sedaj znano varianto je napisal Kajuh po smrti komandanta divizije Mirka Bračiča v bojih za Kočevje. Ker je pesem nastala na Bračičevo željo, prvotni verz, ki se je glasil približno takole: »Tomšiča duh, duh Serčerja, Prešerna...«, nadomestil pozneje z Bračičevim imenom, ki ga je poslej v njegov spomin nosila tedanja 13. brigada, prišle Cesar v monografiji na str. 133 in 134. Isto nepreverjeno »resnico« ponavlja v opombah o nastanku pesmi na strani 521, kjer izvem, da je to povzel po pismini izjavi Toneta Vidmarja-Luke z dne 20. aprila 1964. To pa ni točno in točen tudi ni datum nastanka pesmi 5. december 1943. Tone Vidmar-Luka, sicer človek odličnega spomina, in Stane Skrabar-Braškar sta se glede tega pač zmotila. Poglejmo torej, kako je himna 14. divizije nastala in kako se je v začetku glasila, o čemer obstoja pisani dokazi!

Ko je Stane Skrabar-Braškar novembra 1944 v Zgornji Savinjski dolini pisal svoj

Karel Destovnik-Kajuh s Silvo Ponikvarjevo in njeno materjo spomladi 1943. Fotografija je ena izmed inah, ki jih je posnel Stane Viršek na vrtu hiše za Bežigradom ob kamniški progi, kjer so Ponikvarjevi stanovali.

sestavek za brošuro »Kajuh«, pač ni imel na voljo dnevnika o gibanju kulturniške skupine. Nastanek himne je datiral približno glede na uničenje belogardistične postojanke v Velikih Laščah (3. decembra 1943) na 4. december 1943, lociral pa v Sodražico. Seveda se je zmotil, čeprav je nastanek himne v bistvu pravilno opisal. Vera Hreščak-Bebler mi je 1960. leta o nastanku himne dala sledečo izjavo: »14. divizija je bila tedaj v ofenzivnem zaletu. Najprej je uničila domobransko postojanko v Grahovem, nato postojanko v Velikih Laščah in se pripravljala za napad na Kočevje. Ni se več čutila toliko udarnost posameznih brigad, marveč je prevladal občutek silovite divizijske moči. Da bi še bolj dvignil divizijsko udarnost, je komendant Mirko Bračič hotel imeti divizijsko himno. Poklical je k sebi Kajuha in Spika, nakar sta se s himno oba veliko ubadala. Po prihodu z Zamostec (pri Sodražici) pa je Spik stalni harmoniji in ko se je vrnil, je dejal: »Refren že imam...« V Brinini beležnici je prihod kulturniške skupine v Zamostec datiran 6. decembra 1943, Vera Hreščak-Bebler pa se tu tudi spomnila, da je bilo to na Miklavžev dan. V Brinini beležki pa je na 7. listu odzadaj zapisano tudi prvotno besedilo himne s kasnejšimi popravki. Sporna kitica se je v začetku glasila: »Zaplovi pesem borb in zmage preko gmajn, gora, zaplovi pesem divizije štirinajste v svet! Ponesi duh junakov Serčerja in Tomšiča po vsej slovenski zemlji in prekajli z njim srca!«

Na tem zapisu je bilo »junakom« s tintnim svinčnikom prečrtano in vstavljeno »in Bračiča«, kar je Kajuh popravil po Bračičevi smrti v Kočevju in po poimenovanju 13. SNOB »Loške« po Mirku Bračiču. Poslej se je ta verz glasil: »ponesi Tomšiča duh, Serčerja, duh Bračiča«, kot je tudi natisnjen v Zbranem delu. Prednost o tem, kako se je glasil prvotni verz, moramo dati pisanemu viru, čeprav je izjava Toneta Vidmarja-Luke moč ovreči tudi po logiki mišljenja, zakaj takrat, ko je Pesem 14. divizije nastala (6. decembra 1943), ni imel ne Kajuh niti kdo drug nobenega razloga omenjati Prešerna in Gradnika, saj sta brigadi s tema imenoma dobili ukaz Glavnega štaba NOV in POS, da se izločita iz sestava 14. divizije in kreneta na Gorenjsko oziroma Primorsko že 16. septembra 1943 in sta tja tudi odšli še pred koncem septembra. V svoji tudi ohranjeni beležki poleg himne pa si je Kajuh zaznamoval tudi stopice, kar potrjuje domnevo, da je Cveto Marolt-Spik najprej skomponiral napev, šele potem pa je Karel Destovnik-Kajuh zložil besedilo.

V zvezi s Pesmijo 14. divizije še majhna zanimivost. Razen na mitingih so jo peli tudi po cerkvah med meševanjem partizanskega duhovnika Lampreta. Nekoč (menda je bilo to pri polnočnici na Hinjah) je Lampret pel tedeum, Spik pa je na orgle zaigral himno 14. divizije. Da je kulturniška skupina res hodila po cerkvah, priča tudi izjava slikarja Doreta Klemenčiča-Maja, ki je bil tedaj začasno v kulturniški skupini, pa je iz nje odšel, ker se je bil sprl s Kajuhom. Zanesenjak Kajuh ga je namreč silil k maši, temu pa se je Maj uprl.

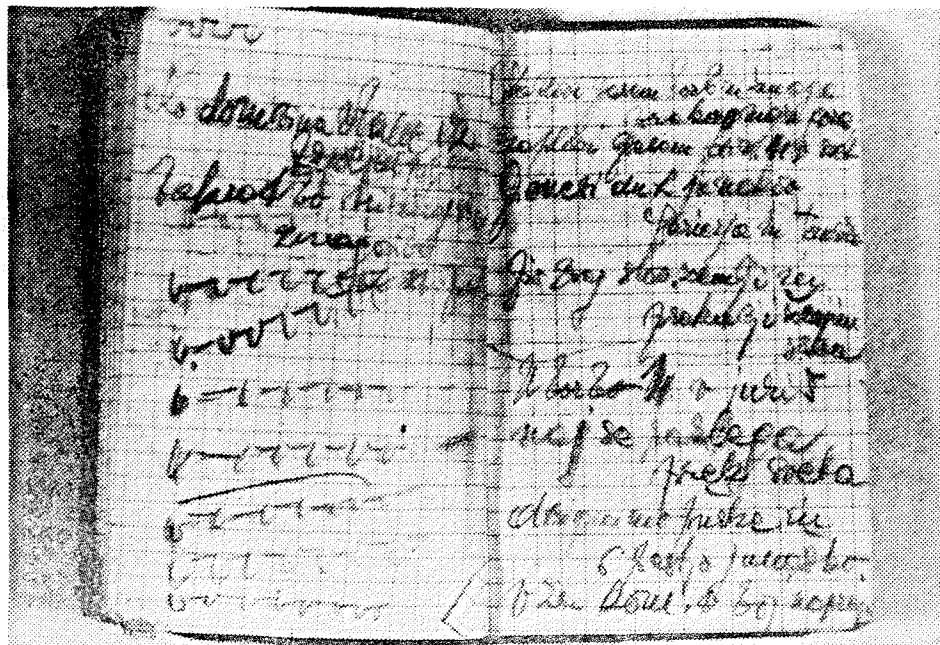
Napačne opise situacij oziroma opise, ki navajajo na napačno razlago, je Emil Cesar zgrešil še na 138. strani, ko pravi: »Pot čez cesto Zagreb-Karlovac si je divizija izbojevala po dvehurnem boju z ustaši. Dne

8. in 9. januarja je bila divizija v Vivodini. Menda je 9. januarja sklical Kajuh sestanek vseh kulturnikov v diviziji. Podrobno ga je zanimalo predvsem stanje kulturnega dela v enotah. Še posebej jih je, v zvezi s pohodom seznanil s političnim položajem na Štajerskem. 10. januarja je bila divizija pri Sv. Jani...« To, kar je Cesar povedal v začetku, bi moralo priti na vrsto šele po zadnjem citiranem stavku, in sicer: »V noči od 10. na 11. januar 1944 si je divizija pot čez cesto in železniško progo Zagreb-Karlovac izbojevala po dvehurnem boju z ustaši in prišla v vasi na Kravarskem...«

Poglejmo zdaj še, kako je Cesar nadaljeval prekinjeni citirani stavek od Sv. Jane dalje! »... 11. in 12. januarja v Golgovu, 12. in 13. januar v Dobravcu (pravilno v Dubrovščaku, op. avtor. pripomb), 14. januarja v Čazmi. Mestece so približno mesec dni prej osvobodile enote narodnoosvobodilne vojske Hrvatske, na hišah so bili še vidni sledovi bojev. V Čazmi je pripravila divizijska kulturniška skupina v okrašenj dvorani miting, kjer je pel in recitiral tudi Kajuh. Dne 19. januarja so jih, obveščeni o prireditvi v Čazmi, sprejeli prebivalci Dubrave. Komanda mesta jim je poslala posebno deputacijo z željo, da ostanejo v kraju vsaj en dan. Skupina je tudi tu pripravila miting, ob slovesu, ki se ga je prebivalstvo udeležilo v velikem številu, je igrala domača godba. Sledil je pohod čez Savo. Da bi pripravili čolne za prevoz, je poslal divizijski štab k Savi eno izmed čet...« itd. Spet dokaz, da je treba take opise delati s karto v roki. Divizija je prešla Savo 14. januarja 1944, in sicer so se zadnje njene enote izkrcale na drugo stran v Prečno in Dubrovščak ob 7. uri 45 minut, v Čazmo pa je 14. divizija vkorakala šele 17. januarja in ne narobe, ker bi drugače morale masirati v obratni smeri (glej Lada Ambrožiča-Novljana »Pohod štirinajste« str. 56. in 57. ter 61 in 62)...

Glede Kajuhove smrti več ob drugi priložnosti in na drugem mestu, ko bom odgovarjal na pisanje Emila Cesarja »Kako je padel Karel Destovnik-Kajuh« v 11. in 12. številki »Borca« 1971. Za zdaj bi zavrnil samo trditve, da so Kajuha pokopali v Zvodnjah v skupnem grobu z Antonom Batičem, Vinkom Martinekom, Ivanom Adamičem in nekim italijanskim partizanom. Vinko Martinek, doma iz Starega trga pri Ložu in namestnik političnega komisarja 3. čete 2. bataljona Serčerjeve brigade, je padel 18. februarja 1944 zarana (še v temi) pri žagi ob preboju s Paškega Kozjaka na Pohorje pri Spodnjem Dolcu. Kakor je Vinku Mlakarju iz Loža povedala Milka Mlakar-Kajžarjeva iz Podloža, ki je pozneje tudi padla, je bil zadet v glavo. Borci 14. divizije ga nikakor ne bi bili nosili še štiri dni in pol ne ranjenega in ne padlega, zato je prav čudno, kako je mogel župnik v Zvodnjah vpisati v mrliško knjigo njegovo ime. Najbrž je kateri od Martinekovi tovarišev vzel njegove dokumente, da bi jih izročil ali poslal Pekovim v Stari trg pri Ložu, pa je potem še sam padel. Kajpak je za nepreverjeni prevzeti podatek o Vinku Martineku na 146. strani Zbranega dela Emil Cesar še najmanj kriv, čeprav sicer veliko nekritično citira, pri čemer je prišlo v Zbrano delo nekaj zelo naivnih in debelih, predvsem tista o pesniških načrtih in o krofih, ki so le plod domišljije. Upam, da mi tega ne bo treba posebej dokazovati.

FRANCI STRLE

Posnetek iz Kajuhove beležnice, kjer je ohranjen prvotni sporni verz in kjer so vidni sledovi (stopice) o nastajanju divizijske himne. Tretji verz refrena se je sprva glasil: »Dvignimo puške in s pestjo junaško«, medtem ko se poznejši glasi: »Dvignimo puške in naprej junaško...«

Prešernove nagrade

Dne 7. februarja je bila v ljubljanski operi že tradicionalna počastitev slovenskega kulturnega praznika — obletnice smrti pesnika dr. Franceta Prešerna — na kateri so podelili tudi Prešernove nagrade in nagrade Prešernovega sklada.

Prešernove nagrade za leto 1972 so prejeli:

STONE KRALJ

Dela slikarja, grafika in kiparja Tona Kralja, ki že pet desetletij tvori posega v likovna in kulturna dogajanja na Slovenskem, so ne glede na motiviko prežeta z iskrenim socialnim angažmajem. Predvsem ga je zanimal slovenski kmečki človek, ki ga je s krepkimi barvami in monumentalno kompozicijo dvignil v simbolične višine. Pod grobo fakturo in formami, ki so kot zrasle iz težke zemlje, se simbolična vizija kljub trpkosti in prizadeti tragičnosti dviga v optimistično vero ljudstva. Te izpovedne komponente, ki so vtakane v samosvojo obliko, pa je umetnik prilagodil gradivu, v katerem je trenutno ustvarjal. Bodisi v lesu bodisi v oljnih podobah, povsod čutimo za delom resnega ustvarjalca, ki obvlada svoj težki poklic s suvereno močjo in mu ni mar za minljiva priznanja, ampak sledi svoji notranji nuji.

BOGO LESKOVIC

Za dirigenta, ki se je tako kakor Leskovic oblikoval na Dunaju, je ljubezen do klasičnega in Richarda Straussa razumljiva, tembolj pa je zato treba podčrtati, da je nekaj najlepših Leskovičevih kreacij povezanih z imeni francoskih impresionistov in da v mednarodnih glasbenih krogih slovi predvsem kot interpret slovenske literature. »Grand prix«, ki ga je prejela gramofonska plošča s posnetkom opere Prokofjeva »Zaljubljen v tri oranže« v izvedbi ansambla ljubljanske opere pod Leskovičevim taktirko, je najvišje mednarodno priznanje, ki je bilo izkazano slovenski glasbeni reprodukciji. Leskovic pa je znan v tujini ne le s svojimi gostovanji z ansamblom Slovenske filharmonije in ljubljanske Opere, ampak je tudi sam pogost in cenjen gost mnogih sloviti evropskih orkestrrov. Na teh gostovanjih Bogo Leskovic večkrat predstavlja kompozicije slovenskih skladateljev in nastopa s slovenskimi solisti, zato niso le široka mednarodna afirmacija njegove umetniške osebnosti, ampak hkrati tudi mednarodna afirmacija slovenske produktivne in reproduktivne glasbene umetnosti.

PIA IN PINO MLAKAR

Razvoj slovenske plesne umetnosti je neločljivo povezan z imenom Pie in

Pina Mlakarja. Prav letos poteka štiri-deset let, kar sta s svojim prvim plesnim večerom na ljubljanskem opernem odru prinesla v slovensko plesno umetniško življenje novega, zdravega, resničnega umetniškega duha. Čeprav sta dolgo živela v tujini, je njuna neosporna zasluga, da sta s svojo neizprosno in v tehničnem, zlasti pa v umetniškem pogledu vtisnili ljubljanskemu baletu svoj osebni pečat, s svojim širokim znanjem širila obzorje plesalcev in občinstva ter slednjič dosegla, da je slovenski balet postal resnično del slovenske gledališke kulture.

INŽ. ARH. MARJAN MUŠIČ

Prof. inž. arh. Marjan Mušič je prvi slovenski arhitekt, ki mu je uspelo s polno osebo doživeti ovrdenotiti arhitektonske kvalitete, ki jih poraja pridih intuicije od komaj sluteni viziji prihodnjega. Njegova ogromna publicistična dejavnost ima pečat visoke arhitektonske strokovnosti, ki jo ob valorizaciji domače arhitekture in arhitektov razširi na področje teorije arhitekture. Vedno je podano poetično s tehtnim skladanjem med besedo in likovno vsebino. V eseju »Kozolec« iz leta 1970

ALI VESTE ...

da se kulturna raven naroda odraža tudi v številu javnih knjižnic in knjig v njih? Pa veste, da se s podatki v zvezi s tem vprašanjem ne moremo prav nič pohvaliti? Objavljeno so bili že v dnevnem tisku. Premalo je denarja za knjige, ki so razen tega postale zelo drage in dostopne le inovativnim občanom. Se manj pa je denarja za dela, ki obravnavajo našo narodnoosvobodilno borbo in druga napredna gibanja po svetu. Vrednost knjig, ki jih je zavod »Borec« lani prodal knjižnicam, zavzemajo komaj 2,52 % njegovega celotnega prometa!

pa doseže vrh v sožitju med znanostjo in umetnostjo, ki je kot vse njegovo delo uspešna sinteza kompleksnosti globoke teoretične analize in kreativne invencije.

SAVA SEVERJEVA

Dramska igralka Sava Severjeva so di med pomembne interprete dolge vrste odrskih postav iz domačega in svetovnega slovstva v slovenskem gledališču, hkrati pa si je pridobila velik sloves tudi v jugoslovanskem kulturnem prostoru, tako na gostovanjih kakor v času, ko je bila stalno angažirana v neslovenskih gledališčih, zlasti v Jugoslovanskem dramskem gledališču v Beogradu. V zrelih letih se je naša igralka najtrdnje uveljavila z dramskimi značajki Miroslava Kraljeve ob katerih je našla svoj svet, ki ji je bil blizu in ob katerem je sprostila svoje ustvarjalne sposobnosti do najvišje mere. Izredna sugestivnost, intelektualna nota in osebni šarm so dvignili Savo Severjevo v prvo vrsto slovenskih dramskih igralk vseh obdobij.

Nagrajenci Prešernovega sklada za leto 1972 pa so:

ZVEST APOLLONIO za slikarsko in grafično delo, **ALENKA BERTL** za kostumografsko delo, **ACI BERTONCEJ** za pianistične dosežke, **PETER BOŽIČ** za roman »Jaz sem ubil Anito«, **FRANCE FORSTNERIČ** za pesnitev »Pijani kurent«, **KAJETAN GANTAR** za prevod Plautovih komedij, **PETER KERSEVAN** za realizacijo trgovske hiše Mercator v Idriji, **FRANCI KRIŽAJ** za režijo Eliotove drame »Umor v katedrali«, **PETER LEVEČ** za pesniško zbirko »Brezkončni marec«, **PAVLE MERKU** za »Koncert za violino in orkester«, **RADKO POLIČ** za vloži v »Osvajalca« in »Padlih angelih«, **STAŠ POTOČNIK** za režijo televizijskih oddaj za otroke, **EMIL SMAŠEK** za radijsko dramaturško delo, **JOŽE SNOJ** za roman »Negativ Gojka Mrčar« in **MARLENKA STUPECA** za dosežke na področju mladinske ilustracije.

Nagrade je podelil predsednik Prešernovega sklada akademik prof. Boris Zihel, o pomenu Prešernovega dne pa je spregovoril akademik dr. Bratko Kreft.

Karel Destovnik-Kajuh, Dušan Švara-Dule, komandant Prešernove brigade, in skladatelj Cveto Marolt-Spik na Travnici 8. septembra 1943. Kot vidimo, si Kajuh tedaj še ni pustil rasti brk.

Odziv na Ukano

Pisali smo že o izidu skrajšanega I. in II. dela Svetinove Ukane v ruščini in tudi o tem, da je bilo zanimanje bralcev zanjo izredno. Pred kratkim je Tone Svetina prejel od enega izmed prevajalcev, Ivana Očaka, pismo, v katerem ta sporoča, da je vsa naklada v kratkem času dobesedno »izpuhtela«. Zdaj se v SZ ukvarjajo z načrti, da bi izdali še III. del, obenem pa ponatisnili tudi I. in II. del. Torej se zgodovina ponavlja...

V ruskem listu Književni obzornik pa je lani 3. decembra izšlo tudi prvo poročilo o Ukani. Napisala ga je A. Kobzeva. V svojem kratkem članku omenja, da predstavlja središče zgodbe huda usoda Ane, ki jo lastna mati sili k sodelovanju z nacisti. Gestapo jo pošlje k partizanom, kjer spozna, kaj je nacizem, in se začne zavedati, da ni na pravi poti. Ko prejme od gestapa prvo nalogo, prizna tovarišem, s kakšnim namenom je prišla. To pomeni moralno zmago načel, za katere se bojujejo partizani.

Nadalje zapaža, kakšnega velikega moralnega pomena so bile zmage sovjetske armade za partizane, kar je opisoval tudi Svetina. V zvezi s tem omenja tudi Svetinove opise dejanj diverzanta Mehtija Guseina in njegovega soborca Mirdameta Seidova. Slednjega so skušali pred dvema letoma v njegovi domovini oklevetati kot lažnjivca, ki se kiti s tujim perjem. Morda bo prav Ukana pokazala pristojnim, da se je Seidov pošteno bojeval proti fašizmu in da za to zasluži popolno priznanje.

Prav tako je Kobzeva zapisala epizodo o tem, kako pošteni Nemci prek naših partizanov sporočijo zaveznikom podatke o nemški atomski raziskovalni bazi na Baltijskem morju z zavestjo, da peščica norcev ne sme imeti v rokah orožja, s katerim lahko uniči ves svet. Še zdaj bi lahko zapisali isto!

Ob koncu ocenjuje roman kot »poln hudih nasprotij med ljudmi junaških značajev«. Predvsem pa roman odlično opisuje vzdušje druge svetovne vojne in je zato eno izmed najboljših jugoslovanskih del s tematiko iz osvobodilne vojne.

Tone Svetina je prejel tudi pismo češkega prevajalca, v katerem mu ta sporoča, da je že prevedel I. in II. del Ukane, obenem pa se zanima za nekatere prispodobne, ki jih ni mogel doumeti in bi njihovo razlago rad vključil v prevod. Roman bi bili že oddali v tiskarno — če bi jugoslovanska avtorska agencija odgovorila na dopis češkoslovaške. Toda minili so že trije meseci in odgovora še ni...

MILE PAVLIN

POTUJOČA KNJIGARNA PARTIZANSKE KNJIGE

ČETRTEK, 10. FEBR. 1972: ADLEŠIČI

PETEK 11. FEBR. 1972: VINICA

SOBOTA 12. FEBR. 1972: DRAGATUŠ IN STARI TRG

beleške

8. FEBRUAR NA KOROŠKEM

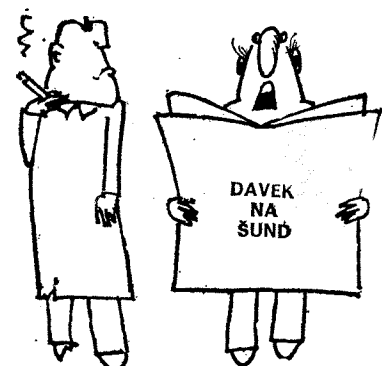
V praznovanje Prešernove obletnice in s tem slovenskega kulturnega praznika se zavestno vključujejo tudi koroški Slovenci. Ena izmed oblik počastitve tega praznika je zdaj že tradicionalni »Mesec slovenske knjige«, ki ga vsako leto meseca februarja prireja knjigarna »Naša knjiga« v sodelovanju s Slovenskim vestnikom. Namen: da bi slovenski knjigi čim širše odprli vrata v slovenske domove in družine.

UMETNOST NOB JUGOSLAVIJE V MOSKVI

Pred kratkim so v Moskvi odprli največjo razstavo jugoslovanske likovne umetnosti, kar jih je bilo kdaj v sovjetskem glavnem mestu. V salonih Puškinove galerije je razstavljenih več kot sto del jugoslovanskih umetnikov na témo narodnoosvobodilnega boja, vsa dela pa so iz zbirke galerije Doma JLA v Beogradu. Organizator te razstave, ki bo odprta mesec dni in ki jo bodo pozneje prenesli v glavno mesto Belorusije, je sovjetsko ministrstvo kulture v sodelovanju s Puškinovo galerijo.

DAVEK NA ŠUND

Srbski poslanci so konec lanskega leta sklenili, da bodo šund obdavčili. Zakon naj bi začel veljati 1. marca 1972, če bodo do takrat odmrznjene cene. Obdavčeni tisk bo za 31,5 % dražji. Predsedstvo Zveze kulturno-prosvetnih organizacij Slovenije je na svoji zadnji seji sprejelo sklep, da se tudi v Sloveniji prouče možnosti za podobne ukrepe. V ta namen naj bi strokovna služba za knjigo Zveze kulturno-prosvetnih organizacij Slovenije v tem letu pripravila gradivo o »laži, kiču in senzacionalističnem kiču na Slovenskem, ki naj bi služilo za začetek te prepotrebne kulturne akcije.

— Le kaj bomo počeli s toliko denarja?

V SVETOVNI ENCIKLOPEDIJI

Uredništvo največje filmske enciklopedije na svetu »La grande enciclopedia De Agostini« je sporočilo, da so v enciklopedijo uvrstili tudi Veljka Bulajića. V enciklopediji, ki bo izšla letos v Italiji v več jezikih, so njegovi bibliografski podatki, bistvene značilnosti njegovega filmskega opusa in štiri fotografije iz filmov »Vlak brez voznega reda«, »Kozara« in »Bitka na Neretvi«.

Sodobne protitankovske rakete

FRANCIJA

Raketni sistem »zemlja-zrak« *crotale-cactus* je namenjen za uničevanje letal, ki lete s hitrostjo do 1500 km na uro na višinah do 50 metrov od tal. Od trenutka, ko je letalo odkrito, do izstrelitve prve rakete mine šest sekund. Ta sistem so začeli razvijati na podlagi naročila Južne Afrike (*cactus*), toda vključili so ga tudi v oborožitev francoske vojske (*crotale*).

Ta sistem vsebuje štiri raketne izstrelke v posebnih pločevinastih posodah, ki so pritrjene na transportno vozilo skupno z radarjem. Z njim lahko vodijo proti cilju po dva izstrelka hkrati. Spremljanje izstrelka je olajšano, ker ima sistem posebno infra rdečo napravo, pa tudi optično pripravo, ki ugotavlja, če izstrelak leti po predvideni poti. En radar zadostuje za tri lansirne transporterje, njegov doseg pa znaša petnajst kilometrov. To pomeni, da lahko spremlja hkrati po dvanajst ciljev. Toliko raket pa je moč v parih izstreliti na 6 ciljev v 11 sekundah. Bojne glave so opremljene s tako imenovanimi bližinskimi vžigalniki. Rakete te vrste bodo začeli serijsko izdelovati v prihodnjem letu.

Po izvirni izpeljanki izstrelka masurca Mk 2 mod. 2 so lani razvili še polavtomat-

ski vodilni izstrelak Mk 2 mod. 3. Ta je na nekaterih fregatah poglavitno protiletalsko orožje. Ladje so opremljene z dvojnim lanserjem in 48 raketami. Dva projektila tipa masurca je moč v nekaj sekundah hkrati izstreliti na en ali na dva cilja.

Roland je protiletalsko orožje, ki ga je moč uporabljati ob lepem vremenu, izstreliti pa iz cevi oboroženega transporterja. Z njim lahko obstreljujejo letala, ki lete s hitrostjo do 1600 km na uro. Cilje odkrivajo z radarjem, katerega doseg je petnajst kilometrov in ki je vgrajen na lansirni transporter. Izstrelak usmerjajo proti cilju z optičnim sistemom z infra rdečimi žarki. Ves sistem je mogoče pritrčiti na francoski lahki tank AMX-13 ali na nemški tank tipa Spz. Sedaj že razvijajo izpeljanko roland II, ki je namenjena za obstreljevanje ob vsakem vremenu.

ITALIJA

Izstrelak s srednjim dosegom indigo so Italijani preskusili na poligonu na Sardiniji. Njegovo bojno glavo aktivira bližinski vžigalnik.

Izstrelak sea indigo pa je namenjen za protiletalsko obrambo vseh vrst ladij.

VELIKA BRITANIJA

Britansko standardno obrambno orožje naj bi postal izstrelak blowpipe, ki tehta le osemnajst kilogramov in ki ga lahko prenaša en sam vojak. Sistem vsebuje izstrelak in lansirno cev, merilni mehanizem pa je pritrjen na kontejner.

Blowpipe je mogoče pripraviti za celotno vanje že v dvajsetih sekundah. Bojna glava se aktivira z bližinskim vžigalnikom, ki deluje na podlagi infra rdečih žarkov.

Rapier so preskušali tri leta, v oborožitev pa ga bodo vključili letos. Sistem je zelo gibljev. Ima dve vozili: na prvem so lanser, štirje izstrelki, radijska oprema in tričlanska posadka, na drugem pa devet izstrelkov, dodatna oprema in dvočlanska posadka. Za streljanje zadostuje en sam človek, drugi pa mu pomaga.

Izstrelak rapier lahko pritrčijo na različna vozila. Poseben radarski sistem za usmerjanje pa omogoča, da lahko cilje obstreljujejo tudi ponoči in vselej, kadar je vidljivost slaba.

Od vseh ladijskih protiletalskih sistemov še najbolj uporabljajo seacat. To je standardni protiletalski sistem s srednjim dosegom, s katerim so v Veliki Britaniji oborožene ne le fregate, ampak celo neka letalonosilka. S tem sistemom so oborožene vojne ladje iz štirinajstih držav. Vse imajo lanserje s štirimi raketami, vendar z različnimi sistemi za kontrolo ognja. Poleg tega uporabljajo še manjši lanser s tremi raketami. Seacat je mogoče uporabljati tudi za obstreljevanje kopenskih ciljev.

Seadart preizkušajo že od leta 1965 dalje. Z izstrelki te vrste bodo oboroženi rušilci T-42, vendar so tako zgrajeni, da jih bodo lahko uporabljale tudi manjše ladje. Nasprotnikova letala pa lahko prestrežajo tako na velikih, kakor tudi na zelo majhnih višinah. S tem sistemom je moč hkrati obstreljevati po več ciljev, izstrelki pa imajo tudi vse potrebne značilnosti projektilov »zemlja-zemlja«. Za aktiviranje bojne glave ima bližinski vžigalnik.

Z izstrelki seaslug so oboroženi rušilci T-42 in imajo lastnosti projektilov »zemlja-zemlja«.

Seawolf je sistem, ki je uporabljen ob vsakem vremenu, namenjen pa je za obstreljevanje nadzvočnih protiletalskih izstrelkov in letal. Brž ko ugotove, da imajo pred seboj sovražnika, vse ostale faze izstrelitve in usmerjanje potekajo avtomatsko. S temi izstrelki bodo oborožene hitre fregate tipa 21 in 22.

Z raketami tipa thunderbird je opremljen 36. britanski protiletalski polk, ki je razmeščen v Zahodni Nemčiji. Vsaka baterija ima svojo napravo za prikazovanje situacije na karti in zelo dobre radarje za iskanje ciljev. Sistem je zelo pripraven in ga lahko prevažajo tudi po zraku.

Sistem tigercat z majhnim dosegom je zelo podoben sistemu seacat. Vsebuje dve priklopi, ki ju vlečeta navadni terenski vozili. V prvi priklopi je zaboj z binokularno merilno napravo, radijski oddajnik, računalnik, komandna tabla in radijski sprejemnik, v drugi pa tricevna lansirna plošča in naprava za izstrelitev. Vse drugo (štirje izstrelki, generator, oprema za preskušanje, dodatni radijski sprejemnik in ostalo) pa gre na terenski vozili.

Dipl. inž. STEVAN LUKIČ

Z ORODJE IN OROŽJEM. Na sliki vidimo dve vietnamski dekleti, ki se vračata z dela na riževem polju. Poleg orodja nosita tudi orožje. Tipičen primer, ki priča o naporih vietnamskega ljudstva, borečega se proti ameriški agresiji.

zanimivosti

POLVOJAŠKA ORGANIZACIJA S 60 MILIJONI ČLANOV

Sovjetska zveza ima najučinkovitejšo in največjo na svetu polvojaško organizacijo. To je DOSAAF (združenja za prostovoljno sodelovanje s kopensko vojsko, letalstvom in mornarico), ki ima 60 milijonov članov ali četrtino vsega sovjetskega prebivalstva.

Organizacija DOSAAF je nastala leta 1951 z združitvijo treh polvojaških organizacij, in sicer DOSARM (kopenska vojska), DOSAV (letalstvo) in DOSFLOT (pomorske sile), ki so svojo učinkovitost dokazale že med drugo svetovno vojno. Struktura organizacije je enaka partijski. Najvišji forum je kongres, na katerem izvolijo centralni komite in kontrolno komisijo. Centralni komite iz svojih vrst izvoli predsednika, ki je vselej visoka vojaška osebnost.

Organizacija ima 308.000 osnovnih formacij, ki štejejo povprečno po 200 pripadnikov. Te formacije vodijo vojaške osebe s pomočjo dveh milijonov prostovoljcev in enega milijona strokovnih inštruktorjev. Organizacija ima lastne ustanove za posebno urjenje, razne klube, letališča, avtodrome, pomorske centre, strelišča, stadione itd. Vsako leto izuri po več sto tisoč pilotov, padalcev, voznikov, ladijskih pilotov, pomorskih diverzantov, radištev, električarjev in drugih strokovnjakov.

Posebno pozornost posvečajo športu in člani te organizacije so dosegli že veliko evropskih in svetovnih rekordov. Organizacija vzgaja tudi strokovnjake za narodno gospodarstvo (v zadnjih štirih letih je dala pet milijonov strokovnjakov), njeno časopisje izhaja v nakladi 4.500.000 izvodov.

AMERIŠKA »AHILOVA PETA«

Odbor za oborožene sile ameriškega senata je objavil sporočilo v zvezi z incidentom v lanskem oktobru, ko se je neko kubansko potniško letalo približalo New Orleansu na vsega 40 kilometrov, preden so ga odkrili. Bržkone ga še tedaj ne bi odkrili, če ne bi pilot po radiu zaprosil za navodila, ker je želel pristati. Odbor v svojem poročilu poudarja, da je južna meja med Florido in Kalifornijo v dolžini 2.400 kilometrov povsem nezavarovana in nenadzorovana. To pomeni, primer s kubanskim letalom pa to potrjuje, da bi morda bitni sovražnik lahko s svojimi letali prodrl globoko nad ameriško ozemlje, ne da bi ga kdo opazil.

Vojakom čas hitreje mine

če je poskrbljeno za njihovo kulturno-zabavno življenje

Ob tem, ko vojaki preživljajo svoj vsakdan na poligonih in v učilnicah, je treba pomisliti tudi na dejavnosti, ob katerih bi vsaj za kakšno uro pozabili, da nosijo si-voljivo uniformo.

V teh primerih pride do izraza organizacija svobodnih aktivnosti v posameznih vojašnicah. Ne bi mogli reči, da so takšne dejavnosti v vseh enotah dobro organizirane. Zato smo poiskali takšno enoto, ki ima prav zavidljivo organizacijo na tem področju. Tako je lahko za primer tistim, ki so doslej dejavnost svobodnih aktivnosti zamenjari.

V enoti polkovnika Albina Štoka v Ptujju smo se prepričali, da je veliko storjenega za čim večjo popularizacijo svobodnih

Ivan Gašček vodi glasbeno sekcijo

aktivnosti. Vojaki in pa starešine, od katerih je seveda v glavnem vse odvisno, so v svojem delu zelo prizadevni.

O delu aktivov, ki delujejo v tej enoti, in o delu samega vojaškega kluba, ki je nekak pokrovitelj vseh teh dejavnosti, smo se pogovarjali s starejšim vodnikom I. razreda Vekoslavom Pešičem.

Takole nam je povedal:

»Pri nas smo ustanovili poseben odbor, ki skrbi za svobodno aktivnost vojakov. V njem so starešine, pa tudi vojaki sami. Odbor pa seveda v glavnem samo odraža tiste želje, ki jih izražajo vojaki sami. Naj vam naštejemo, kakšne sekcije imajo v naši enoti. To so: glasbena, dramska, folklorna, strelska, kinooperaterska, prometno-tehnična imamo pa tudi krožke za judo in karate, namizni tenis, šah. Kot vidite, je izbor, ki ga ponujamo našim vojakom, izredno širok.«

Kako pa je z vodji sekcij? Ste lahko našli dovolj usposobljenih ljudi, ki jih vodijo?

»S strokovno usposobljenimi predavatelji nimamo problema. Vsi vodje panog so se aktivno ukvarjali na področjih, ki jih vodijo.«

Kako pa je z razporedom dela sekcij?

»Za delo sekcij imamo posebno določene dneve. To so četrtni popoldne, ko dela ena skupina enot, druge pa izkoristijo petkove popoldneve. Poleg teh dveh dni imajo vojaki na razpolago še sobote in nedelje. Poleg tega organiziramo vsak teden še kino predstavo, čeprav je s programom določeno, da mora biti filmska predstava le enkrat mesečno. Ker pa smo člani filmskega kluba

iz Zagreba, nimamo posebnih problemov pri nabavi filmov.«

Povejte nam še kaj o organizaciji vaše dela.

»Vsak mesec naredimo poseben načrt dela, ki ga dobi vsak komandir, dobijo pa ga seveda tudi vse vodje sekcij. Naše delo v zimskih mesecih smo organizirali tako, da nimamo posebnih problemov zaradi vremena. Ko bo vreme ugodnejše, pa bomo seveda naše dejavnosti še razširili.«

Pri vas je razvita tudi založniška dejavnost?

»Res je, izdajamo razne brošure in liste. Minulo leto smo izdali tri informatorije, ki obravnavajo okupacijo Slovenije, poleg tega pa pripravljamo za vsako generacijo mladih vojakov tudi brošuro »Ptuj moj garnizon« v kateri se lahko prišleki spoznajo z mestom v katerem bodo prebili nekaj mesecev. Mišlim, da je to zelo lep običaj, ki bi lahko dobil širše razmere po Sloveniji. Poleg tega izdajamo tudi svoj list Artiljerac.«

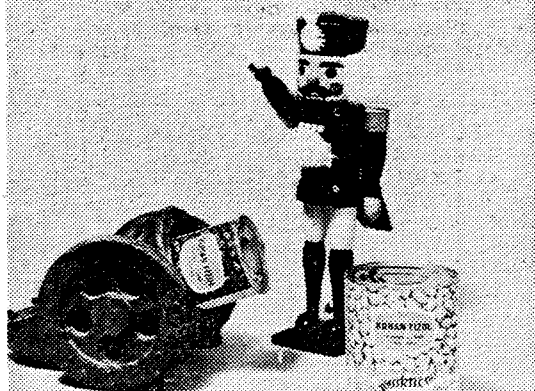
Imate morda kakšen predlog, kako bi še boljše organizirali delo posameznih aktivov?

»Mislim, da bi morali pristojni organi posvetiti vojaškemu klubu več pozornosti. Prihajati bi moralo do izmene mišljenj in izkušenj, kar bi vsekakor pripomoglo k še boljšemu delu posameznih aktivov. Zanimivo bi bilo pripraviti kakšen seminar na to temo. Interesantno bi bilo izvedeti, kako imajo svobodne aktivnosti organizirane v drugih enotah, kako se borijo s težavami, kako se borijo s težavami, kako dobivajo materialna sredstva.«

Ob vsem tem ne smemo pozabiti tudi na sodelovanje ptujške enote s ptujsko mladino. Za to svoje sodelovanje so v minulem letu prejeli drugo nagrado ljubljanske armadne oblasti in republiške konference zveze mladine. Če bi vsi delali tako, kot v tej enoti, bi vojakom čas res hitro mineval.

MITJA CIUHA

ČE BI VSI VOJAKI TEGA SVETA STRELJALI S FIZOLOM, BI IMELI RAJ NA ZEMLJI!

DELAMARIS IZOLA

Kuhan fižol je izredno praktičen za hitro pripravo raznih predjed, fižolovih juh, enolončnic, prilog in solat. Da osvežimo vašo kuharsko fantazijo navajamo nekaj primerov uporabe fižola — kuhanega.

KOT HLADNE PREDJEDI — tunina s fižolom (beli), sardine s fižolom (rjavi)

JUHE — krem juhe, domače juhe s celim fižolom, fižolova juha s slanino (rjavi), pretlačena fižolova juha (beli)

RAZNE ENOLONČNICE — srbski pasulj (beli), minestrata (testenine in fižol rjavi)

PRIOLOGE — belokranjski »matevž« (krompir in fižol), fižolov pire ali kaša, fižolovi štruklji, fižol z ocvirki z zeljem ali repico

SOLATE — fižol z bučnim oljem mešane solate s svežim zeljem, radičem ali zeleno solato.

Moj minerski krst

Bilo je spomladi 1944. V Trnovskem gozdu je bilo še precej snega, a prvo pomladno cvetje je napovedovalo prihod pomladi. Pred odhodom v dolino smo bili na Krnicah v prvem bataljonu Bazoviške brigade.

Cim bolj smo se ponoči v popolni tišini v koloni spuščali v dolino, tem bolj se je spreminjalo ozračje. Spodaj je bila že pomlad. Glavno cesto smo prešli med Ajdovščinom in Gorico pri Crnicah. Namena pohoda nismo vedeli. Uganil sem le, da gremo proti Trstu. Končno smo se utaborili na lepi planoti nekje pri Rihemberku. Sklepal sem, da se pripravljamo nekaj velikega. Počivali smo ves dan, a v strogi pripravljenosti. Imeli smo razna predavanja. Seznanjali smo se z načrti, ki bi jih morali izpolniti ponoči. Naš bataljon je bil določen, da napade Rihemberg (zdaj Branič) in uniči sovražno postojanko. Vsak bataljon je imel svojo posebno nalogo — da uniči kakšno postojanko, ki jih je bilo dovolj ob železnici Stanjel — Gorica.

V mraku smo bili že v neposredni bližini postojanke. Prostovoljno sem se priglasił k »bombam« (bili smo štirje). Stražarja smo ujeli živega. Pri tem pa nas je opazil sovražnikov dežurni. Nenadoma je začelo pokati vsevpred. Italijani in Nemci se niso hoteli vdati, naša naloga pa je bila, da postojanko uničimo. To smo tudi izpolnili. Zasegli smo velik plen. Imeli smo nekaj ranjencev. Ranjen je bil tudi komandant bataljona.

Tistega dne so me poklicali z nekaterimi tovariši v štab brigade. Komisar nas je povprašal, ali se kdo želi šolati v podoficirski šoli. Brž sem se priglasił, ne da bi pomisljal, kakšne dolžnosti prevzemam. V šolo so nas poslali šest. S spremnim pismom smo se odpravili na štab korpusa. Z menoj je bil tudi zvesti tovariš Mirko Mikuž iz Zadloga. Bil sem zelo vesel — prvič se mi je ponudila priložnost, da bom stopil v slovensko šolo, saj sem se moral šolati v italijanski osnovni šoli. Prav zato me je malo skrbelo, kako mi bo kaj šlo z učenjem. Sedež korpusa je bil na Lokvah pri Gorici. Pridružil se nam je še nekaj tovarišev. Napotili smo se v šolo, ki je bila jugovzhodno od Lokev v gozdu. V dolinici med drevjem so se vrstile majhne lesene barake. Pouk se je delil na več tečajev, in sicer na intendantski, obveščevalni, kurirski, pehotni, bolničarski in minerski. Odločali smo se sami. Meni se je tako izpolnila že dolga želja, da bi postal miner. Naslednji dan smo že imeli redni pouk. Bilo nas je 25. Razen teoretičnega pouka smo imeli tudi praktične vaje — miniranje in streljanje. Komandant šole je bil Lazar Kolarac, komisar pa Živko Bernot.

Končno je bilo treba opraviti izpite. Teoretični izpiti so bili mnogo težji od praktičnih. Prejel sem spričevalo in tako sem postal miner, ko mi je bilo komaj — 16 let! Pridobljeno znanje pa sem moral še dejansko uporabiti v boju.

Vsakod izmed nas se je vrnil v svojo enoto. Po prvi akciji so morali poročati šoli, kakšno znanje so pokazali tečajniki.

Bazoviška brigada je bila tedaj na Banjski planoti. Dodelili so me seveda v minersko četo; komandir je bil Sivec, jaz pa sem bil njegov pomočnik. Znašel sem se med preskušeniimi borci, praktiki. Sprva mi ni bilo nič kaj prijetno. Ko sem se prilagodil, je brigada snovala načrte za napad na sovražne postojanke vzdolž Soče.

O DELU ZRVS V KRANJSKI OBČINI

Šest kateder o obrambi in zaščiti

V kranjski občini so v zadnjem času uvedli nekaj novih oblik dela rezervnih vojaških starešin. Tako so med drugim že pred časom sklicali posvet rezervnih starešin - prosvetnih delavcev. Prvi tak posvet niso izvedli, ker je bilo premalo udeležencev, zato bodo še v tem mesecu sklicali drugega. Na njem bodo razpravljali o delu aktivov ZRVS po šolah v zvezi s pripravami na splošni ljudski odpor. Na posvet bodo povabili tudi predstavnike družbenopolitičnih organizacij, oblasti in uprave.

ZRVS je skupaj z drugimi pristojnimi organi in telesi naredila tudi načrt za poučevanje ljudstva o obrambi in zaščiti. To naj bi izpeljali prek delavske univerze. V njenem okviru so v ta namen ustanovili šest kateder. Prva je namenjena za splošne in organizacijsko-politične zadeve splošnega ljudskega odpora in civilne zaščite, druga tehnično-reševalni zaščiti, tretja pa radiacijsko-biološko-kemični zaščiti. Prav tako naj bi delovale posebne katedre za protipožarno zaščito, prvo pomoč (s posebnimi oddelki za veterinarsko zaščito in socialno delo v vojnih razmerah) ter za obrambno vzgojo izvenšolske mladine.

Glede tekmovanja za najboljšo organiza-

Prejeli smo nalogo, naj se v najkrajšem času pripravimo na miniranje železobetonskega mostu (130 m dolgega) čez Sočo v Baški grapi med Gorico in Solkanom oziroma Tolminom. Most je stražila močna posadka, 70 mož. Poleg je bil železobetonski bunker. Mimo pa je držala železniška proga.

Pripravili smo kakšnih 280 plastičnih min za most in tri zabojčke amonala za razstrelitev postojanke. Za bunker bi moral biti dovolj en zabojček razstreliva.

Določenega dne zvečer smo se odpravili proti mostu. Bataljoni so imeli nalogo, da bliskovito uničijo postojanko. Pripravljeni smo čakali na povelje blizu mostu med Avčami in Kanalom. Borci so zavzeli položaje nad Sočo tako, da bi nas lahko varovali, če bi nas sovražnik napadel. Postojanka je bila le kakšnih osem metrov od železnice, približno 50 m dolga in 18 m široka pritlična stavba. Pomočnika in druge tovariše sem poslal, da bi pomagali Sivcu na mostu, kakšnih 70 metrov daleč. Tako sem ostal sam.

Nisem še končal dela, ko sem zaslišal brnenje motorjev. Zagledal sem nemška oklepna vozila in tanke, ki so se bližali položajem po železnici in cesti od tolminske strani.

Vnel se je hud boj. Sovražnik si ni upal čez most, ker se je bal, da smo ga minirali. Na srečo sem že pred prihodom oklepnih vozil napeljal vžigalno vrstico od bunkerja pod tračnicami do stavbe, kjer je bila postojanka. Čakal sem na znamenje, da bi prižgal. Ni mi kazalo drugega, kakor da se brž umaknem mimo oklepnih vozil in tankov na most. Srečno sem se prebil do mostu. Tedaj sva tam ostala sama s komandirjem Sivcem. Ko je Sivec prižgal vrstico za mine, sva se spretno umikala po železni konstrukciji mostu. Tovariši so bili že visoko na pobočju nad nama. Sovražnik se je hitro, najbrž v strahu, umaknil od mostu, napadal pa je še zmeraj naše položaje in nas zasledoval. Končno sva dohitela umikajoče se tovariše.

Sklepal sem, da bi vžigalna vrstica že morala dogoreti do razstreliva. Nestrpno sem pričakoval detonacijo. Potem so se druga za drugo začele vrstiti močne eksplozije. Težko breme skrbi se mi je odvalilo od srca. Velikanski steber dima je dal slutiti veliko razdejanje. Ko se je dim razkadil, smo z daljnogledom videli, da ni bilo več niti sledu o postojanki in bunkerju. Tako sem torej opravil svoj minerski krst...

RAFAEL TOMINEC

Anekdoti

Kadar se je predsednik Kennedy hotel ponorčevati iz Arthura Goldberga minista za delo, je povedal naslednjo zgodbi-co:

Goldberg je nekoč v gorah zašel. Reševalci so odšli na pot. Pridružili so se jim člani Rdečega križa, ki so klicali: »Goldberg, tu Rdeči križ!« Cez nekaj časa se je z gore zaslišalo: »Sem že v službi plačal!«

Kitajski voditelj Mao-Ce Tung je med drugim dejal:

»Krvave blato je koristnejše kot dogme. Iz njega lahko napravimo gnoj.«

cijo ZRVS pa so imeli po skupščinah nekaj pripomb. Zaradi teh bi morali nekatere pogoje nekoliko spremeniti. Prav tako bi bilo nujno temeljito spremeniti način polaganja izpitov za rezervne starešine, ki so včasih preveč formalni, vprašanja pa premalo prilagojena strokam in ravni polagovalec izpitov. MP

BORCE 31. DIVIZIJE (GRADNIKOVE, PREŠERNOVE IN VOJKOVE BRIGADE TER DRUGIH ENOT DIVIZIJE) VABIMO Z NJHOVIMI SVOJCI VRED NA TRADICIONALNO TOVARISKO SREČANJE, KI BO LETOS V DOMU JLA V LJUBLJANI 4. MARCA OB 19. URI.
ODBOR BORCEV 31. DIVIZIJE

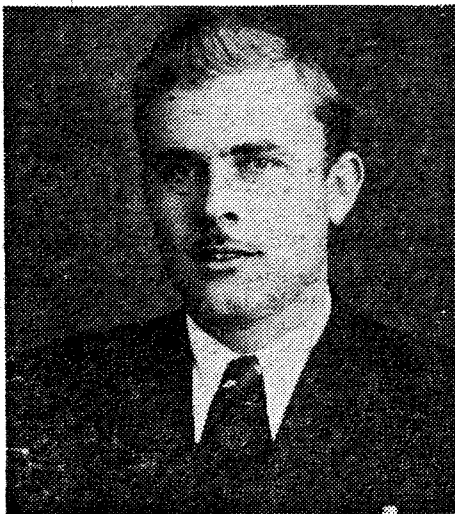
Prihodnjič bomo objavili reportažo o veliki partizanski zmagi v Dovcrah pri Komnu, posvečeno 15. februarju, ljudskemu prazniku te krajevne skupnosti.

PIŠE: MIHA BUTARA-ALEKS

Cerklje ob Krki niso bile med zadnjimi

MIHA BUTARA-ALEKS, generalmajor v pokoju, doma iz Cerklj ob Krki, je pričujoči sestavek, ki ga začnemo objavljati v nadaljevanjih, napisal ob tridesetletnici nasilnega preseljevanja Slovencev s Posavja. K pisanju ga je posebej spodbudilo dejstvo, da v Posavskem muzeju v Brežicah sploh nimajo podatkov o udeležbi Cerkljanov oziroma prebivalcev te krajevne skupnosti v NOB, med padlimi in žrtvami vojne pa manjkata celo Martin Srpčič, ki je padel kot politični komisar 1. bataljona Sercerjeve brigade pri pohodu 14. divizije na Stajersko 12. februarja 1944, in Tone Zupančič, politični komisar čete, ki je padel že leta 1943. Tudi na občinskem odboru ZZZB NOV je presenečen ugotovil, da nimajo nobenih podatkov o udeležbi prebivalcev krajevne skupnosti Cerklje ob Krki v NOB, čeprav imajo organizacije ZZZB po Sloveniji večinoma urejene zadevne monografije. Ta sestavek je obenem poziv zgodovinarjem, da bi Spodnjemu Posavju pri proučevanju zgodovine NOB posvetili nekoliko več pozornosti, zakaj prav zgodovinsko izročilo iz domačega kraja lahko odločilno vpliva na obrambno in domovinsko vzgojo mladega rodu.

Politična razgibanost v Spodnjem Posavju je bila med obema vojnama zelo živahna. K Spodnjemu Posavju spadajo tudi Cerklje in cerkljanska okolica z izrazito kmečkim prebivalstvom. Za ta kmečki okoliš, ki je bil brez industrije in možnosti zaslužka v nekmečkih dejavnostih, sta bili

Martin Srpčič, politični komisar 1. bataljona Sercerjeve brigade, padel 12. februarja 1944 v Ložah nad Zagračnico.

zainteresirani obe vodilni ali bolj rečeno oblastni stariki, klerikalna in liberalna. Kaže, da so si klerikalni voditelji še posebej prizadevali zagotoviti si trdne položaje na tem področju, ki je bilo sicer znano po revolucionarnem vretju ob koncu 1. svetovne vojne (2. novembra 1918 in junija 1919), pa so zlasti v tridesetih letih pošiljali tja svoje somišljenike, propagandiste in fanatike, kakršna sta bila kaplan Matej Tomazin in učitelj Albin Petelin. Ta dva sta z vztrajnostjo in trmoglavostjo, zlasti pa s politično pretkanostjo in gmotno močjo klerikalne stranke (gradnja vodovoda, zdravstvenega doma in elektrifikacija) pridobivala somišljenike med domačini, poskrbela pa sta tudi, da so razni klerikalni gorečnejši dobili zaposlitev v Cerkljah (konzum, posojilnica). Posledica takega delovanja je bil celo nekakšen atentat s smodniškim nabojem na šolskega upravitelja Ljudevita Kabaja, organizatorja in predsednika Društva kmečkih fantov in deklet. Atentat pa je povzročil le škodo na pohištvu.

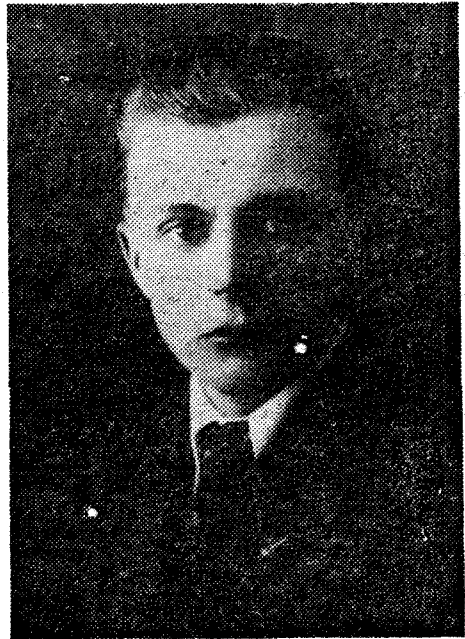
Morda je ravno v teh zaostrenih političnih razmerah iskati vzrok za napad sosedne liberalca na sosedne liberalce ob umiku enot jugoslovanske vojske in ob prihodu predhodnic Wehrmachta: »Prekleti sokolaš, Jugoslovanci, prišel je tvoj črni petek! Samo eno reci in vzel te bo hudič...« To se je zgodilo celo dvakrat v enem dnevu, sreča pa je bila, da je ostalo le pri grožnjah.

Nemški napad na Jugoslavijo so Cerkljani pričakali tako ali drugače. Posamezniki, predvsem nekaj veteranov iz prve svetovne vojne so od nacistov pričakovali neke vrste priznanja za svoje zasluge in podvige, za udeležbo v vojni na strani Avstro-ogrske, predvsem pa so si obetali boljše življenjske razmere, kot jih je nudila bivša Jugoslavija. Potemtakem niso bili ne boljši ne slabši od prebivalcev drugih predelov Slovenije. Med mlajšimi, tako tistimi, ki so leto, dve ali tri pred napadom na Jugoslavijo odšli z doma s trehdomom za kruhom, kot med večino tistih, ki so ostali doma, pa je bilo stanje drugače. Eni in drugi so se predvsem pod vplivom napredne domovinske vzgoje učiteljske Franke Hlebec-Sušteršič in učiteljev Pavla Herbsta starejšega, Branka Medveda, B. Jarnoviča in drugih kakor tudi pod vplivom naprednjakov iz okolja, kjer so prebivali ali delali, odločili za boj proti fašističnim napadalcem. To pa ne velja samo za Cerkljane, ampak tudi za večino mladih iz drugih vasi te krajevne skupnosti. O tem pričajo mnoga dejstva.

S prostovoljci iz Ljubljane je drugi dan po napadu na Jugoslavijo odkorakal tudi vajenec Albin Butara, doma iz Cerklj, ki je stanoval v ljubljanskem Vajeniškem domu. Jaz, ki sem že tri dni pred napadom

na Jugoslavijo prišel iz Sentvida v Ljubljani, kjer sem se učil za mizarja, pa sem 6. aprila 1941 dopolndne nagovoril Franca Gramca in Toneta Judeža, da smo se javili poveljniku letalske posadke v Cerkljah ob Krki kot prostovoljci. Leta nas je prijazno sprejel in nas pohvalil, vendar je dejal, da nas žal v svojo posebno enoto ne more sprejeti. V uteho je dodal, da nas bo uvrstil med starejše letnike »tretjepozivce«, ki imajo nalogo stražiti pošto in občinsko upravno zgradbo in bi v primeru sovražnega zračnega desanta na Krškem polju delovali skupno z redno vojsko. Za te »tretjepozivce« je poveljnik že poslal Miha Butaro, mojega očeta, v Krško po orožje in obljubil, da ga bomo dobili tudi mi trije. Obljubo je tudi držal. Tako so Cerklje že v aprilskih dneh leta 1941 dale štiri prostovoljce, od katerih je imel samo eden več ko dvajset let. Trije izmed njih smo bili od 6. aprila pa do umika bivše jugoslovanske vojske oboroženi z dolgimi francoskimi puškami. Ob tem pa moram povedati, da so prostovoljce dale tudi druge vasi. To so bili: Franc Golobič-Oto iz Dolenje Pirošice, Silvester Žizkar iz Zupeče vasi in Alojz Pacek-Platin iz Velikega Mrašvega, ki so pozneje vsi med prvimi postali partizani. Razen tega se je že v letu 1941 tako ali drugače vključilo v osvobodilni boj deset Cerkljanov, ki imajo vsi priznan status borca od 1941. Večina teh sicer ni živela v domači vasi, vendar pa se je njihov vpliv tod močno čutil zlasti v času nasilne selitve.

Ko je 20. oktobra 1941 šef civilne uprave za Spodnjo Stajersko izdal razglas o preseljevanju Slovencev, so bile v seznamu izselitvenih občin tudi Cerklje ob Krki. Ko so Cerkljani, bivajoči v drugih krajih Slovenije, zvedeli za ta razglas, so večinoma pohiteli v domači kraj z namenom, da bi vplivali na sorodnike in znance, naj se ne pustijo seliti. Ker je bilo njihovo ravnanje v nasprotju s hotenji okupatorskih obla-

Franco Gramc, prostovoljec iz aprilske vojne in prva cerkljanska žrtev v boju za svobodo. Umrl je v noči med 2. in 3. novembrom 1941 za posledicami rane, ki jo je dobil pri spravljanju ilegalcev čez nemško-italijansko demarkacijsko mejo konec oktobra 1941.

sti, je samo po sebi umevno, da so v domači kraj odhajali ilegalno. Pri tem so bili priča vzdušju, ki je tedaj prevladovalo med tamkajšnjim prebivalstvom. To vzdušje pa je bilo drugačno, kot ga prikazujejo nekateri kronisti, ki očitno sami tedaj niso bili med ljudmi, pa so napisali ali izjavili, da je bil del prebivalstva zadovoljen s sklepom in razglasom okupacijskih oblasti, zlasti pa z obljubami, češ da bodo izseljeni dobili v Šleziji nova posestva in povrnjeno gmotno škodo. Zaradi zadovoljstva da so ponekod klali svinje, prirajale pojedine, obilno zalite z vinom in podobno, so znali povedati nekateri.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Ilova gora

Z svitanjem smo zaslišali nemška povelja. V sivem jutranjem polmraku je nekje pred položaji 1. bataljona zadonele povelje »vorwaertz«, vendar do streljanja še ni prišlo. Še bolj smo se sklonili nad orožje in napeto prisluškovali... Srca so se še bolj vznemirila, prezeble roke so se spustile na prožila. Živci so bili napeti do skrajnosti, v sencah je začelo tolči... Samo nekaj sekund je moralo preteči, ko se je na položaje prvega bataljona usul ogenj iz avtomatskega orožja, vmes so treskale ročne granate.

Streljanje se je približevalo in spet oddajalo, po čemer smo sklepali, kdaj so napadli Nemci in kdaj so jih naši vrgli nazaj. Moreča napetost je nekoliko popustila, čeprav smo tudi mi pričakovali napad. Postopoma je pričelo pokati na obsežnem gozdnatem področju, večkrat tudi tam, kjer naj bi bilo naše »zaledje« oziroma naš partizanski pratež. Tokrat naš tretji bataljon ni bil napaden niti ni bil poslan napadenim na pomoč. Ostal je na istih položajih.

Okoli desete ure dopoldne sem moral s svojo desetino v zasedo, ki naj bi preprečila Nemcem vdor za naš hrbet. Mule smo pustili pri pratežu. Dodan mi je bil še puškomitraljezec s pomočnikom. Položaje mi je pokazal politkomisar čete Jure in nato odšel. Kmalu potem ko sem razporedil borce in postavil »težko brečo« na zares dobro mesto, je stopila na rob gozdnega jase, prek katere je držala steza, skupina Nemcev z orožjem v rokah in se začela razgledovati. Po nekaj rafalih iz mitraljeza in puškomitraljeza je nekaj Nemcev padlo, drugi pa so jo jadrno ucvrli nazaj v gozd.

Samo nekaj minut kasneje so Nemci med peklenim ognjem iz mitraljezov in brzostrelk planili ob robu jasne proti našim položajem med skalami v nizkem grmičevju. Tam jih je na nekoliko spremenjenem položaju že pričakal puškomitraljezec Jelko s svojim pomočnikom. Navzkrižni ogenj vse naše desetine je Nemce zdesetkal in ponovno pognal nazaj v zavetje gozda, odkoder so samo nekaj hipov kasneje spet našigali proti našim položajem, vendar tokrat ne več s tako silo kot prej.

Mislil sem, da je najhujše že mimo, ko se je nenadoma oglasilo streljanje za našimi hrbti. Tokrat se je spopadla neznana skupina z Nemci, ki so nam hoteli priti za hrbet. Nastal je metež, v katerem smo se vsi pomešali med seboj ter med drevjem in grmovjem streljali na vse, kar se je premikalo. Nemce smo spoznavali po značilnem drdranju njihovega orožja, ki je bruhalo ogenj mnogo hitreje kot naše (Italijanom zaplenjeno). Nekoliko zmede so nam povzročale eksplozije nemških dumdumik,

s katerimi so skušali vzbujati vtis, da smo obkoljeni. Mimogrede povedano: take krogle so bile za partizane v gozdu mnogo manj nevarne, saj so se razletele že ob najmanjšem dotiku s travo, listjem ali vejami. Če pa je kakšna zadela cilj, je napravila običajno mnogo hujšo rano od navadne.

Po tem boju smo pogrešali dva borca, dva pa sta bila lažje ranjena. Nato so Nemci tiho izginili in se niso več vrnili.

Borci, ki so se za našimi hrbti prvi spopadli z Nemci, so bili iz Cankarjeve brigade. Med boji na sosednjih sektorjih so se v gozdu izgubili in tako zašli v prav neverjetnem trenutku za naše položaje ter nas tako nevede rešili iz hude nevarnosti.

Ker nismo ne slišali ne videli, kaj se je med tem dogajalo na drugih odsekih, smo vsi skupaj še enkrat pregledali prizorišče boja v nadi, da najdemo pogrešane, mrtve ali ranjene. Našli smo le nemško previjališče in v njem krvave sanitetne pripomočke, prazne ampule ter raztrgano in okrvavljeno šotorsko krilo. Na enem izmed raztrganih ovitkov je pisalo »Gross Deutschland« in še nekaj, kar pa si nisem zapomnil. Kaj je bilo s pogrešanimi, nisem nikoli zvedel.

Ura je bila že čez enajsto, ko smo se s cankarjevci odpravili nazaj proti našim položajem bataljona. Našli nismo nikogar niti nismo opazili sledov boja.

Ker nismo vedeli, kaj bi, smo se po kratkem posvetu odpravili po sledih v notranjost gozda, v smeri Ilove gore. Hodili smo približno pol ure, morda nekaj več, ko smo ponovno naleteli na Nemce. Na srečo smo jih prvi opazili. Potuhnili smo se med drevje in jih opazovali. Bilo jih je kakšnih trideset in so dokaj brezskrbno stali na nekoliko razširjenem delu gozdne ceste. Kazno je bilo, da nekaj pričakujejo... In prav to nas je zadržalo, da nismo začeli nanje streljati.

Če bi se zgodilo kaj nepredvidenega, bi lahko naša skupina doživela tragedijo, ali pa bi se po gozdu razgubili in posamično iskali svoje. Kaj takega nismo smeli tvegati, saj smo imeli že premalo municije in skoraj nič hrane. Misliti smo morali tudi na oba ranjenca. Čas se je vlekel v neskončnost... Zaradi neposredne bližine Nemcev smo se razporedili tako, da smo opazovali vso okolico, tudi tisto smer, odkoder smo prišli.

Okoli poldneva smo opazili prihajati po gozdni cesti navzgor iz smeri Krke dolgo kolono Nemcev, med katerimi smo opazili človeka srednjih let v civilni obleki. Očitno je bil izdajalec ali prisilni vodnik, ki je Nemcem kazal pot.

Pri skupini že prej opaženih se je čelo kolone ustavilo.

Po nesimetričnih našitkih na zavrhkih bluz, smo sodili, da so esesovci. Nekaj oficirjev je izvelo specialke in kompase. Z rokami oziroma pisali so krožili po karti in se nato obračali k cilju. Ta je pokazal z roko naprej na gozdno cesto.

Kolona Nemcev je medtem posedla po tleh, kadila cigarete in se polglasno pogovarjala. Sem in tja se je kak Nemec odstranil in odšel na potrebo, na srečo nobeden predalet. Oboroženi so bili v glavnem z lahkim orožjem. Po krajšem času so se Nemci odpravili po gozdni poti naprej.

Ob napetem opazovanju sovražnika nismo slišali nič drugega. Šele po odhodu Nemcev, ko smo si nekoliko oddahnili, smo zaslišali streljanje iz pušk in mitraljezov ter eksplozije, tokrat iz smeri Korinja, Ravnega Dola in Luč. Po temeljitem pregledu terena v vseh smereh smo se odpravili čez cesto v zavetje gosto poraščene strmine v smeri Malega Korinja. Na nekem manjšem grebenu smo se od ustrujenosti ustavili, posedli v grmovje bukovih podrast, postavili straže in zaspali... Zbudili smo se pozno popoldne, drgetajoči od mraza. Začutili smo strašno lakoto in žejo. Zakuriti si nismo upali. Vsi skupaj smo zbrali tri majhne italijanske konzerve in ploščico prepečenca, poslednjo v moji torbici, razdelili vse skupaj na osem najst delov ter v hipu použili.

Po posvetu smo sklenili, da moramo čimprej najti svoje taborišče. A lažje je bilo to reči kot storiti.

Z nočjo je streljanje prenehalo, zavlada la tišina. Premaknili smo se nekaj sto metrov globlje v gozd in se potem zedinili, da tu prenočimo. Stisnili smo se v nekakšno škrapljo, določili vrstni red stražarjev in ponovno zaspali.

S svitanjem se je ponovno slišalo močno streljanje ter pikanje min in granat, tokrat v smeri Ravnega dola in vasi Vrhe. Grmelo je tudi nekeje v nižjih predelih pri Krki ali še dalj. To je pomenilo, da se naši še tepejo z Nemci.

Po lizanju jutranje rose, ki nam je vsaj za silo ugasila žejo, smo se usmerili v ravni črti čez hrib in dol v smeri oddaljenega streljanja. Nismo se zmotili! Po dolgem in napornem pohodu z vsemi možnimi zaščitnimi ukrepi, smo nad vasio Gaberje čisto slučajno naleteli na jedro našega 3. bataljona, ki je branil obrambne položaje v smeri Gaberja oziroma Čušperka. Tam smo se ločili od cankarjevcev.

Z vrnitvijo v bataljon, smo se počutili spet varne, čeprav se je bataljon otepal z lakoto in žejo. Žal smo pogrešali precej tovarišev, s katerimi smo bili skupaj v ofenzivi. Tisti dan, tretjega novembra, smo izgubili še enega tovariša iz 1. čete. Bil je to že prileten borec Čukil. Zaradi hude žeje po zaužitju napol skuhanega fižola se je samovoljno odpravil s čutaricami v vas Gaberje po vodo. V vasi so bili Nemci. Ko se je že vračal, mu je rafal iz nemškega mitraljeza odprl trebušno votlino, tako da so se mu čreva usula v narobe. S poslednjimi močmi se je privlekel na naš položaj, kjer se je sesedel z besedami: »Poglejte, kaj so mi naredili!«

Ni umrl takoj. Z drugimi ranjenci vred so ga naslednjo noč tovariši prenesli iz nemškega obroča pri Čušperku, dokler ga ni nekaj dni kasneje prevzel transport ranjencev, namenjenih v bolnišnico. Kasneje smo zvedeli, da je umrl, še preden je prišel tja.

Zadnje popoldne — 3. novembra — tretji bataljon desete ni imel bojev z Nemci. Kot že rečeno, so razredčene čete držale položaje nad vasio Gaberje, vendar z namero, da v noči na 4. november prebijajo nemški obroč nekeje med Čušperkom in Turjakom oziroma Velikimi Laščami.

V mraku so se zbrali na posvet komandirji čet iz našega bataljona ter posamezniki enot drugih brigad, ki so bile nekeje v bližini. Ker smo vsi vedeli, da položaj za nas ni rožnat, saj smo bili še vedno obkoljeni v trikotniku Grosuplje—Zdenska vas—Krka — poleg pomanjkanja hrane in vode pa nas je težila še odgovornost za ranjence — smo s precejšnjo nestronostjo čakali nadaljnjih povelj v zvezi z nameravanim prebojem. Tega ni bilo treba dolgo čakati. Kmalu je prišlo povelje: »Vsi mitraljezci naprej!«

Vsi, ki smo imeli mitraljeze ali puškomitraljeze nared, smo se hitro znašli na zbornem mestu v mladem smrekovem gozdiču. Komandir Bolo nam je na kratko opisal nalogo in nas odvedel navzdol, naravnost v smeri Čušperka. Nedaleč od ceste Grosuplje smo dobili še zadnja povelja...

V žepe italijanske vojaške suknje sem vtaknil nekaj okvirov municije, glavo težke brede obesil s pasom prek rame, nato, da sem zadnji konec z zanko pritrdil na levo ročko pri sorožilu, srednji pa za tekleto ročko cevi. Zatem sem vtaknil en okvir v levo stran-

sko odprtino, repetiral in nastavljal varovalko. Pomočnika sta ostala zadaj v koloni.

Cesti smo se bližali v največji tišini. Tik preden smo izstopili iz gozda, smo se vsi mitraljezci razvili v strelce v obliki pahlače in se kmalu izgubili drug drugemu izpred oči. Pod nogami je zašelestela ostra močvirna trava, temno je bilo kot v rogu, noč mirna. Nekje precej daleč zadaj sem zaslišal žvenketanje opreme borcev in prateža. Rekel sem si: »Če so Nemci na cesti ali v bližini, bo hudič!«... Srce je utripalo čedalje hitreje. Mirno sem pregazil močvirje, v katerem sem pustil podplat desnega škornja, in stopil na rob ceste. Na cesti ni belini sem opazil še nekaj postav — mitraljezcev. Na drugi strani ceste sem se zagrizel v breg in poiskal primeren kraj, odkoder se je videla belina ceste proti Velikim Laščam. Takoj pod seboj sem opazil še eno postavo, ki je hušknila prek ceste, se vrgla za neko drevo in obmirovala. Samo nekaj minut zatem sem zaslišal kolono, kako se malone v diru bliža cesti. Kotli so tolkli ob tovarna sedla na mulah, žvenketalo je orožje, slišala so se nerazumljiva povelja in priganjanje. Ob tolikem trušču mi je ledena kri v žilah. Zdelo se mi je, da prihaja divja jaga. Potihem sem kiel in se pridružil ob misli, da nas utegnejo Nemci vsak hip odkriti.

Večji del kolone in del prateža z ranjenci sta bila že čez cesto in se zagrizla v strmino na tej strani, ko se je v daljavi nekaj preblisnilo. Brez dvoma so to videli tudi v koloni. So nas odkrili? Po hrbtu so mi zagomazeli mravljinici, spreletel me je srh.

Po nekaj minutah se je prikazalo dvoje žarometov in nato še tretji malo višje, ki je osvetljeval levo in desno stran ceste. Zaslišal sem tudi hrup motorja. Ni bilo več dvoma: bil je oklepni avtomobil na patroljni vožnji. Kolona na cesti se je v hipu pretrgala. Njen zadnji del je drvel s truščem nazaj v zavetje gozda, medtem ko se je glavnina mukoma borila s strmino in izginjala v temi. Oklepnik je prihajal bliže in bliže. Minute so se vlekle v neskončnost... Vsa sreča, da je vozil počasi. Ko se je približal mitralješkemu položaju, ni bilo na cesti in v neposredni bližini nikogar več. Mitraljez sem položil na tla in se tudi sam zbral na zemljo. Na vso srečo Nemci niso ničesar opazili. Oklepnik je oddrdral dalje v smeri Grosuplja in pri tem enako kot poprej osvetljeval levo in desno stran ceste z gibljivim žarometom vrh kupole.

Zadnji, manjši del kolone si ni več upal prek ceste. Le zakaj? Deset minut po odhodu oklepника so potegnili tudi nas — mitraljezce s položajev ob cesti.

Iste noči je drugim enotam naše 10. SNOB »Ljubljanske« in cankarjevcev uspelo prebiti se na področje Suhe krajine mimo Hočevja.

Baje smo izgubili v vseh bataljoniških ljubljanske brigade na področju Ilove gore okoli sto borcev, Ljubljancanov, ki so vstopili v partizanske vrste po kapitulaciji Italije. Padlo je tudi nekaj bolj ali manj znanih kulturnih delavcev in komandnega kadra manjših enot.

Ker so se boji odvijali na mnogih krajih, bodisi med popolnimi sovražnikovi in partizanskimi enotami, skupinami in poedinici, je nemogoče, da bi en sam preživeli borec opisal vso dramo, ki se je v tistih nekaj dneh odigrala na Ilovi gori in v njenem okolju. Kadar je bilo potrebno, so prijeli za orožje ali nosila vsi: tako borci, kuharji, bolničarke, štabovci kakor tudi terenci.

Sovražnik je bil po tej bitki gotovo razočaran! Saj se mu ni posrečilo uničiti glavnine obkoljenih partizanskih brigad, čeprav je imel pri tem sam dokaj hude izgube. Zaradi padlih, ranjenih in porušanih tovarišev, so se partizanske enote resda precej razredčile, zato pa sta številčno izruba nadomestila še večja borbenost in zadržljivost.

S tem se je naš boj na Ilovi gori končal, ni pa prenehala nemška ofenziva, ki se je nadaljevala na prostornih področjih Mokreca in Krma vse do prvih dni decembra. V teh bojih je padlo in bilo ranjenih še veliko tovarišev iz 3. bataliona, mnogo več kot na Ilovi gori — največ zaradi visokega snega, ki je začel na gosto padati že dan po preboju pri Čušperku.

Za nas, borce tega bataliona so nepozabna naselja: Iška, Škrilje, Golo, Neredi, Zapotok, Uzmani, Purkače, Mačkovec. Krvava peč in druga ljudje iz teh vasi so nam za ceno lastnih življenj in steh nad glavo priskočili v najhujši sili na pomoč, da bi se lahko bojevali naprej za svobodo svojega ljudstva in domovine.

Lepa hvala vsem, ki so 10. SNOB »Ljubljanski« in še posebej njenemu 3. bataljonu kakorkoli pomagali.

Hvala tudi tistim poznanim in nepoznanim, ki so pokopavali naše mrtve tovariše, od katerih se včasih sami nismo utegnili posloviti!

fotografija z vprašajem

Tokrat objavljamo fotografijo partizanskega radiotelegrafista. Zanima nas ime in priimek ter partizansko ime tega tovariša, kakšnega izvora je radijska oddaja postala, ki je dobro vidna, h kateri enoti sta spadala ter kdaj, kje in kdo je fotografiral. Na fotografijo opozarjamo zlasti partizanske vezi-
ste in komandante.

»Ti si jokal, jaz sem drhtela...«

Prebivam v mestu, a često prihajam domov. Tam živijo kmečki ljudje, preprosti in odkriti — od jutra do mraka si v potu svojega obraza služijo trdi kruh. Mladi odhajajo, ostajajo samo starci in zanesenjaki — kakor vihariki. Nobenega bahaštva ni v teh ljudeh. Njihova dejanja so ostala neprikazana, stisnjena med bregove in gmajne. Zdaj so mnogi že prebetežni in premalo časa jim ostaja. Le poredko še spregovore o preteklosti, najmlajši rod ve bore malo o njih.

To so kraji med Litiijo, Vačami in Zagorjem, vasi in vasice, hiše, hišice, bajte in bajtarije; med njimi je tudi zaselek Selce s petimi kmetijami. Čez dan se ti ljudje ne utegnejo pogovarjati, tudi najbolj bežni se poganjajo za delom, noči pa so jim predolge, blagodejen spanec jim noče olajšati tegob starosti; takrat so hvaležni, če jih v njihovi nepomembnosti sploh kdo hoče poslušati, tako so osamljeni.

Ob takšnih urah nespečnosti mi je stara mati (babica) poleg drugih zgodb pripovedovala, kako smo morali med vojno zapustiti dom, kako so nas pregnali na Nemško, v Burghausen (ob nemško-češki meji).

— V okolici so selili skupno pet kmetij. Najprej so odgnali Cesarjeve, že v letu 1942. Nemci so prek izdajalca zvedeli, da Cesarjev Ivan-Bela dela za partizane in da jim tudi drugi pomagajo. Takrat smo zaslutili, da bo tudi nas doletela enaka usoda. Med selitvijo je prišel k nam tolmač Baumgartner, doma iz Litiije, ter mi svetoval, naj ležem v posteljo, ker sem imel poškodovano nogo. Menil je, da me bodo Nemci tako pustili pri miru. Takrat smo se izveleli.

Dan za dnem je potem visela negotovost nad nami. Naslednje leto so se spravi-

li nad Pečarjeve v Tirni — zaradi sodelovanja z »banditi« in ker so imeli sinove pri »banditi«. V enem samem tednu so se potem zvrstile selitve pri Ferjenkovih in Gomskovih v Kalcah, nazadnje so selili pri nas Simlovčevih, 31. avgusta 1942.

Prišli so zgodaj zjutraj, usuli so se čez njive kakor pošasti, rohnili po hiši in takoj ukazali možu Tonetu: »Pripravite se, greste z nami, ujeli smo vašega bandita, ki nam je lani ušel! Po vas — pokazali so name — pridemo popoldne.

Toneta so odgnali, jokala sem, da od solz nisem že skoraj nič videla. Sosedje so me tolažili, da me bodo morali tako in tako kmalu izpustiti, ker pohabljenе ženske in majhnega otroka menda ne bodo vlačili za sabo po »lagerjih«. Vse dopoldne so potem Boštetov Mirko, Gošperetov Gustelj, Lovše Ivan (brat) odnašali živila, žito, obleke in drugo k sosedu Boštetu. Proti popoldneu sta se pridružili še Benkulčkovi dekleti — prišli sta s pretvezo, da bosta okopavali repo. Na tistem smo vsi upali, da Svaba ne bo nazaj.

Okrog dveh so se gestapovci in raztrganci vrnili, ti si ravno koracal po vrtu in grizljal zeleno sadje. Odnasalce so zalotili pri skrivanju. Nagnali so jih v hišo, se postavili v dve vrsti ter jih s puškinimi kopiti butali v prsi, hrbet, pehali od vrat proti oknom in nazaj, se drli nad njimi, da so barabe banditske. Nato so prebrskali vso hišo, pretaknili vsak kot pri Boštetovih. Pomagati so jim morali vsi, ki so prej odnašali in skrivali.

Velik lojtrski voz je požiral žito, svinjino, mast, obleke. Prosila in rotila sem jih, naj se usmilijo stare babnice, ki ima šesti križ na grbi, ter dveletnega vnuka ob sebi. Toliko sem jokala, da sem videla vse megleno, oni pa so se samo surovo zadirali ter

neusmiljeno priganjali. Ko so najboljše stvari pobrali, so me vrgli na voz, zraven so posadili tudi tebe. Voznik Končarjev iz Tirne (prisilno najet) je pogнал, na zadnji konec voza je skočilo še nekaj Švabov, drugi so ostali doma na straži, zakaj odvažali so še ves naslednji dan, da bi »banditi« ničesar ne dobili.

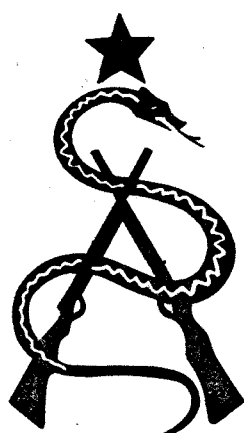
To je bilo najtežje slovo od domačije, ti si jokal, čeprav nisi slutil, kam se pe-

ljemo, jaz pa sem drhtela in hlipala kot brez uma. Solze so drsele po licih tudi sedom.

Pripeljali so naju v Litiijo, naju pahnili v hladne zapore. Poleg naju je razmetano ležalo v dolgih letih s težavo nakupljeno imetje. Pred mano je zevala negotova prihodnost, niti najmanj nisem upala, da se bom še kdaj vrnila na svojo domačijo.

VLADO GARANTINI

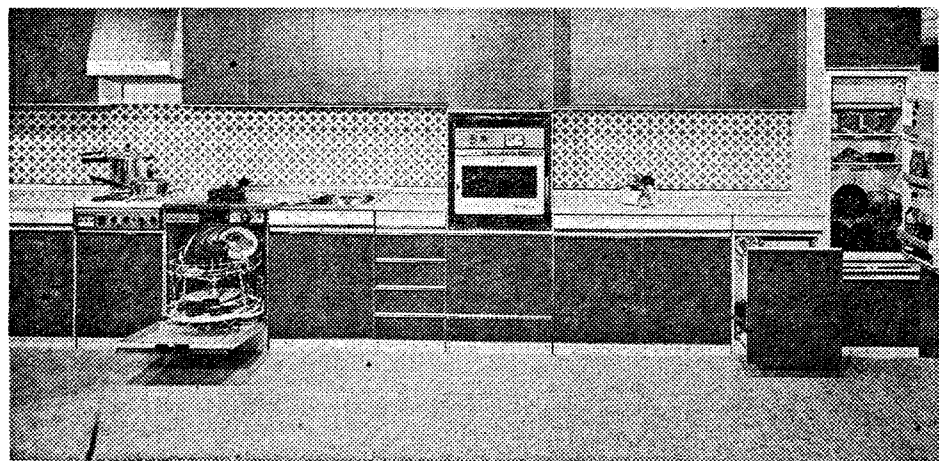
Slovenski zdravniki v boju za svobodo

NOB

dr. Peter Deržaj

Rojen je bil 26. marca 1913 v Stični, promoviral pa v Zagrebu leta 1938. Služboval je v Novem Celju in v Ljubljani. Kmalu leta 1941 je postal član zdravniškega matičnega odbora osvobodilne fronte. Po odhodu k partizanom je bil 13. oktobra 1943 imenovan za sanitetnega referenta 6. brigade. Poleti 1944 je prišel iz 7. korpusa na Stajersko in postal sanitetni referent 4. operativne cone. Kmalu po prihodu je v Gornjem gradu sklical in vodil posvetovanje sanitetnih referentov enot in bolnišnic in konferenco partizanskih zdravnikov na Stajerskem. Prizadeval si je strokovno dvigniti sanitetno službo ter izboljšati organizacijo bolnišnic in splošno higieno. Posebno skrb je posvečal delu kirurške ekipe. Nemci so 24. decembra 1944 napadli na Veliki Lašni štab 4. operativne cone in 14. divizije ter Tomšičevo brigado, padel pa je dan pozneje blizu Česnjice v Tuhinjski dolini, ko je ščitil borce med umikom pred Nemci. Pokopan je bil v skupni grob s tedaj padlimi borci v Česnjici.

vega 60
brest cerknica

Bil sem v posebni skupini

Pripadniki posebnega oddelka pa le včasih prepoznajo svoje sorodnike. Takšno srečanje je grozno in bojim se, da ga bom doživel tudi jaz. Tu nimam nobenega opravka, a sem kljub temu prišel k mrtvim. Čutim, da je moja dolžnost do mojega ljudstva in vsega sveta poročati o tem, kar sem videl, če se po kakšnem čudežnem naključju izvlečem od tod živ.

Pripadniki posebnega oddelka, obuti v visoke gumijaste škornje, se razvrstijo okrog gore trupel in začno brizgati vanje močne curke vode. To je nujno potrebno, kajti dušitev povzroči v zadnjih trenutkih pred smrtjo neoprostovoljno izpraznitev črevesja... In ko je to »pranje« končano — pripadniki posebnega oddelka ga opravljajo nekako nezavestno, brezosebno, v globoki žalosti — se začne ločevanje trupel, ki so zgnetena in zmotana. To je težko delo... Potem jih s posebnimi jermeni vlačijo k dvigalu v sosednjem prostoru. Glas zvonca naznani, da je tovar narejen in da se dvigalo lahko dvigne. Ustavi se v dvorani za upepeljevanje, kjer se široka vrata avtomatsko odpirajo. Tu čaka skupina vlačilcev. Spet vlačijo trupla z jermeni in jih vozijo na nekakšnih sankah pred peči.

Trupla ležijo tesno drugo poleg drugega: starci, mladi fnatje in dekleta, otroci... Iz nosov, ust in odrgnin jim meži kri ter se meša z vodo, ki teče po nalašč za to narejenih zlebičkih v betonskih tleh.

29

Zdaj se začne nova faza materialnega izkoriščanja židovskih trupel. Tretji rajh se je že polastil njihovih obteki in obutve. Na vrsti so lasje, ki so prav tako dragocen material. Potrebni so kot snov, ki se razteza in krči glede na to, kakšna količina vlage je v zraku. Uporabljajo jih v proizvodnji temperiranih bomb, kjer so zaradi navedene lastnosti pripravljeni za vžig. Zato mrtve žrtve ostržejo.

»Tretjemu rajhu ni do zlata, ker je zgrajen na vrednosti dela« — tako vsaj trobitjo njegovi voditelji in pišejo časniki. Resnica pa je drugačna. Tu je skupina pulilcev zob, ki šteje osem ljudi. S seboj imajo orodje: v eni roki koreninar, v drugi klešče. Mrtvi ležijo vznak. S koreninarji jim pulilci razpirajo krčevito stisnjene čeljusti, s kleščami pa jim neusmiljeno pulijo ali lomijo zlate zobe in proteze. Sicer so pripadniki te skupine vsi odlični stomatologi in zobni kirurgi. Kot take jih je dr. Mengele povabil, da opravljajo to delikatno stomatološko delo. Upali so, da si bodo s pomočjo svojega poklica izboljšali položaj in so se javili prostovoljno. In tako so se znašli v peklu krematorija — kakor jaz.

Zlate zobe spravljajo v vedra z žvepleno kislino, ki izžge ostanke kosti in mesa. Druge dragocenosti, ki jih najdejo pri umorjenih — ovrtnice, bisere in prstane — pobero v škatlo oziroma jih spravijo noter skoz odprtino na pokrovu. Zlato je težka kovina. Cenim, da ga vsak dan naberejo v krematoriju osem do deset kil. To je seveda odvisno tudi od transportov — eni so bogati, drugi so revni...

Interniranci iz Madžarske pridejo že oropani. Nizozemci, Čehi in Poljaki so znali tudi po več letih življenja v getu obdržati in odnesti s seboj svoj nakit, zlate predmete in dolarje. Tako prihajajo Nemci do velikanskih vrednosti.

30

Ko so odstranjene zadnje proteze iz ust umorjenih, odpeljejo trupla v upepeljevalnico. Po troje jih zlagajo na nekakšne vozičke iz jeklene pločevine. Težka vrata peči se avtomatsko odpirajo in vozički švigajo v razbeljeno žrelo.

Trupla so upepeljena v dvajsetih minutah. Krematorij ima petnajst peči. To pomeni, da vsak dan upepelijo pet tisoč ljudi. Štirje obstoječi krematoriji so po zmogljivosti enaki. Tako pomorijo s plinom in sežgejo vsak dan dvajset tisoč ljudi. Od njih ne ostane nič drugega kakor velik kup pepela, ki ga spravijo na dvorišče krematorija in nato s kamioni odpeljejo na breg Visle, dva kilometra daleč. Stresajo ga v reko, kjer izgine v valovih...

8.

Vsak, ki je prestopil prag KZ, je kandidat smrti. Tisti, ki mu je usoda namenila na levo, se v dvorani smrti zaduši s plinom in spremeni v truplo takoj po prihodu. Še večji revež je tisti, ki je šel po nesrečnem naključju na desno. Tudi on namreč zasluži naziv kandidata smrti, le da bo moral v treh ali štirih mesecih, kolikor bo vzdržal, prestati vse grozote koncentracijskega taborišča, dokler se ne bo zgrudil pod pezo galjotskega dela. Med delom krvavi iz tisoč ran. Tudi od lakote. Plašne oči mu onemoglo begajo po poljih. Dresirani psi se zaganjajo v njegovo izmозgano telo, in kadar bolhe ne najdejo več hrane na njegovih kosteh, ga reši trpljenja smrt...

Ob prihodu transportov pregledujejo vojniki vrste pred vagoni ter iščejo dvojčke ali pritlikavce. Matere pričakujejo, da bodo imeli izbranci boljšo oskrbo, in brez obotavljanja izročajo svoje otroke dvojčke. Odrasli dvojčki vedo, da so v znanstvenem pogledu zanimivi; nadejajo se boljših raz-

Kralj Peter in begunska vlada

Knjiga, ki jo je napisal Mihajlo Marić, je izšla leta 1969 pri zavodu BOREC. Opisuje prepire, prevare in spietke predstavnikov meščanskih strank v emigraciji in delovanje generala Mihailovića med zadnjo svetovno vojno.

Knjiga je vezana v platno, ima 462 strani in stane 59 dinarjev.

...Medtem ko se je kralj Peter šopiril s kazanjem dvornega naklita Amerikancu Bobu, je njegov ministrski predsednik zardeval, ko je prebiral noto Foreign Officea, katero je prejel 29. marca 1943. Premier Jovanović se je prijel za glavo. Siva bradica mu je zdrhtela.

To je bila protestna nota vladi kraljevine Jugoslavije zaradi nastopov vojnega ministra generala Draže Mihailovića. Nota je nosila podpis Winstona Churchilla.

Vojni minister zavezniške jugoslovanske vlade je v nekem svojem govoru, v vasi Lipovo pri Kolašinu, javno napadel radio London in angleško vlado.

...»Angleži bi radi trgovali s srbsko krvjo za ceno neznatne pomoči v orožju. Zato se rajši oskrbujemo pri Italijanih. Ti niso naši sovražniki, marveč prijatelji. Naši edini sovražniki so komunisti in muslimani, zdaj bomo obračunali z njimi... Radio London opušča podporo našim hrabrim četniškim odredom. Zavezniški želji po laži je bilo zadoščeno s svetohliniskim in protijugoslovansko dejavnostjo komunistov. Angleži so zdaj vzdignili cinično propagando proti nam...»

Polkovnik Bailey, pred vojno eden izmed direktorjev jugoslovanskega rudnika »Trepča Mines Limited«, je zelo dobro znal srbsko.

...»Letalo iz Stockholma je pristalo v Edinburghu. V ušesih mi še brni ropot letalskih motorjev, pa tudi besede konzula Sajkovića. Ko je prišel pogledat Jugoslovane, ki so pobegnili iz nemškega taborišča na Norveškem, nas je najprej vprašal: »Otroci, ali ste Srbi?« Novak Gajić in jaz sva mu skoraj hkrati odgovorila: »Mi smo partizani!«. Tedaj je stari konzul privzdignil svoje sive obrvi: »Zaboga, saj to so komunisti, če ne celo zločinci. Otroci, gotovo ste bili zapeljani!«

Tako se začena pripoved Muharema Arslanagića, partizana, ki je bil leta 1942 ujet in istega leta transportiran v koncentracijsko taborišče na Norveškem. Tam je spoznal drugega partizana, Novaka Gajića, in neke noči sta skupaj zbežala in prek Švedske prišla v London. Na pot ju je pospremil konzul Sajković, ki je dal vsakemu po pet angleških funtov in jima zatrdil, da je Nedić dober Srb.

V Londonu so ju Britanci 3. maja vtaknili v zapor. Po zaslišanju in nekajdnevem okrevanju v jetniški bolnišnici so ju s taksijem odpeljali pred Kingstone House. V rezidenci jugoslovanske emigrantske vlade so begunca iz nemškega taborišča smrti pristrčno sprejeli.

»Vstopili smo pri vratih, na katerih je pisalo Vojni kabinet. Sprejel naju je neki

letalski kapetan. Postregel nama je z žganjem, s kavo... Ko je vpisoval moje ime, me je vprašal:

»Ali si musliman?«

»Nisem.«

»Po imenu bi sodil... Katoličan?«

»Tudi ne. Brez veroizpovedi sem.«

Letalski kapetan se je namrščil:

»Prvič slišim.«

Arslanagić pripoveduje dalje, da je tedaj vstopil neki major. Vprašal je, ali sta onadva tista, ki sta prišla z Norveškega, in kje je tretji. Potem je odšel. Letalski oficir jima je važno povedal, da je to njegov šef, »zvezda 27. marca in kraljev adjutant« Žika Knežević. Potem je začel govoriti, kako bosta dobivala po 25 funtov mesečno za preživljanje, brž ko pa si bosta malo opomogla, bosta vstopila v vojsko, ki se zdaj opremlja v Kairu. O Jugoslaviji ju ni vprašal niti besedice, čeprav je zapisal, da sta bila pred slabim letom tam ujeta in zvezana poslana v koncentracijsko taborišče. Prav tako niti besedice o drugih Jugoslovanih v taborišču. Pač pa jima je zato govoril o preskrbljenem vojaškem življenju v lepih vojašnicah v Egiptu, o krasnih uniformah, o sijajni vojaški plači. Jutri naj prideta izpolniti vojaške listine, zdaj pa ju bo strežnik odpeljal v hotel.

Prva noč dveh partizanov v Londonu: udobna soba v hotelu »Royal«. Tu sta srečala Dragomira Popovića, ki je tudi pobegnil iz taborišča in prispel v London. V začetku je bil četnik, a že leta 1941, ko bi moral napasti partizane, je pobegnil. Nekje na meji med Bosno in Srbijo so ga ujeli Nemci.

Drugo jutro so se Arslanagić, Gajić in Popović spet znašli v vojnem kabinetu. Kapetan v letalski uniformi jih je prijazno povabil, naj izpolnijo vojaške listine.

»Čemu vam bo to?« je vprašal Gajić.

»Vi ste vojaški obvezniki in tole je samo formalnost. V vojni smo. Mobilizirani ste. Podpisati morate, da ste vzeli na znanje, da ste od danes znova vojaki njegovega veličanstva.«

»Tega ne bom podpisal,« je dejal Gajić.

»Jaz tudi ne,« je dodal Arslanagić.

»Tudi jaz ne,« je pribil Popović.

Letalski kapetan je sprva mirno, potem pa čedalje bolj hlastno dokazoval, da nas lahko primejo po vojaškem kazenskem zakoniku zaradi dezerterstva. Dvignil je glas, ga nato spustil ter nas vprašal, zakaj nočemo k vojakom.

»Nočemo, dokler poveljuje kraljevi vojski Draža Mihailović,« je odgovoril Novak Gajić v imenu vseh treh. »Nočemo, mi smo partizani!«

V londonskem vojnem kabinetu se je za-

čela razprava o Draži Mihailoviću. Dva partizana in z njima Popović so trdili, da bolje vedo, kdo je Draža, kot pa gospodje v Londonu. Bojevali so se s četniškimi odredi in »vojvodami«, ki so jih napadali skupaj z Nemci. Letalski kapetan se je penil od jeze, ko je dokazoval, da je Draža postal minister, bil povišan v generala in postavljen za načelnika vrhovne komande. Vprašal je partizane, če so pri pravi. V pisarno je, najbrž zaradi hrupa, znova prišel major Knežević. Dve ali tri minute je poslušal razgovor in gledal, kako mlatijo z rokami. Nato je šef vojnega kabineta rekel svojemu podrejenemu:

»Ne izgublaj časa s takimi, to so komunisti!«

Zaloputnil je vrata. Kapetan se je umiril. Dejal je:

»Tu imate vsak svoj list papirja. Napišite, da nočete v vojsko kraljevine Jugoslavije in zakaj ne... Samo vedite, ko se boste pod to podpisali — krogla v glavo, če bi se kdajkoli vrnili v domovino.«

Arslanagić je pisal. Pisal je tudi Gajić, Popović pa ni. Kapetan se je živčno sprehajal po sobi. Opazil je, da Popović ne piše. Ali okleva? Kapetan je položil roko na ramo Dragomira Popovića:

»Vidim, da razmišljaš... Pametno!«

Popoviću je postalo nerodno pred kraljevim oficirjem:

»Mar jaz? Oh, ne... Znam se samo podpisati, pa čakam, da moja tovariša končata svoji izjavi in da jo napišeta še meni.«

Smisel teh izjav je bil jasen: odklanjam, da bi vstopil v kraljevo vojsko, ker sem partizan. Kako je reagiral kraljev vojni kabinet na izjave treh partizanov in potem taboriščnikov, ki jim je uspelo pobegniti, se vidi iz Odločbe — objavljene v »Uradnem listu« s svojeročnim podpisom predsednika vlade kraljevine Jugoslavije. Razglasila jih je za vojaške begunce.

...Za prve tri dni je nekdo plačal, ne vedo, kdo, menda vojni kabinet, a kaj zdaj? Novinar Petrović jim je dejal, naj se zglase na ministrstvu za finance in zahtevajo, da jih uvrste v seznam beguncev... Uradnik v ministrstvu za finance jim je re-

kel, da nimajo naloga vojnega kabineta, zato naj se vrnejo tja, »opraviijo tam vse formalnosti« in potem naravnost k blagajni, nadstropje niže. Spomnili so se besed časnikarja Petrovića: »Če vam ne bodo hoteli pomagati, pojdite k ministru Budisavljeviću...«

»Minister Budisavljević nas je pristrčno sprejel. Vprašal nas je o vsem, o mučenju v taborišču, o položaju v deželi. Tudi on se je začudil, ko smo Dražo imenovali izdajalca. Zakaj? Pojasnil mu je Gajić. Nato se je jaz. Na koncu smo zaprosili za pomoč. Kaj vam je niso dali? Niso! Odšel je z nami v kabinet finančnega ministra. Mi smo ostali na hodniku. Čakali smo kakih deset minut. Na vratih sta se pokazala Budisavljević in še neki rejen gospod. Opazil sem njegove vihrave lase; mi smo bili ostrizeni do golega. Budisavljević se je pogovarjal z njim:

»Slišiš, Jure, po predpisih jim pripada...«

»Ne, če nimajo vojaškega naloga, ne morem ničesar podpisati!«

»No, potem pa daj meni, na moj podpis!«

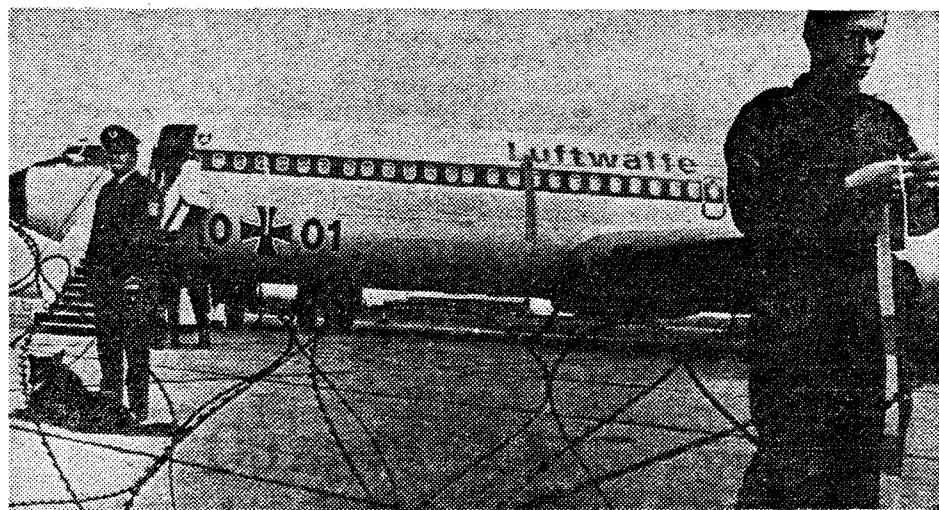
Pozneje so jim povedali, da je bil to minister Šutej. Srdjan Budisavljević jih je odpeljal k blagajni. Osebnost je podpisal potrdilo in naštel vsakemu po 25 funtov. Na koncu je dejal, naj spet pridejo 1. junija, da bo lahko opravičil svoj podpis, do takrat pa naj nekako rešijo ves problem. Arslanagić in Gajić sta se spogledala. Obrnila sta se k ministru:

»Če mislite vojsko — tu imate svoj denar. Nočeva, dokler bo Draža Mihailović...«

Partizana sta pomolila denar ministru za socialno politiko v kraljevi vladi. Srdjan Budisavljević se je nasmehnul:

»Vem, da se takšni kot vi niti ne prodajo niti ne dajo kupiti. Mislil sem le, da pogledate kje za kakšno zaposlitvijo.«

V tistih dneh je v Kingstone Houseu kar šumelo. »V Londonu so trije partizani... Odpovedali so pokorščino kralju... Nočeva k vojakom... Draži pravijo izdajalec! Zapreti jih je treba! Sramota! Prekleti komunistični dezertjerji!«

Takole je zastraženo letalo, s katerim potuje nemški kancler Vili Brandt: poleg policajev in dresiranih psov ga ščiti tudi bodeča žica s tokom visoke napetosti. Gre za varnostni ukrep proti morebitni sabotaži.

31

mer, se prostovoljno javljajo. Enako je s pritlikavci.

Ločijo jih od množice in usmerijo na desno. Pustijo jim civilno obleko, straže jih pospremiijo v barake, ki so določene posebej zanje. Tam so deležni raznih ugodnosti. Hrana je dobra, ležišča udobna, higienske razmere boljše kot drugod; sploh so dobro oskrbovani.

Zivijo v baraki št. 14 taboriščnega dela F, od koder jih njihovi nadrejeni vodijo v že omenjeno barako ciganske četrti. Tu opravljajo na njih vse poskuse, ki jih lahko prenese človeško telo. Jemljejo jim kri in hrbtni mozeg, izmenjavajo kri med brati-dvojčki in si dovolijo z njimi vse mogoče, kar je vse sila utrudljivo in mučno. Dina, slikarka iz Prage, riše lobanje, ušesne labirinte, nosove, roke in noge dvojčkov. Vsako risbo spraviijo v poseben dosje, označen s posebnimi značilnostmi. Tu najdejo mesto tudi poročila o rezultatih preiskav. Prav tak je postopek s pritlikavci.

Ti poskusi se v medicinskem jeziku imenujejo »in vivo«, ker jih pač izvajajo na živih bitjih. Toda njihovi rezultati so za raziskave nezadostni. Raziskavam »in vivo« sledi pomembnejša faza proučevanja fenomena dvojčkov: primerjalno proučevanje z anatomskega in anatomsko-patološkega vidika. Gre za primerjavo zdravih organov z abnormalnimi in za primerjavo bolezni dvojčkov. Za to proučevanje — kakor za vsakršen študij na področju anatomske patologije — so potrebna trupla. In ker je treba za sočasno oceno nepravilnosti trupla secirati, morajo dvojčki umreti ob istem času. Umirajo v eni izmed barak KZ Auschwitz, v četrti B — pod roko dr. Mengeleja... Prav zato dr. Mengele že ob prihodu transportov odbere dvojčke in pritlikavce ter jih pošlje na desno. Prav zato imajo dobro hramo in živijo v boljših higienskih razmerah. S

32

tem hoče dr. Mengele prepričati, da bi se nalezli kakšne bolezni, da torej ne bi umrl eden prej kot drugi. Umri ti morajo istočasno in zdravi.

Pride glavni kapo posebnega oddelka in mi pove, da me pri vratih krematorija čaka vojak-esesovec s skupino nosačev trupel. Grem tja. Na dvorišče jim je vstop prepovedan. Iz rok esesovca dobim listine glede trupel. Gre za trupelci dveh bratov-dvojčkov. Prinesle so jih ženske na pokritih nosilih. Dvignem odedo. Zagledam dvojčka, stara dve leti. Dvema izmed svojih ljudi ukazem, naj trupelci odneseta na secirno mizo.

Odprem dosje in ga prelistam. Tu so znanstvene ugotovitve o dveh majhnih bitjih-dvojčkih: v naglici opravljene klinične raziskave z rentgenskimi snetki, opisi in umetniškimi risbami. Manjkajo samo patološko-anatomske ugotovitve. To naj opraviim jaz. Mala dvojčka sta umrla istočasno in ležita

Nacistom so bili nevarni tudi otroci, tudi nje so morili...

33

drug poleg drugega na secirni mizi. Ti dve trupelci, ki sta pripravljena za raztelesenje, naj bi pomagali razvozlati skrivnostno razmnoževanja rase.

Napraviti korak naprej v raziskavah o razmnoževanju rase — v korist višje rase — ki naj bi drugim gospodovala — imajo za »plemenito delo«. Radi bi dosegli, da bi v prihodnosti vsaka mati arijske rase rodila čimveč dvojčkov!

Kakšen nesmiseln načrt! Zasnovali so ga blazni teoretiki Tretjega rajha. Njegovo izvedbo je prevzel dr. Mengele, glavni zdravnik koncentracijskega taborišča Auschwitz, slavn »kriminalni doktor«. Ta naziv bi bolje prevedli z izrazom »doktor-kriminallec« kakor »doktor kriminologije«.

Med zlikovci in kriminalci je najnevarnejši tip »kriminalni doktor«, zlasti če ima taka pooblastila kot dr. Mengele. Ta mož pošilja v smrt vse tiste, ki jih rasna teorija označuje za manjvredne, človeštvu škodljiva bitja. Kakor obseden opazuje in raziskuje — ure in ure berejše poleg mene med mikroskopi, zapiski in epruvetami, stoji v okrvavljeni halji in s krvavimi rokami pri secirni mizi. Njegov prvi cilj je povečanje razmnoževanja nemške rase, končni cilj pa »proizvodnja« zadostnega števila čistih Nemcev, ki naj bi nadomestili Čeha, Poljake, Madžare, vse narode, ki trenutno živijo na ozemljih, ki so razglašena za življenjski prostor Tretjega rajha.

Po opravljenem seciranju malih dvojčkov naredim zapisnik, kot ponavadi. Delo sem dobro opravil in zdi se mi, da je šef zadovoljen z menoj. Vendar malce težko bere mojo pisavo, sestavljeno iz velikih črk. Takšne pisave sem se naučil v Ameriki. Zatorej pripomnim, da sem doma navajen pisati na stroj in da bi ga potreboval tudi tukaj, če naj bodo moji zapisniki čisti in gladko čitljivi. Vpraša me, kakšen tip pisalnega stroja bi mi najbolj ustrejal.

»Olympia elit,« mu odgovorim.

Rihard Romih - šestdesetletnik

V krogu svojih najbližjih je zadnji dan januarja letos praznoval 60-letnico rojstva Rihard Romih iz Novega mesta, major JLA v rezervi, spomeničar, ki ima še šest drugih visokih odlikovanj in je še sedaj aktivni družbenopolitični delavec.

V sokolski organizaciji v Novem mestu so se zbirali revolucionarji že pred vojno. Od tod izhaja tudi Rihard Romih, ki je bil v začetku okupacije učitelj telesne vzgoje za vso novomeško sokolsko župo.

Rihard je bil rojen v Trstu kot sin železničarja, ki se je potem že leta 1919 preselil v Slovenijo. Prvi razred osnovne šole je Rihard obiskoval na Opčinah, nadaljnje razrede in dva razreda gimnazije pa v Novem mestu, kjer se je potem tudi izučil mizarske obrti. Ker so bili takrat slabi časi za obrt, je končal še tečaje za učitelja telovadbe pri Sokolu. Po številnih akcijah članov Sokola v Novem mestu in

organizaciji OF so novomeški prvoborci drug za drugim odhajali med partizane. Tudi Rihard je odšel že prve dni februarja 1942. Ognjeni krst je doživel že marca tega leta, ko je s skupino še štirih partizanov napadel italijanske kamione na Smu-ki. Kmalu zatem je bil udeležen pri partizanskem napadu na Žužemberk. In potem pohod na Debenc pa spet nazaj v Suho krajino, iz borbe v borbo. Nato je prišla roška ofenziva. Preboji, umiki in napadi, reorganizacije enot, nove naloge in dolžnosti. Med te je sodila tudi organizacija oziroma razširitev partizanske bolnišnice Snežnik, katere komisar je bil do maja 1944, ko je bil premeščen na novo dolžnost oz. je prevzel skrb za partizanske bolnišnice na Rogu. Pozneje je bil dodeljen v bataljon za zvezo 7. korpusa, ki je bil takrat v Kočevskih poljanah, od tam je šel v Ljubljano, proti Mariboru in na Koroško,

potem v Banat in v Beograd, pa v vojaške šole in tečaje, na nove dolžnosti v JLA. Po končani vojaški šoli je bil imenovan za komandanta zaledja v Tolminu, kjer je tudi dočkal upokojeve s činom majorja.

Trditev, da za revolucionarja ni počitka, velja v celoti za tovariša Romiha. Zaradi svoje aktivnosti si je v »civilu« hitro nabral številnih funkcij, ki jih ima še sedaj: sekretar krajevne organizacije ZK, predsednik častnega razsodišča pri občinskem komiteju ZKS, odbornik občinske skupščine Novo mesto, pri vsem tem pa še polno zaposlen kot referent za civilno zaščito pri OS Novo mesto. Aktivno dela kajpak še v drugih organizacijah. Pa res aktivno. Njegove pripombe, predlogi in zahteve vedno nalete na odobravanje. No, večkrat je tudi razočaran, ker ne gre vse tako, kot želijo delovni ljudje. O tem Romih: »Zelo radodarni smo z zahtevami do ljudi, veliko bolj skopi s priznanji in razumevanjem do njihovih težav. Boli me, ko vidim, kako smo denimo pozabili na naše ljudi na vasi, pri katerih smo imeli med vojno in po njej toliko pomoči, zdaj pa, ko so sami često potrebni pomoči, jih ne vidimo...«

Tovariš Romih, še na mnoga leta!

PETER ROMANIC

Kaj pogreša nekdanji borec

Obiskal sem bivšega borca in komandirja mitralješke čete Cankarjeve brigade Valentina Hribarja-Čarugo v Podbočju pri Kostanjevici na Krki. Najprej nekaj podatkov iz njegovih spominov.

Rodil se je leta 1921 v Podbočju (tedaj Sv. Križ pri Kostanjevici) kot sin bajtarja in tesarja. Bilo je šest otrok. Ko je oče kmalu umrl, je mati z nadčloveškimi napori preživljala otroke s trdim delom. Valentin se je skupaj z materjo ubijal na dninah. Ko je končal osnovno šolo, se pač ni mogel nadalje šolati, saj doma večkrat ni bilo denarja niti za sol. Pri vojaki pa je bil sprejet v pilotsko šolo. Toda vojna mu je preprečila, da bi šolo končal. Ob jugoslovanski kapitulaciji je bil doma v Podbočju. Krka je postala meja med okupacijskima področjema.

Po zaslugi Venclja Perka-Sčefana, Valentina Hribarja-Spanovega iz Podbočja in Martina Bajca z Rake pri Krškem so jeseni 1941 ustanovili krajevni odbor OF Sv. Križ. Ko je bil kmalu nato ustanovljen tudi rajonski odbor, je Valentin postal njegov kurir. Domači izdajalci so kmalu odkrili aktiviste in jih prišli. Valentinu so tedaj, leta 1942 s pivsko steklenico prebili lobanjo.

Februarja 1943 se je Valentin umaknil k partizanom. Če bi se zvedelo, da je odšel k partizanom sam od sebe, bi svojce — mater, brate in sestre — sovražnik zaprl; zato se je Valentin dogovoril z borci, da so ga prišli mobilizirati.

Valentin je bil imenovan za komandirja mitralješke voda v prvem bataljonu Cankarjeve brigade, pozneje pa je napredoval za komandirja čete. Na tem položaju je ostal do osvoboditve. V slovensko prestolnico je vkorakal kot poročnik.

Najbolj živo se spominja boja pri Jelenovem žlebu (26. 3. 1943), ko so partizani izvojevali eno svojih največjih zmag. Prav ta-

ko se rad spominja 7. julija 1943, ko je Cankarjeva brigada blizu njegovega rojstnega kraja na nemškem letališču v Cerkljah ob Krki uničila pet nemških letal.

Valentin je bil večkrat ranjen, na srečo pa tedaj ni postal invalid. Zdravil se je v partizanski bolnišnici v Črnošnjicah. — Član KPS je postal jeseni 1943.

Valentin se je pri partizanih seznanil z bolničarko prvega bataljona Cankarjeve brigade Martino Ivec iz Metlike. Januarja 1944 se je z njo poročil. Imata tri otroke — dve hčeri in sina, ki bo gospodar na Krčanovi domačiji (kakor se pravi po domače pri Hribarjevih).

Hribar je po osvoboditvi ostal v vojski. Postal je komandir čete prištavnih enot. Jeseni 1945 je Cankarjeva brigada prešla v sestavo 3. štajerske brigade VDV oz. KNOJ. Ko se je brigada preselila na štajersko, je postal komandir čete na 3. obmejnem področju. Naslednje leto so ga poslali v graničarsko oficirsko šolo v Sremsko Kamenico, leta 1948 pa je stopil še v oficirsko šolo KNOJ. Napredoval je do kapetana prvega razreda. Kot oficir JLA je služboval v raznih krajih po Jugoslaviji. Nazadnje je bil komandir čete v Gospiču. Bil je invalidsko upokojen in se je vrnil v domači kraj na malo kmetijo.

Povedal mi je, da ni pisal dnevnika, a bi lahko marsikaj izpovedal. Dejal je, da preveč duševno trpi, če se v spominih poglablja v najbolj slavne dogodke naše polpretekle zgodovine. Čuti nekakšno razočaranje; pogreša moralno zadoščenje. Od leta do leta ga obiskuje manj tovarišev, soborcev. Zdi se mu, da je premalo to, kar je družba dala borcem kot gmotno priznanje. Pogreša tisto nekdanje, partizansko tovarništvo, ki je vezalo tovariše na življenje in smrt... Njegove besede so me pretresle...

KAREL ZORKO

dobro je, če veste

NAJNOVEJSE SLIKE MARSOVEGA POVRŠJA PRESENEČAJO. Z ameriškim raziskovalnim satelitom Mariner 9 so posneli nekaj zelo dobrih slik Marsovega površja. Po prejšnjih slikah, ki pa niso bile tako jasne, so menili, da je Marsovo površje zelo podobno Luninemu, zlasti zaradi značilnih lijakastih manjših in večjih kotanj. Novejše slike pa so pokazale, da je Marsovo površje nagubano kot slonova koža. Po oblikah gub sodijo, da so Marsovo površje oblikovali ognjeniki, torej podobno kot na Zemlji. Med talnimi gubami, ki se dvigajo do kakšnih 5600 m, so številne prostrane doline.

PROMETNE NESREČE V AMERIKI SO TERJALE TUDI LANI VEČ ŽRTEV kot pa marsikatera bolezen. Pripetilo se je okrog 800.000 prometnih nesreč, ponesrečilo pa se je nad 28.000 ljudi. Škoda so ocenili na okrog osem milijard dolarjev. Največ nesreč so povzročili pijani vozniki. Zahteva po strožjih kaznih za prometne prekrške pijanih voznikov so čedalje glasnejše. Torej — tudi v Ameriki tako kot v Evropi in pri nas...

OTROKA Z DVEMA GLAVAMA je nedavno rodila neka pakistanska žena. Ne gre za siamsko dvojčka,

temveč preprosto za eno glavo preveč. Poprej je ta ženska rodila pet normalnih otrok.

ZAMISEL, DA BI IZDELALI NOVO VESOLJSKO LETALO, ki bi napravilo več potovanj med vesoljsko postajo ali Luno in Zemljo, je vzbudila v Ameriki tudi hud odpor. Številni Američani se nič več ne navdušujejo za vesoljske polete in načrte, ki terjajo milijarde dolarjev, saj od vsega tega dvomljivega napredka ne čutijo nobene neposredne koristi. Tudi v Ameriki jih čaka še mnogo zelo nujnih nalog, ki pa zanje »ni denarja«. Tako se je zdaj ameriški senator Walter Mondale zarotil, da bo na vse kriplje nasprotoval načrtu o tako imenovanem vesoljskem vlakcu, ki ga je sicer predsednik Nixon že potrdil. Za ta načrt bi morali žrtvovati kakšnih šest do sedem milijard dolarjev.

LEP PRIMER MEDSEBOJNE POMOČI

Ze lani so v Tesliu v BiH sprožili akcijo za zgraditev hiše Muharemu Jusufoviću, borcu NOV iz Teslića, ki ni mogel sprejeti kredita, da bi si sam zgradil hišo. Je upokojenec, invalid, že star in izčrpan, a njegova žena je hudo bolna. Živel sta v šupi s precej otrok, ki so »odšli s trebuhom za kruhom« in starše pustili same.

Borci so z gmotno pomočjo kmetijske zadruge »Jedinstvo«, komunalnega podjetja »Usora«, trgovskega podjetja »Trgopromet« in poslovalnice »Elektro-Tuzla« zgradili temu borcu dvosobno stanovanje ter napeljali vanj elektriko in vodovod. Zgrajeno hišo so na to podarili ostarelemu in izčrpanemu Muharemu Jusufoviću.

NOV MUZEJ ODPORNIŠKEGA GIBANJA

V Bruslju so pred kratkim odprli »Muzej odporiškega gibanja«. V njem je razstavljenih nad 55.000 dokumentov, ki so jih zbrale organizacije odporiškega gibanja, ki so sodelovale pri ustanavljanju tega muzeja. S tem so omogočili urediti učinkovito razstavo, katere namen je seznaniti predvsem mladino z borbo odporiškega gibanja, kakor tudi z nacističnimi zločini.

VELEBLAGOVNICA

RAZPRODAJA

popust

20-50%

oblačil
in obutev
za zimo

do 15.2.72

sledite

vedno in povsod

TRGOVSKO PODJETJE NA VELIKO IN MALO

TEHNO-MERCATOR
CELJE

GRADITELJI — PRESKRBITI SI PRAVOČASNO GRADBENI MATERIAL

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA
CESTA NA VRHOVCE

TELEFONI: DIREKCIJA: DIREKTOR 22-833, CENTRALA 23-015, KOMERCIJALNA 22-834
OBRATI: VIČ 22-833, BRDO 20-886, OPEKA 22-842, IN INDOPI 5184
TEHNIČNI RAČUN. PRI NB V LJUBLJANI ŠT. 50-1430/3 POŠTINI PREDAL 14-1

obveščajo vse graditelje in ostale interese, da bodo imele na razpolago vse opčne izdelke preko cele zime.

V industrijski prodajalni je na razpolago tudi ves ostali gradbeni material in stavbno pohištvo.

Vse informacije daje prodajni oddelček v Ljubljani, Cesta na Vrhovce, telefon štev. 61-965 in 61-805 ter zastopniki:

- za Gorenjsko — Smolej Andrej, Kranj, Nazorjeva 4, telefon štev. 23-133
- za Dolenjsko — Praprotnik Ivo, Grosuplje, Prečna pot 8, telef. štev. 771-353
- za Notranjsko — Brenčič Janez, Vrhnika, Sušnikova 10,

Solidne cene — hitra dobava.

Eden izmed štirih bratov partizanov

Dandanes pogosto mislimo samo na se in pozabljamo, kaj in kako je bilo nekoč. Zato je toliko bolj prav, da obudimo tiste pravne vrednote, ki bodo ostale spodbuda za vse večne čase, da se spomnimo tistih plemenitih ljudi, ki so pozabljali nase in se žrtvovali za druge in za našo skupno stvar. Ponos prevzame človeka, ko se spomni, kakšne sijajne ljudi smo imeli, ne samo posameznike, ampak cele družine in cele vasi. Eden tipičnih predstavnikov tega junaškega mladega rodu je Ludvik Kovačič-Slovenko iz Komna.

Slovenko se je rodil 26. oktobra 1925 v Komnu. V družini so bili še štirje bratje in sestra. Razen najmlajšega Bruna, ki je tedaj komaj prekoračil deseto leto, so bili vsi bratje partizani. Mirko ima priznano aktivno in organizirano delo za NOV od leta 1941, vojno je preživel tudi Milan, Marjana pa so Nemci ujeli in ga ustrelili na Opatovcu.

Na Krasu so se posebno hudo občili italijansko zasedbo in fašistično vladavino. V Sežani je tedaj gospodoval eden najhujših zatiralcev slovenstva, poznejši visoki komisar tako imenovane Ljubljanske pokrajine Emilio Grazioli. Pri Kovačičevih so bili zavedni Slovenci in tako je osvobodilno gibanje pri tej komenski družini že takoj v začetku dobilo čvrsto oporo. Napredni komenski mladinci so širili osvobodilni tisk in izvajali druge propagandne akcije ter se pripravljali na oboroženi boj. Slovenko pripoveduje, da so imeli orožje skrito v rovu, ki so ga skopali pod karabinjersko postajo v Komnu. Bilo je precej pušk, pištol in bomb. To je bilo že zgodaj spomladi 1942 in zato ima Ludvik Kovačič priznano aktivno in organizirano delo za NOV od 15. aprila 1942.

Novembra 1942 je na Krasu prišlo do velikega vdora v organizacije osvobodilne fronte. Najprej so zaprli Leopolda Strancerja, Viktorijo Čebulec, Karla Cota in dve njegovi sestri ter Alojza Abrama. Kmalu za tem, 24. novembra 1942, so prišli tudi po Mirka Kovačiča. Ker je bila noč in naglica, je Mirko pomotoma oblekel Ludvikov suknjič. Pri preiskavi na karabinjerski postaji v Komnu so v suknjiču našli kartico, na kateri je bila napisana neka uporniška pesem. Marešalo je Mirka

Ludvik Kovačič — Slovenko, kot poročnik in partizanski obveščevalni častnik, se je uničenja policijske avtokolone pri Dovcah udeležil kot bombaš.

vprašal, kje je kartico dobil, on pa ni vedel, kaj je tam napisano, in je povedal, da suknjič ni njegov, ampak Ludvikov. Tako so 25. novembra zjutraj prišli še po Ludvika in potem oba odpeljali v tržaške zapore Coroneo. Ludvik se je zagovarjal, da je kartico s tisto vsebino našel na cesti in si jo vtaknil v žep; tako mu niso mogli ničesar dokazati. Skupaj s Stanko Cota in še nekim možakarjem — menda je bil to stric od Janka Premrla-Vojka — so ga iz Trsta 23. decembra 1943 internirali v Zdravščino, brat Mirko pa je še nadalje ostal v Coroneu. V začetku februarja so odbrali mlajše ter jih odpeljali na nabore za italijansko vojsko v Gradiško. Pri povratku, 11. febr. 1943, je Ludvik pobegnil z železniške postaje v Zdravščini skupaj s še osmimi tovariši. Dva

od njih, Toni Spacapanov in Emil iz Bilja, sta že imela pri partizanih brate, tako so zvezo hitro dobili. Najprej so prišli do Renč, potem pa stopili v Kraško četo, ki ji je poveljeval Anton Šibelja-Stjenka.

Lukvik si je nadel partizansko ime Slovenko. Puško je dobil takoj in čez 24 dni že odšel v oboroženem spremstvu novincev iz Tolminskega do Starih žag na Dolenjskem. Pivška četa je bila 13. marca 1943 pretrpela precejšnje izgube, pa jo je morala Kraška četa, po vrnitvi z Dolenjskega izpopolniti z delom svojega moštva. Z dvanajstimi tovariši je odšel v Brkinsko četo tudi Slovenko, ker se je bal, da na Krasu, kjer so ga ljudje poznali, Italijani ne bi zvedeli, da je pri partizanih in potem začeli ustrahovati njegove domače. Strah je bil upravičen, ni pa premestitev v Brkinsko četo nič pomagala. Italijani so aprila 1943 zaprli tudi sestro Danico in očeta Henrika. Ta je bil zaprt najprej v Savoni pri Genovi, potem v Cairo Montotte in po kapitulaciji Italije v Mauthausnu, kjer je decembra 1943 umrl.

Slovenko je bil v Pivški četi najprej mitraljezec pri ožjem Maslovem spremstvu, nato pa je postal kurir. Po zlomu fašizma so se vsi primorski partizani zbrali na Kozjih stenah pri Otlici. Slovenko je bil kot mitraljezec vključen najprej v Gregorčičovo brigado, ko pa je bila ta pripojena Gradnikovi, je ostal na Primorskem v zaščitni enoti partizanskega vodstva na Vogrskem ter sodeloval pri takojmenovani goriški fronti. Prve dni decembra 1943, ko si je pozdravil rane od ročne bombe, je bil vključen v enoto kraškega VOS. Po dobrem mesecu je prestopil v 1. četo Južnoprimorskega odreda in kot bombaš sodeloval pri uničenju avtokolone nemških in fašističnih policistov v Dovcah 2. februarja 1944. V drugi polovici leta je spet prešel v VDV in je postal pomočnik obveščevalca v 4. bataljonu na Krasu. Kot tak je septembra 1944 dobil čin poročnika. Kmalu za tem je dobil hudo vnetje oči in tako je bil za nekaj mesecev odtrgan iz neposrednih bojnih vrst. Opravljal je le pomožna dela. Večji bitki, katerih se je udeležil, sta bili samo še dve, tista pri Volčji dragi, ko so ujeli 27 živih in pobili nekaj 15 alpincev, massovcev in drugih, potem pa tista v Pedrovem, ko je bil huje ranjen.

Pedrovo je majhna vas v kraških hribih nad Branikom. Takrat je šla le 12 hiš. V tej vasi so se zadrževali štab Ozne za Srednjo Primorsko, partizanska bolnišnica in četa Gruppe akcije partigiani (italijanskih partizanov). Dne 25. januarja 1945 zarana so jih sovražniki napadli, umorili stražarja in pobili še 12 tovarišev, ves štab Ozne. Komandant Ozne je bil doma iz Bohinjske Bistrice, namestnik je bil Stjenko iz Gorice, menda se je pisal Košuta, precej pa so pobili tudi ranjencev, ki se niso mogli umakniti. Italijanski partizani so bili v hiši za potokom in so se kar zvalili čez zid in se izvlekli po potoku, tako da ni noben padel.

»Ta je bila najhujša, kar sem jih preživel,« pove Ludvik Kovačič. »Naših je padlo 13 in njihov nobeden...«

Osvoboditev je dočakal že zdrav. Bil so to veliki dnevi, ko je doživel največje veselje. Nato spet veliko žalosti in razočaranje, ko se je morala slovenska partizanska vojska umakniti iz osvobojenega Trsta in Gorice. Potem je služboval v enotah KNOJ do 13. februarja 1949, ko se je vrnil domov. Začel je obnavljati 15. februarja 1944 požgano domaćijo, ki so jo bili sicer že mati in bratje s pomočjo obnovitvene zadruge spravili pod streho. Pred nedavnim je dobil na posodo 20.000 dinarjev in sklada za reševanje stanovanjskih zadev borbov. Tako bo lahko hišo do konca obnovil. Ta primer kaže, da mnoge vojne rane na našem podeželju še do danes niso zaceljene in da je solidarna akcija družbe več kot potrebna.

Ludvik Kovačič-Slovenko, rezervni kapetan 1. razreda, dandanes skromno živi v Komnu. Je še vedno pri močeh in dela v tovarni »Aluminij«. Mati Teza, ki so jo Nemci skupaj z 12 letnim bratom Brunom 15. februarja 1944 odgnali na suženjsko delo v Nemčijo, je pred leti umrla. Seveda ima Slovenko kljub temu za koga skrbeti. Družina se mu je precej razširila: ima 3 hčere in sina. Vsi radi prisluhnejo očetovim pripovedim iz vojnih dni in radi berejo naš list.

FRANCI STRLE

Lojze je hodil v nemško šolo in — nič kaj rad se ni učil. Trde nemške besede je še trše izgovarjal, tako da se je včasih smejal, ves razred in nemška učiteljica ga je štela med najbolj zabite v razredu. Toda Lojze je bil vse prej kot zabiti. Z materjo je živel v samotni hiši v hosti nad Gaberskim pri Trbovljah. In ne da bi mati vedela, se je mali navihaneč čisto delal, da trdno spi, ko je včasih zvečer potrkalo na okno in so prišli v izbo čudni, resni možje s peterokrako zvezdo na kapah. Ob takih prilikah se je mati vselej prepričala, če otroka — Silva in Lojze — spita, in šele potem, ko je bilo videti, da res že pešačita po deželi sanj, je ob priviti petrolejki stekel pogovor. Navihani Lojze je marsikaj ujel na svoja ušesa. Zvedel je, da so čudni možje partizani in da sovražijo Nemce. To je bilo dovolj, da jih je mali Lojze vzljubil, kajti zanj so bili Nemci poosebljeni v

Fani Okič: Pionir Lojze

njegovi učiteljici, ki bi jo bil z veseljem utopil v žlici vode, če bi bilo to mogoče, zakaj otroke je zmerjala, da so zabiti, da so tepci, da bi rajši učila sto najbolj razposajenih nemških otrok kot trideset vindišarskih butcev.

Nekega dne se je učiteljica na dolgo in široko razgovorila o fuhrrerju in obesila nanj vse najlepše lastnosti, o katerih se Hitlerju še sanjalo ni. Potem je nenadoma dejala:

»Kdor je za fuhrrerja — naj dvigne roko!«

Pred njenim srepim pogledom so počasi in nerade lezle roke kvišku, le Lojze je držal obe roki na klop.

»Kaj pa ti?« ga je vprašala učiteljica.

»Jaz sem pa za partizane!« se je odrezal Lojze.

V razredu je zavladala taka tišina, da se je malone slišalo dihanje in utripanje otroških src.

»Takooo,« je zategnila učiteljica, ki jo je Lojzetov odgovor vrgel iz tira, da je takoj končala pouk in poslala otroke domov.

Doma je Lojze povedal materi, kaj se je zgodilo v šoli. Materi je bilo, kot bi se ves svet zrušil nanjo. Vražji paglavci, kaj mu je padlo v glavo! Bila je prepričana, da bo še tisti dan dobila na vrat krdele gestapovcev in zato ni utegnila razpravljati s sinom o tej zadevi. Mrzlično je pospravljala vse, kar je imela partizanskega pri sebi, in tega ni bilo malo: naboji, bombe, letaki, obveze, zdravila — vse to je bilo treba spraviti na varno pred prihodom gestapovcev. Začuden Lojze je premišljal, zakaj ga ni mati pohvalila za njegovo »junaštvo«, kot se spodob. Zlezel je na peč k sestri Silvi in preden je bila mati gotova s svojim delom, sta oba na peči zaspala. Mater Francko je vsak šum vznemiril — čakala je hišno preiskavo. Gestapovcev pa ni bilo.

Zjutraj je Lojze kot po navadi mukoma oprtal šolsko torbo — kot bi bila najmanj cent težka. Mati mu je zabičala, naj molči o vsem, kar ga bo učiteljica izpraševala, ker jo bodo sicer odpeljali Nemci in je ne bo nikoli več videl. Tudi njega in Silvo bodo odpeljali in tudi njiju bodo ločili, da ne bosta vedela drug za drugega. Lojzetu se je krčilo srce ob materinih besedah in bolj kot kdajkoli je tisto uro sovražil šolo, učiteljico in snih Nemce.

Ko pa se je pričel pouk, ga učiteljica ni sovražno nadrla, kot je bil pričakoval. Prišla je med klopi, sedla na Lojzetovo klop in kar na moč nedolžno in prijazno vprašala: »No, Lojze, zakaj si mi na včeraj rekel, da si za partizane? Si jih že kje videl? Povej mi, no, kakšni so?«

»Jaz še nobenega nisem videl in tudi ne vem, kakšni so,« je odgovoril Lojze, ki mu je ob učiteljicini prijaznosti zrasel pogum.

»Pa si jih moral videti. Zakaj si pa potem včeraj rekel, da si za partizane? No, kar lepo mi povej, kaj veš o njih,« je nestrpnost prigovala učiteljica.

»Rekel sem,« je momljaj Lojze in požiral slino, »rekel sem pač zato, ker so vsi rekli, da so za fuhrrerja, pa sem hotel biti izjema.« Učiteljici se je risala jeza na obrazu.

»Povej, jant, lepo povej mi, če ne bom pokucala nade, črne može, ki te bouo sprasevan drugace kot jaz!«

Njen glas je bil grozeč. Lojze se je spomnil, kaj mu je poveala mati, in je zajokal.

»Res jih nikoli nisem videl in res sem rekel, da sem za partizane, samo zato, ker so vsi rekli, da so za fuhrrerja.«

S polnimi očmi solz je tako nedolžno in nemočno gledal učiteljici naravnost v obraz, da mu je bila pripravljena verjeti.

»Prav. Ampak po pouku boš za kazni sedel tri ure, da boš vedel, kaj pomeni izjema. In stokrat boš napisal: »Tudi jaz sem za fuhrrerja.«

Lojze je vzdihoval, pisal in pakal polne tri ure najtežjo nalogo v svojem življenju.

Ko je končal so bili malone vsi stavki lepo okrašeni s packami vseh mogočih oblik. Učiteljica je od jeze zardela, ko je prišla in pogledala njegovo »malogo«.

»Tepec vindišarski, kako je pa to napisano, kaj?«

Njena roka je segla v kuštrave Lojzetove lase in ga dvignila od tal. »Če... je pa ppp... pero ss... slepo,« je hlipal Lojze in si z rokavom brisal nos.

»Izgini!« je ukazala, pobrala torbico in odšla.

Zunaj pa se je Lojzetov skremženi obraz razpotegnil v nagajiv posmeh. Položil je torbico na tla in pokazal osle za odhajajočo učiteljico. Nato je pobral torbico in oddirjal proti domu.

Medtem pa je mati doma postajala vse nestrpnjša. Hodila je po kuhinji in vsako minuto pogledala na uro, kajti minute so bile daljše od najdaljših ur. Le kod hodi? So ga odgnali na gestapo? Bo kaj povedal? Seveda bo. Kako naj od takega otroka pričakuje, da bo molčal pod gestapovskim bičem! V tistih nekaj urah se je mati Francka postarala za leta. Končno se je le prikazal med vrati Lojze. Ni našla besed, le gledala je, kdaj se bodo za njegovim hrbtom pokazale naprjene puške. Lojze pa je moško povedal:

»Nič ni bilo, mama, samo zaprla me je.«

Se zdaj ne ve Francka povedati, kaj je občutila v tistem trenutku. Pograbila jo je taka jeza za sina, da še sama ni vedela, kdaj se ji je v roki znašel iztepač. Upognila je Lojzeta čez kolena in udarjala, kamor je padlo po zadnjem delu telesa. Kdaj pa kdaj je pri tem čudnem »izpraševanju« odpadel od Lojzeta velik kostanjev list. V sobi je sestra Silva pisala nalogo, in ko je slišala, kaj počne mati, je planila iz sobe in ji iztrgala Lojzeta iz rok.

»Kaj pa počneš, mama,« je v solzah zahlipala, »saj ga boš ubila!« Potegnila je Lojzeta za seboj v sobo in zapahnila vrata.

»Prekleti hudici, da moram zaradi vas pretepati lastnega otroka...!« Sram jo je bilo same sebe, da je tako izgubila oblast nad seboj in se znesla nad otrokom.

Iz sobe pa ji je udaril v uho smeh Lojzeta in Silve. Presenečena je stopila k vratom in prisluhnila. »Beži, beži,« je rekel Lojze Silvi, »misliš, da je kaj bolelo? Poglej, polne hlače listja imam. Sem si kar mislil, da bo kaj takega, pa sem se iz šole grede zavaroval.«

Sedaj se je Francki posvetilo, zakaj je padalo listje od Lojzeta, ko jo mlatila po njem. Iz vsega srca se je zasmejala in njen smeh že dolgo ni bil tako sproščen.

Zdaj je Lojze že velik mož... Če ga boste kdaj vprašali, kako je bilo takrat, se vam bo malce v zadregi nasmehnil: »Eh, kaj! Znahti se je treba...«

berilo za mlade

Razdevškova družina in v sredi Franc, najmlajša žrtev frankolovskega zločina.

Najmlajša žrtev

OB 27-LETNICI FRANKOLOVSKEGA ZLOČINA

Čeprav je Ponikva pri Zalcu majhna savinjska vas, je med narodnoosvobodilnim bojem prav tako kot drugi večji kraji mnogo pripomogla k svobodi. Med številnimi družinami, ki so sodelovale s partizani, je bila zelo aktivna tudi Razdevškova, po domače Flevnetova. Štela je osem članov in prav vsi so sodelovali v narodnoosvobodilnem gibanju.

Proti koncu leta 1943 so prišli na Ponikvo prvi partizani. »Nekako sredi leta 1944 so partizani v zaselku Brezovo organizirali miting...«, se spominjajo še živeči člani Razdevškove družine. Na tem mitingu je bil ustanovljen odbor OF za Ponikvo, katerega član je postal tudi Razdevškov oče. Komaj ustanovljena organizacija je bila kmalu izdana. V vas so pridrveli Nemci in odpeljali mnogo vaščanov, med njimi tudi očeta Razdevška.

Takrat se je v komaj šestnajstletnem Francu vzbudilo še hujše sovraštvo do okupatorskega nasilnika. Čeprav tako mlad, se je odpravil v gozdove. Najprej je bil spremljevalec mladinske aktivistke za šaleško okrožje. Pozneje se je priključil Štirinajsti diviziji, ki je skupaj z drugimi enotami IV. operativne cone osvobodila Savinjsko dolino. V začetku leta 1945 je sovražnik pripravil močno ofenzivo na Zgornjo Savinjsko dolino. Ta ofenziva je bila za mladega Franca Razdevška usodna. Ujeli so ga nad Dobrovljami in odpeljali v zloglasni Celjski pisker...

Medtem so v Slovenskih Konjicah partizani ubili okrogne vojske nemške nacionalsocialistične stranke Antona Dorfmeistra. To je bil za Nemce hud udarec. Zato so se sklenili maščevati. Prišli so v Celjski pisker in izbrali sto ujetnikov, med njimi sedemnajstletnega Franca Razdevška. Odločili so se, da jih obesijo, in za ta usodni dan so izbrali 12. februar 1945.

Zgodaj zjutraj tega dne so jih s kamioni pripeljali k cesti, ob kateri so rasla drevesa. Franc, ki je bil najmlajša žrtev tega zločina, je bil štiriinštirideseti

po vrsti. Lahko bi rekli, da je bil še otrok. Toda Nemci niso vprašali, koliko je star, bil je med devetindevetdesetimi obešenimi. Eden izmed obsojenih je skušal pobegniti, a so ga dosegli sovražnikove krogle.

Kmalu po tem strašnem zločinu, ki ga Stajerska ne bo nikoli pozabila, je zasijala svoboda. Domov so se vračali tisti, ki so preživeli... Takrat je Razdevškovo družino doletel še en hud udarec. Prišla je vest, da je oče Razdevšek

Franc Razdevšek, star trinajst let

po hudem mučenju umrl v koncentracijskem taborišču Dachau. Da, veliko družin je prvi dan svobode zaman čakalo svoje drage in med njimi je bila tudi Razdevškova...

Vsako leto 12. februarja so na grobovih sto padlih v Frankolovem spominske slovesnosti, ki se jih udeležujejo svojci, prijatelji in znanci talcev — nedolžnih žrtev okupatorjevega nasilja med narodnoosvobodilnim bojem.

NADA DRAŽNIK

Osmi februar

Osmega februarja je kulturni praznik. Na ta dan se spominjamo našega največjega pesnika Franceta Prešerna in vseh naših književnikov. Učencem solkanske šole pa bo vedno ostal v spominu tudi pisatelj France Bevk, saj je pokopan na solkanskem pokopališču.

Na ta dan smo na grob Franceta Bevka položili šopke cvetja. Molče smo stali ob gomili in mislili nanj s hvaležnostjo. Malo je takih pisateljev, kakršen je bil France Bevk. Ko berem njegova dela, zgodbe resnično doživljam. Nekateri doživljajo zgodbe tako, da se ob žalostnih odlomkih začno jokati. Spominjam se tovarišice, ki nam je brala knjigo »Lukec in njegov škorec«. Ko je brala poglavje, v katerem je Lukcu umrla mati, so ji po obrazu polzele solze.

Med narodnoosvobodilnim bojem je ena izmed partizanskih brigad nosila Prešernovo ime. Zato bi ta skromni zapis ob našem osrednjem kulturnem prazniku sklenila z besedami, ki jih je zapisal kronist Prešernove brigade: — Kot nekakšno skromno priznanje napotom prešernovcev naj služi pričujoča kronika, kot zgodovinski dokument na poti, ko smo za ceno krvi z orožjem v rokah preganjali temo dvajsetega stoletja. Z orožjem v rokah bomo dosegli naš cilj: »...da rojak prost bo vsak, ne vrag, le sosed bo mejak!«

MAJA PAVLIN

Črna roka

Leta 1944 se je v Logatcu pojavila zločinska organizacija »Črna roka«, ki je bila strah in trepet vseh prebivalcev. Posebno dobro se prebivalci tega kraja spominjajo 14. aprila, ko so pijani zločinci ponoči vdirali v hiše, izbirali žrtve in jih streljali. Med njimi je bila tudi mati dveh otrok. Prosila jih je, naj jo pustijo. »Otroci bodo ostali sami!« jih je rotila. Toda pijani izdajalci so se iz nje samo norčevali, jo zasmehovali in nazadnje ubili. Drugi dan, ko so Logačani zvedeli, kaj se je ponoči zgodilo, so bili vsi zaprepačeni. Vedeli so, da vsem aktivistom OF grozi enaka nevarnost. Kako so se oddahnil, ko je prišla svoboda in ko so ubijalci prejeli zaslužen kazni!

ALMIRA PREPELUH

Osem življenj

PO PRIPOVEDOVANJU MILANA JERAMA

Partizan Slavko Mlakar je bil kurir. Tistega dne se je s svojim tovarišem na starem motornem kolesu znamke »guzzi« po vijugasti vojaški cesti peljal z Ledin proti Cerknemu. Zaplenjeno in že zdavnaj odsluženo vozilo je sopihalo po klanecu skozi Mrtvaško grapo. »Ustavi, že od včera hajkajo tod okoli Nemci in morda so tudi v Dolenjih Laznah!« mu je prigovarjal tovariš. Stanko ga ni poslušal. »Pa pelji naprej!« mu je v jezi odgovoril tovariš, skočil na cesto in sam nadaljeval pot. Kmalu zatem je brnenje motorja utihnilo. »Se je moja slutnja uresničila?« je kriknil. Strelji, ki jih je slišal koj nato, so mu potrdili, da so njegovega prijatelja in najboljšega tovariša ujeli Nemci.

Slavko se je bil nič hudega sluteč, mirno pripeljal okoli vogala Rejčkove hiše. Nenadoma se je znašel pred skupino Nemcev. Divje je pritisnil na plin in motor je zdrvel naprej. Stražar nad vasjo je vanj naperil brzostrelko in zaklical: »Halt!« Slavko se je ustavil, saj mu ni preostalo drugo, in Nemci so ga ujeli.

Najprej so ga odgnali na Rejčkovo dvorišče, si dodobra napasli zijala in ga potem zaprli v klet. Po kosilu so ga odpeljali v kuhinjo, kjer je bila komanda. Med nemškimi vojaki je bilo že se-

dem partizanov. Hudo izmuceni in premraženi so bili, saj je bilo v zadnjih dneh novembra leta 1943 presneto mrzlo vreme. Hoteli so se odpociti v nekem kozolcu na Cerkljanskem vrhu in tam so jih tudi zajeli. Sledi v sveže zapadlem snegu so bile v tistih dneh povoste izdajalke.

Prišlo se je zasliševanje. »Jih poznaš?« je kričal komendant na Slavka. »Ne!« je odsekano odgovoril Slavko. »Banditenkurier?« je vprašal Nemec. Slavko je molčal. »Koga poznaš iz te vasi?« je glasno nadaljeval izpraševalec. Pogumni kurir ni nikogar omenil in oficirjev obraz je pozelenel od jeze. »Na streljanje!« je ukazal.

Drugim ujetnikom je izrekel sodbo brez zasliševanja. Odgnali so jih k vodnjaku. »Kdo bo streljal?« je vprašal oficir svoje vojake. Več jih je vzdignilo roko, a izbral je enega. »Jawohl!« mu je odgovoril plavalasi vojak, potegnil pištolo in ustrelil. Padel je prvi. Preden je vojak utegnil drugi pomeriti, je zadnji izmed četverice — le toliko so jih odbrali za prvi pokol — omahnil. Nekaj vojakov je skočilo in ga pričelo polivati z vodo iz čutar. Trikrat se je onesvestil. Tolikokrat, kolikor je bilo tovarišev, ki so morali pred njegovimi očmi v smrt. Četrtilč se ni več prebudil!

Slavka in preostale tri partizane so odpeljali v Vrščeve k Mlakarjevimi, kjer je bil štab. Odgnali so jih na dvorišče in le Slavka pustili v hiši, da bi skozi okno gledal usmrteve. Prepričani so bili, da ga bo to končno strlo in da bo izdajal. Mitraljez je zdrdral svojo pesem in ugasnila so še tri življenja, med njimi življenje očeta sedmih otrok. Slavko je molčal in prišla je vrsta tudi nanj. Določili so vojaka, ki naj bi izvršil obsodbo, in zavili na bližnjo ravan. Kjer so rasli macesni.

Ljudje pripovedujejo, da se je Slavko nenadoma obrnil, iztrgal Nemcu brzostrelko iz rok in ustrelil. Nemci so se za njim pognali kot stekli psi. Niso streljali, saj so ga hoteli dobiti živega. Uspelo jim je. Vrgli so se nanj in ga zvezali. Zavlekli so ga na cesto, ki so jo vaški možje ravno takrat popravljali. Pograbili so lopate in krampe, za zamahovali in zamahovali. Partizanskemu kurirju niso privoščili niti krogle. Ko je izdihnil, so se krvniki končno le nasitili — nasitili ob pogledu na žrtev, ki ni bila več podobna človeku.

V Otaležu je partizansko pokopališče. Tam je pokopanih sedem neznanih partizanov. Le za Stankovo ime vedo. Tragedija se je dogodila leta 1943. a Stankova mama iz Ljubljane še vedno nosi cvetje na grob padlega sina.

MIRJAM DEŽELA

kramljanje

Draga urednica!

Od mojega zadnjega pisemca je minilo kar precej časa. Ker se približuje dvajseti februar, ko se bom o spominjati frankolovskih dogodkov, sem na tvoj predlog napisala prispevek o Francu Razdevšku — najmlajši žrtvi tega strašnega zločina. Mislim, da boš spis ugodno ocenila in tudi objavila. Sicer pa presodi sama in stori, kar je najbolje. Prilagam tudi fotografijo Razdevškove družine, na kateri je mladi Franc označen s križcem. Na tej sliki je bil star trinajst let, nastala je torej štiri leta pred njegovo smrtjo. Prosim, da mi fotografijo vrneš, saj je edini spomin njegovim svojcem. Zahvaljujem se ti tudi za novoletno pisemce in ti želim vse najlepše.

Se nekaj:

Lani sem prejela pismo, v katerem je bila izjava, s katero naj bi potrdila, da nimam žiro računa. Izpolnila sem jo in takoj vrnila. Misliha sem, da bo sledila denarna

nagrada za prispevek, ki si ga malo pred tem objavila na mladinski strani. Do danes je še nisem prejela, čeprav je od takrat minilo več kot pol leta. Moram ti še povedati, da se pišem Dražnik in ne Drežnik, kot je bilo objavljeno.

Pozdrav!

NADA DRAŽNIK
Podkraj 11
63310 Zalec

Draga Nada!

Hvala ti za besede o Francu Razdevšku iz Ponikve in za fotografijo, ki ta strašni zločin izpred sedemindvajsetih let oživlja tako pretresljivo in zgovorno, ko da bi se bil zgodil včeraj. O vsem drugem raje v prihodnjem pisemcu, saj odgovor na tvoje vprašanje res ne bi sodil k temu žalostnemu spominu.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga Milena!

Zelo sem bila vesela vašega novoletnega pozdrava. Ker vem, da boste najbrže najbolj veseli prispevka, vam ga pošiljam. Stran za mladino v našem časniku »TV 15« je res ne-

kaj lepega. Spominjam se še, kako ste pred nekaj leti prvič pozvali mlade ljudi k sodelovanju. Bila sem med prvimi, ki so pisali v »Kotiček mladega rodu«. Potem se nisem nič kaj pogosto oglašala. Zdaj pa sem po pripovedovanju nekdanjega partizana Milana Jerama napisala zgodbo iz leta 1943. Takrat so Nemci v enem dnevu v Laznah in Vrščevah ubili osem ujetih partizanov.

Z željo, da bi mladi nikoli ne pozabili slavnih dni naše polpretekle zgodovine, končujem svoje pisemce in vam pošiljam najlepše pozdrave!

MIRJAM DEŽELA
Ul. Kapetana Mihevc 16
65280 Idrija

Draga Mirjam!

Nisi še pozabila na tiste prve korake, a vendar teče že peto leto najinega sodelovanja. Prijetno in truda vredno spoznanje je to, pa tudi tisto o prispevku je presneto res.

Lepo pozdravljena!

MILENA

ŽENSKÉ ČEDALJE SLABŠE ZASTOPANE

Zenske še nikoli po vojni niso bile tako slabo zastopane v skupščinah, od republiške do zvezne, kot zdaj. Njihov delež v skupščinah nazadnje od volitev do volitev. Tako sta v republiški skupščini komaj dve poslanca na 25 poslancev, v občinskih skupščinah je delež upadel na 7,1 odstotka in v zvezni skupščini pride na 100 poslancev komaj sedem izvoljenih žensk.

Družba, ki ima enega najvišjih odstotkov zaposlenih žensk na svetu, ne more biti ravnodušna do tega, da je glas žensk tako šibak. Jana — 27. I. 1972

GRABEŽ NA VELIKO

Potem, ko so zaprli voditelje zunanje-trgovinskega podjetja »Adrija« v Beogradu — Branko Letić, samostojno referentko, Oigo Svirčev, pomočnico komercialnega direktorja, in Franja Drejića, komercialnega direktorja — zaradi grabeža in zlorabe službenega položaja, prilaščanja iz koristiljubja pa tudi zaradi ponarejanja uradnih dokumentov, so uvedli preiskavo tudi proti Cvijanu Božiću, lastniku fotografskega ateljeja v Pančevu.

»Adrija« je samo lani izplačala fotografu Cvijanu Božiću 425 milijonov starih dinarjev za izdelavo barvnih fotografij. Fotograf Božić ima dva avtomobila »opel-diplomat« in »mercedes 280«, hišo in vinograd pri Pančevu, očetu je zgradil hišo v Tuzli, a zase je kupil hišo v Beogradu za 50 milijonov starih dinarjev.

Borba — 1. II. 1972

NIKOGR NE SME MO PRIKRIVATI

Težko je pojasniti, da ima mesto, kot je Titograd, ki ima 60.000 prebivalcev in 350 do 400 dolarjev narodnega dohodka na prebivalca, nad 11.000 avtomobilov. Res je, ko govorimo o socialnih razlikah, ne moremo vsak zaslužek meriti z istim merilom. Toda pri vsem tem ne smemo in tudi ne moremo nikogar prikrivati (Milorad Stanojević). VUS — 26. I. 1972

LOGATEC

VAM NUDI
KVALITETNA
OKNA
BALKONSKA VRATA
ROLETE

Ni miru v Kurdistanu

Odsihodob se razmere niso dosti spremenile. Sporazum, ki sta ga 4. julija 1966 podpisala Barzani in Abdel Rahman Razzaz, tedanji predsednik iraške vlade, je ostal samo mrtva črka na papirju. Nove ustave, s katero naj bi bile zajamčene narodnostne pravice kurdské manjšine (ta se je že pred časom odrekla neodvisnosti in izjavila, da bi se zadovoljila s samoupravo), niso v resnici nikoli proglasili. Tako se je vojna navkljub premirju nadaljevala.

Ali bi spopade lahko končal novi sporazum, ki sta ga januarja 1970 podpisala v Bagdadu Barzanijeva delegacija in revolucionarni svet stranke Baas, ki je ta čas na oblasti v Iraku? Gre za sporazum, po katerem naj bi, kdove katerikrat že, znova spremenili ustavo, priznali Kurdom pravico do lastnega jezika na univerzi, šolah, radiu in televiziji, do široke upravne avtonomije, do položaja podpredsednika republike, do začasnega vzdrževanja lastnih avtonomnih oboroženih sil. Ker je znana usoda mnogih podobnih sporazumov, ki sta jih obe strani podpisali v preteklosti, je težko reči, če bo ta zadnji imel kaj več sreče.

Vseeno pa je treba priznati, da je Bagdad tokrat stopil prvi pomemben korak k uresničitvi sporazuma: 30. aprila 1970 je prišlo do vladne spremembe, po kateri je med 24 ministrov, kolikor jih sestavlja Al Bakrovo vladno, prišlo petero kurdskih ministrov. Teh pet ljudi pripada stranki, ki jo vodi Barzani in torej neposredno predstavljajo odprniško gibanje. Hkrati so iz vlade odstranili Talabanija, Barzanijevega tekmeca, ki se je pred časom povezal z Bagdadom proti Kurdske demokratične stranke.

Dolgi boj kurdskéga naroda — oziroma vsaj tistih treh milijonov Kurdiv, ki živijo v Iraku — se tako morda približuje svojemu koncu. Toda negotovo politično ravnanje v Iraku, kjer si je v zadnjih desetih letih sledilo kar osem državnih udarov, ne daje kaj preveč poročila za to, da bi se dosežena rešitev lahko dlje obdržala. Tega pa se Barzani prav dobro zaveda: zato je tudi zahteval, naj bi novemu sporazumu dodali tudi člen, po katerem bi smel obdržati v orožju svoje pešmerge.

Toda kaj je pravzaprav ta Kurdistan, ta dežela, ki ni označena na nobenem zemljevidu, ki ni imela nikoli svoje točno določene meje, ki ni nikoli dosegla svoje politične združitve — ki pa se vendarle že stoletja bori za svoj obstoj? Njene približne in nepriznane meje potekajo kar čez peto državo: čez Turčijo, Iran, Irak, Sirijo in deloma čez Sovjetsko zvezo. Ozemlje, ki ga zahtevajo zase Kurdi, se nahaja ravno na mestu, kjer se stikajo meje teh petih držav, tam, kjer se je svojčas nahajala antična Mezopotanija, v vzhodnem delu Anatolije, na sredi med zgornjima tokovoma rek Tigris in Evfrat.

O Kurdi, oziroma Medijcih iz stare zaveze, govori prvič grški zgodovinar Ksenofont v svoji knjigi Anabazis (kjer opisuje grški bojni pohod proti Perzijcem) in že tedaj jih hvali, da so slavni vojščaki. To njihovo slavo bo kasneje še potrdil najslavnejši izmed njihovih sinov: znani Saladin je bil po rodu Kurd, pozneje pa je zavladal Egiptu.

Sicer pa so bili Kurdi vedno v vojni: proti bagdaskim in damaščanskim kalifom

v sedmem stoletju, pa nato proti otomanskemu in perzijskemu cesarstvu, ki sta se v 14. stoletju začela prepirati za visoko planoto okoli gore Ararat, pri tem pa sta naletela na srčit odpor prednikov današnjih pešmergov, ki se niso nikoli pustili povsem podrediti sultanovi oblasti. Tudi tedaj ne, ko je Carigrad utrdil svojo oblast v vsem arabskem svetu.

Kurdi so muslimani, tako kot večina prebivalcev Bližnjega vzhoda, vendar pa so drugačne rase kot Arabci: so čisti Ariji in mnogi med njimi so celo svetlolasi in modrooki. Zvečine so nomadi in šele prav pred kratkim so se začeli ukvarjati s kmetovanjem. Njihove navade so dosti bolj svobodne, kot navade drugih vernikov Korana, tako denimo njihove žene nikoli niso

Skupina pešmergov, oboroženih Barzanijevih pristašev, v neki kurdske vasi na skrajnem severu Iraka. Kurdi živijo na ozemlju, ki se razteza čez meje petih držav, Iraka, Turčije, Sirije, Irana in Sovjetske zveze.

nosile pajčolana. Kurdi so zmeraj živeli ločeno od svojih sosedov in niso hoteli deliti njihove usode, ko so velike evropske sile ta del Azije po svoje krojile in razkosovale. Sprva z osamljenimi plemenskimi upori, nato pa, od konca 19. stoletja naprej, s pravimi pravcatimi množičnimi vstajami so nenehoma izražali svojo voljo, da bi bili dežela zase: Kurdistan.

Pravi, zavestni narodnostni odpor zoper države, v okviru katerih so živeli, pa se je začel pravzaprav odražati šele v prvih letih tega stoletja, ko je začel izhajati, najprej v Kairu, nato pa v Carigradu, časopis Kurdistan, okrog katerega so se zbrala skupina kurdskih izobražencev, ki so hoteli raziskati zgodovino svojega naroda in njegovega knjižnega izročila. Vsega tega namreč niso zvedeli v Solah, ki so jih bili prisiljeni obiskovati. Prišlo je do narodnostnega prepo-

roda, ki so ga kaj kmalu začeli zelo grobo zatirati, še zlasti v Turčiji, kjer so med prvo svetovno vojno izselili na tisoče in tisoče Kurdiv, češ da so bili neumni državljani.

Na mirovni konferenci leta 1919 je Kurdom kljub temu uspelo, da jih je predstavljala njihova delegacija, ki jo je vodil Šerif Paša. S Sevrskim sporazumom iz leta 1920, ki je urejal prihodnjo usodo bivšega otomanskega cesarstva, pa so Kurdom priznali realtivno avtonomijo. Vendar pa tega ni hotel nikoli priznati Atatürk, ki je vtem postal voditelj nove turške republike. V naslednjem, Lausanskem sporazumu, ki je določil »vilayet« (pokrajino Mosul, ki je 90-odstotno naseljena s Kurdi) Iraku, že ni več niti omenjena avtonomija, ki so jo bili prvotno obljubljali Kurdistanu. Boj se je nato znova z vso silovitostjo začel in se nadaljeval skozi vsa trideseta leta. V Turčiji so hoteli ta boj izkoristiti zase razni nazadnjaški krogi, povezani s starim sulta-

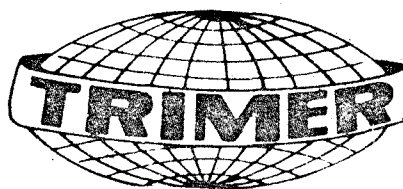
nom, da bi oslabili moč nove republikanske oblasti. Drugače pa je bilo v Iraku, kjer so se Kurdi povezali s tistimi naprednimi silami, ki so se bojevale proti hašemitski kraljevski hiši. Hašemitom so vladali deželi od leta 1924, s podporo Velike Britanije, ki se ni pomišljala bombardirati s svojim letalstvom upornih kurdskih vasi.

(Nadaljevanje prihodnjič)

POIZVEDBA

Iščem partizanko Torko in njenega moža Gorčija. Z njima sem bila skupaj v NOV, in sicer v intendanturi 7. korpusa v Semiču, leta 1944—1945. Prosim, da se zgleda na moj naslov: Jožefa Bizjak, Razdrto 27, 61293 Šmarje-Sap pri Ljubljani.

ZASTIČENO

Novo na našem tržišču
glavnik, ki sam striže —
10-letna garancija

Pričakovala sem, da se bo »TRIMER« pojavil tudi v našem mestu, toda ker ga do sedaj še ni, sem se odločila pisati vam. Trimer sem že videla pri nekem tovarišu, ki mi je rekel, da je glavnik res nekaj posebnega. Navdušila sem se zanj in zato ne morem več čakati.

Prosim vas, pošljite mi ga vi, ko boste utegnili, toda prosim, naj bo to čim prej. Navedeno ceno 25 dinarjev plačam po povzetju.

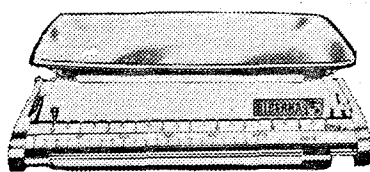
Zahvaljujem se vam vnaprej in prosim, da ga kmalu pošljete,

Zivica Carević
Šumatovečka 2—6
37000 Kruševac

Ni vam treba toliko pisati. Poglejte v trgovini in zahtevajte samo originalni »TRIMER«, ker samo ta vam nudi garancijo in vam zelo koristi. Če jih v trgovini nimajo, dobite po pošti navodilo v vašem jeziku.

»TRIMER«, Boškovičeva 40.
41000 Zagreb

kuhinjska tehtnica

LIBELA-CELJE